KILENCVENHETEDIK KÖTET 2024 1. FÜZET

TURUL

A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye

A KÖZGYŰLÉS MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

Rácz György főszerkesztő

Avar Anton, Kovács Eleonóra, Körmendi Tamás,
Laczlavik György, Neumann Tibor, Soós István

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR HERALDIKAI ÉS GENEALÓGIAI TÁRSASÁG
MMXXIV

TARTALOM

1. Az „MHGT 140” konferencia előadásaiból
Benke Tamás: Br. Radvánszky Béla, az MHGT alapítója. (Az „MHGT 140” konferencián elhangzott emlékbeszéd.) 1
Péri Ákos Ájbek: „Különféle kalárisokról…” A perzsa Nap és Oroszlán-rend a dualista Magyarországon 19
J. Újváry Zsuzsanna: Kumorovitz Lajos Bernátra emlékezünk 27

2. Beszámolók
Schmidt Anikó: A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Magánlevéltárak és Gyűjtemények Osztályának 2023. évi iratgyarapodása 30
Benke Tamás: Beszámoló a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság 2023. évi tevékenységéről 33

TURUL
XCVII. évfolyam
2024. évi 1. füzet
A Turul folyóirat alapítója a Magyar Heraldikai
és Genealógiai Társaság. Alapítva 1883. évben.

Kiadja a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság
(székhely: H–1088. Budapest, Múzeum körút 6–8., 1. em. 156.)

Felelős kiadó: dr. Pandula Attila Rudolf (MHGT, elnök)

Felelős szerkesztő: dr. Rácz György (főszerkesztő)
Szerkesztőség: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
Postacím: H–1014 Budapest, Bécsi kapu tér 2–4., II. em. 56.
E-mail cím: turul@mnl.gov.hu

Tördelés: Máté István
Nyomdai munkák:
Kódex Könyvgyártó Kft.
Felelős vezető: Marosi Attila
ISSN 1216–7258

A megjelenést támogatta:

Batthyány Lajos Alapítvány
Iratmentő Alapítvány
Országos Levéltára

Benke Tamás

Br. Radvánszky Béla, az MHGT alapítója.

(Az „MHGT 140” konferencián elhangzott emlékbeszéd.)

Baron Béla Radvánszky, founder of MHGT. (Commemorative speech delivered on Conference „MHGT 140”.)
Baron Béla Radvánszky (lived between 1849–1906) was the founder and first president of Hungarian Society for Heraldry and Genealogy (MHGT). The following commemorative speech was delivered on the conference celebrating the 140th anniversary of the Society's establishment; providing a concise summary of our Founder's biography, then describing the formation process of MHGT, by means of his diaries and further related archival resources. The laudation aims to prove, that Baron Béla Radvánszky initiated and directed the establishment procedure of MHGT; that this Society could not brought into being without his concepts and work. The intention of Radvánszky, by founding MHGT, was to create an intellectual, social and financial basis, to publish a Hungarian journal for the auxiliary sciences of history (that is: Turul) and a series of Hungarian genealogical almanachs (Magyar Nemzetségi Zsebkönyv) as well. He desired to procreate the Society ever since the Summer of 1878; however, after some ineffectual attempts, he could accomplish his will to create MHGT, only in 1882–1883 (by the assistance of some further historians, whom he won as supporters). At last, the speech gives a brief overview of the Society's current status and objectives, in the same vein and manner of our Founder.

Kedves Vendégeink! Kedves Tagtársaim!

Ünnepi konferenciánk szervezése során feltétlen igényként merült fel, hogy alapító elnökünkről, br. Radvánszky Béláról megemlékezzünk. Hogy ezt méltó módon tehessük, a téma egyik kiváló szakértőjét kértük fel, aki azonban akadályoztatása folytán, a felkérésnek nem tudott eleget tenni.[1] Ezért reám, méltatlanra szállott a feladat, hogy alapítónkról szóljak. Mondandóm két részből áll. Az elsőben Radvánszky életútját szeretném vázolni, majd az MHGT alapításának történetét eleveníteném fel, rámutatva első elnökünk kulcsszerepére e folyamatban.

Amikor a Magyar Történelmi Társulat 1874-ben Zólyom és Turóc vármegyébe szervezett kutatóutat, a zólyomradványi Radvánszky-kastélyba is betértek, hogy az ott őrzött gazdag könyv- és levéltárban búvárkodjanak. Ekkor fedezte fel Deák Farkas a könyvtárban az ún. Radvánszky-kódexet, mely Balassi Bálint verseinek legteljesebb kézirata.[2] Ugyanekkor a régi családi oklevelek átvizsgálását Radvánszky Béla vállalta magára. Akár jelképesnek is tekinthető, hogy az ekkor 25 éves fiatalember lett a szerzője a Radvánszky-okleveleket ismertető közleménynek,[3] hiszen családjában a műveltség, tudomány és irodalom iránti érdeklődés apáról-fiúra szállt; úgy is mondhatnánk: egy Radvánszky nem engedhette másnak saját családi okleveleinek bemutatását.

A Radvánszkyak leszármazása az 1190–1240 között adatolható Györktől szakadatlanul lehozható,[4] Nagy Iván feltételezte továbbá, hogy a Libercsey és Madách családok, a Radvánszkyakkal közös tőről, szintén Zólyom vármegyéből erednek.[5] A Radvánszky-törzsbirtok, Radvány, Besztercebánya mellett fekszik és talán már a tatárjárás előtt is az övék volt.[6] A család tagjai már a középkorban jelentős szerepet

1 A konferencia szervezésekor az MHGT elnöksége nevében magam kértem fel H. Hubert Gabriellát, az Evangélikus Országos Gyűjtemény nyugalmazott igazgatóját, a sajókazai Radvánszky-könyvtárról szóló monográfia szerzőjét, a Radvánszkyról szóló előadás megtartására. Mivel a felkért előadó az előadás megtartását nem tudta elvállalni, azt magamra vállaltam, hiszen én szorgalmaztam leginkább az első elnökünkről való megemlékezést.

2 *Radvánszky Béla:* Emlékbeszéd Deák Farkas r. tagról. Bp. 1895. 13.; *Deák Farkas:* Deák Farkas jelentése a Radvánszky-család radványi könyvtáráról s a levéltár egy kis részéről. Századok 9. (1875) 107.

3 *Radvánszky Béla:* Radvánszky Béla jelentése a radványi levéltár egy részéről. Századok 9. (1875) 46–51.

4 *Nagy Iván:* Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal IX. Pest 1862. 560.; *Radvánszky László:* A Radvánszky család története. Sajókaza 1905. I. tábla.

5 *Nagy I.:* Magyarország családai IX. i. m. 559–560. Folyóiratunk hasábjain Zolnay Béla mutatta ki, hogy a Madách-család azon Kürtösi Radon comestől (1223–1250) származik, aki Zólyomradvány névadó birtokosa lehetett. *Zolnay Béla:* A Madáchok ősei és a Kürtösiek. Turul 50. (1936) 20. Lásd még: *Zolnay Béla:* A zólyomvármegyei Zolnay-család. Turul 52. (1938) 26–27. Hogy azonban a Radvánszkyak ezen Radontól származnának, arra nézvést szakirodalmi (vagy okleveles) evidenciát eleddig nem találtam. Vö. *Ipolyi Arnold:* Magyar okmány-érdekességek. Századok 1. (1867) 121.

6 Vajay Szabolcs a Radvánszky-családról szóló ismertetésében azonban csak az 1254-ben élt Jurk fia Dénestől tartotta hitelesnek a leszármazást;

vittek Zólyom vármegyében; I. Dénes, valamint unokája, II. Dénes, a megye ispánjai voltak. Azután, a 16. századtól, számos alispán került ki a családból,[7] majd a 19. század végére ismét a főispáni székbe emelkedtek Zólyomban s Turócban.[8] A radványi várkastélyt 1600 körül építtették.[9] A 17. század közepén majdnem kihalt a család, s az utószülött Radvánszky Györgynek, a későbbi vértanúnak, hosszas perekbe került, hogy az örökségre leselkedő leányági rokonságtól birtokait megmentse. 1687-ben Caraffa elfogatta és Eperjesre hurcolta, ahol a pribékek elevenen megsütötték és vasakkal marcangolták, majd a megkínzottat mocskos tömlöcbe dobva hagyták meghalni. Azután holttestét nyilvánosan meggyalázták: jobb kezét levágták, testét kötéllel fellógatva, fejét is lecsapták, végül felnégyelték.[10] A vértanú fia, János, II. Rákóczi Ferenc fejedelemnek titkos tanácsosa, erdélyi teljhatalmú megbízottja, a Magyarország szabadságának helyreállítására szövetkezett rendek kincstartója és Zólyom vármegye főkapitánya volt. Végül sikerült visszaszereznie az atyjától elkobzott birtokok egy részét.[11] Az ő fia, László, mint klasszikus műveltségű nemes úr, 1754-ben megírta a Radvánszkyak történetét – ezáltal mintegy bevezetve a magyar irodalomba a tudományos értékű, hiteles alapokon nyugvó családtörténeti monográfia műfaját.[12]

Szinnyei József adatai szerint tizenegy Radvánszky volt, aki – szépirodalmi és/vagy tudományos szintű – irodalmi tevékenységet folytatott.[13] Így, vitézi érdemeik dacára is elmondható, hogy a Radvánszky család tagjai hazájukat elsősorban szellemi téren szolgálták.

Radvánszky László (*feltehetőleg* az 1740-es években) Pongrácz Györgytől vette meg a sajókazai birtokot, 4000 forintért. 1756. május 20-án Mária Teréziától kapott donációt Sajókazára, ugyanazon évben birtokba is iktatták.[14] A helytörténeti irodalom szerint a Radvánszkyak régóta vágytak volna már Kaza birtokosává lenni, mert a *kazai* Kakas-családból származónak tartották volna magukat.[15] (A családfán valóban elfordul Kaszai Katalin, az 1478-ban élt II. György neje, csakhogy ő a *kaszavári* Kaszai, és nem a *kazai* Kakas család tagja volt.)[16]

A Rátót-nembeli *kazai* Kakas család, Sajókaza középkori földesura volt. Itt nemesi udvarházzal is rendelkeztek, melyet Nagy Lajos-korabelinek mondanak,[17] s amelynek alapjaira épülhetett a ma is álló Radvánszky-kastély.[18] A Radvánszkyaknak 1751 körül már barokk *residentionalis háza* állt a faluban, egy régebbi kastély romja mellett. 1830-ban klasszicizálták a barokk épületet, majd 1863-ban eklektikus átépítés következett.[19] Az épületben falba rejtett, pincébe vezető lépcső,[20] barokk árnyékszék, falba mélyesztett szekrények és titkos cselédfolyosó, rokokó cserépkályha található. A *piano nobile* (magasföldszint[21]) nyílászárói eredetiek, az eklektikus építési periódusból. A főhomlokzati teremsor barokk *enfilade*-ot képez, a középrizalitban barokk stukkódísszel kiegészített mennyezetfreskóval ékes díszteremmel, amögött tágas előteremmel és az északi homlokzaton csehsüveg-boltozatos, öttengelyes boltíves tornáccal. Az előcsarnok felmenő falain klasszicista (kváderköveket imitáló) falfestés, míg a mellék-

miáltal a (Nagy Iván által bizonyosnak vélt) tatárjárás előtti felmenők (és radványi birtoklásuk) hitelessége megkérdőjelezhető. *Vajay Szabolcs:* Ordinis Sancti Iohannis in Hungaria Thesaurus ac Corpus. [A johannita rend lovagjai 1854–1987.] [Vevey] 1987. 254.

7 *Nagy I.:* Magyarország családai IX. i. m. 559–561., 571–574.

8 Br. Radvánszky Antal (1807–1882) Zólyom és Turóc, br. Radvánszky Béla (1849–1906) pedig Zólyom vármegye főispánja volt. *Szinnyei József:* Magyar írók élete és munkái. XI. Bp. 1906. 401., 403.

9 Az udvari loggia 1600 körül épült. Maga a várkastély azonban nem egyszerre, hanem több periódusban épült, a 16–17. század folyamán; 1677-ben Radvánszky György és neje (Máriássy Johanna Katalin) építtette át. *Radvánszky Béla:* Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században. I. Bp. 1986. 337.; Magyarország és Erdély képekben. II. Szerk. Kubinyi Ferenc – Vahot Imre. Pest 1853. 94–95.

10 *Radvánszky L.:* A Radvánszky család története i. m. 23–30.

11 *Nagy I.:* Magyarország családai IX. i. m. 564–566., *Radvánszky L.:* A Radvánszky család története i. m. 46–47.; Magyarország és Erdély képekben. II. Szerk. Kubinyi Ferenc – Vahot Imre. Pest 1853. 98.

12 *Radvánszky L.:* A Radvánszky család története i. m. 5.

13 *Szinnyei J.:* Magyar írók. XI. i. m. 399–415.

14 Hogy mikor jutottak a Radvánszkyak Sajókaza birtokába, és pontosan mely korábbi birtokosoktól, mennyi pénzért szerezték meg azt, arra pontos szakirodalmi adatot nem találtam. A Mária Terézia-féle donációt és statúciót Radvánszky László 1757. évi családtörténeti feljegyzése említi. *Radvánszky L.:* A Radvánszky család története i. m. 52. Itteni birtokszerzései azonban már évekkel korábban megindulhattak. Br. Pongrácz György, a putnoki uradalomban lévő részeit (köztük Sajókazát is), összesen 27 000 forintért adta el „Radvánszky Lászlónak és nejének, akik Csáky Antaltól is a Kazára és Iván-

kára támasztott igényét 2500 forintért megvásárolták". Borsod vármegye. Szerk. Csíkvári Antal. Bp. 1939. 124. A helytörténeti monográfia (forrásmegjelölés nélkül) 4000 forintos vételárat említ, továbbá, hogy a Radvánszkyak 1749-ben bontatták volna le a református templom középkori sekrestyéjét. *H. Petkovics Katalin:* Falukönyv-Sajókaza. Sajókaza 2009. 35., 179. Ezen bizonytalan adatokból feltételezem, hogy a Radvánszkyaknak már 1756. (ill. 1749.) előtt, vagyis az 1740-es években is lehettek Sajókazán részbirtokai.

15 *H. Petkovics K.:* Falukönyv-Sajókaza i. m. 35.

16 *Nagy I.:* Magyarország családai IX. i. m. 561., 572.; *Nagy Iván:* Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal. VI. Pest 1860. 117–118.; *Radvánszky L.:* A Radvánszky család története i. m. 20–21., I–II. tábla. (A Kaszaiak és Radvánszkyak rokoni kapcsolata, valamint utóbbiak sajókazai birtokszerzésének előzményei és ennek családi tudatukra való visszahatása összetettebb problémakör annál, semhogy a fenti, Kaszaiak és Kakasok közti, lakonikus különbségtétellel elintézettnek tekinthetnénk. Ezért e tárgykörre később, külön írásban kívánok visszatérni.)

17 *H. Petkovics K.:* Falukönyv-Sajókaza i. m. 106.; *H. Hubert Gabriella:* A sajókazai Radvánszky-könyvtár története. Szeged 1998. 98. Utóbbi a következő helytörténeti munkára hivatkozik: *Szekeres Ilona:* Az emberélet fordulói – születés, házasság, halál. (Sajókazai népszokások.) H. n. 1995. 107.

18 Valter Ilona szerint Sajókazán a Rátót-nemzetségbeli „Lorántfiak kúriájáról 1489-ben, a Kazai Kakasok nemesi udvarházáról 1492-ben, kúriájáról 1517-ben, a Gyulafiak házáról 1413-ban és 1433-ban, házáról és nemesi kúriájáról 1524-ben, a Putnokiak kúriájáról 1551-ben hallunk." A nemzetség a 15. században bővítette a sajókazai plébániatemplomot; kazai Kakas Miklós pedig Sárospatakon volt plébános. *Valter Ilona:* Pásztó a középkorban. Bp. 2018. 114., 149., 210.

19 Borsod-Abaúj-Zemplén megye képes műemlékjegyzéke. III. Szerk. Szabadfalvi József – Cseri Miklós. Miskolc. 1992. 18.

20 A műemlékjegyzék szerint „itt is megtalálható az épület középső főfalában, több szinten át vezető rejtek-feljárat." Borsod-Abaúj-Zemplén megye képes műemlékjegyzéke i. m. 19. Én csak a főbejárathoz közeli, szokványos megoldású padláslépcsőt, valamint az épület keleti részén lévő, földszintről a pincébe (alagsorba) vezető rejteklépcsőt láttam (amelynek ajtaja a barokk árnyékszékével szemben van, egy fával borított ajtóbélletben).

21 A kastély fő (lakó)szintje, egyes közepes méretű felvidéki (pl. Gömör vármegyei) kastélyokra jellemző megoldással, a főhomlokzaton (az alatta lévő, alacsony alagsorhoz képest) emeletnek, míg a hátsó homlokzaton földszintnek felel meg.

termekben barokk és empire mennyezetfestés nyomai voltak feltárhatók.[22] A 19. század végén egyes helyiségek falai kárpitosak lehettek, így az ún. *Kék szalon* is, melynek minden berendezési tárgya kék színű volt.[23] Az épület nyugati oldalszárnyában kapott helyet Radvánszky Béla könyvtára, melynek helyi mesterek által készített, eredeti szekrény-rendszere ma is megcsodálható. 1893-ban már 14 000 kötetre becsülték a könyvtár állományát. A parkban („Báró-kert") állt az ún. Rákóczi-fa (vérbükk), továbbá a kiskastély (a bárókisasszonyok lakhelye), amelyet 1945 után széthordtak.[24]

Ebben a környezetben látta meg a napvilágot Radvánszky Béla, 1849. március 1-jén.[25] Szülei, Radvánszky Albert és Bárczay Karolina, jómódú és ősi protestáns köznemes családból valók voltak. A sajókazai kastély és annak levéltára és könyvtári kéziratai, s bizonyára a radványi ősi lakhely is, felkelthették a gyermek Béla érdeklődését a történeti múlt, s családja iránt. Nemcsak Radvánszky László latin kézirata, hanem a Bárczayak 1847-ben írt magyar nyelvű családtörténete is kezébe kerülhetett.[26] Utóbbi szerzője történetesen éppen Radvánszky Béla nagyapja, a Perén (Abaúj vm.) lakozó Bárczay

1. kép – Br. Radvánszky Béla 1885. körül. (Miniatűr-festmény a sajókazai Radvánszky-kastély emlékszobájában.)

Ferenc volt; aki – Viczián Zsófia kutatásai szerint – „a munka zömét valószínűleg 1847–1848 telén írta, de utóbb még újabb adatokat is beszúrt. Például Radvánszky Béla nevű, 1849 februárjában született unokáját is megemlíti."[27]

Béla nyolcéves korában vesztette el apját, és e félárvaság mind jellemére, mind későbbi munkásságára kihatott. Gimnáziumi éveit protestáns iskolákban töltötte. Tanára, Thaly Kálmán hatására fordult érdeklődése a történelem felé.[28] 1864–1868 között, tehát gimnáziumi évei alatt keletkezett, „Apróbb dolgozataim" című kéziratos könyvében, főleg Turgenyev-novellák fordításai szerepelnek, de próbálkozott drámafordítással és francia írók rövid életrajzait is összeállította.[29] Első nyilvános irodalmi fellépése is ezekre az évekre esik. 1864-ben, Arany János Koszorújában egy elbeszélés-fordítása

22 Az utóbb leírtak saját helyszíni megfigyeléseim. Megjegyzendő, hogy a kastélybelső, mind alaprajza, nyílásritmusa, mind díszítményei tekintetében, olyan harmonikus barokk összképet mutat, hogy az épületen belül tartózkodva, szemlélődve, az ember feltétlenül pompás, mozgalmas későbarokk külsőt feltételez. E jóleső, lelket melengető – barokk életörömöt felidéző – „belső érzettel" szöges ellentétben áll a kastély mostani külsejének rideg, jellegtelen, klasszicista (fő)homlokzati architektúrája. Egyértelmű, hogy az országrész egyik kiemelkedő műértékű barokk homlokzata semmisült itt meg, a 19. századi két nagyobb átalakítás (1830/1863) során.

23 Lévai Ákos, a sajókazai Radvánszky Béla Művelődési Ház és Könyvtár munkatársának személyes közlése, aki a kastélyban vezetőm volt. Az említett Kék szalon berendezési tárgyai közül ma már csak Munkácsy Mihály: Krisztus Pilátus előtt című művének nagyméretű metszet-reprodukciója van meg. Ennek keretléceit ma is ugyanaz a sötétkék bársonyszerű szövet borítja, mely egykor a szoba falát és berendezési tárgyait. Az Evangélikus Országos Levéltárban található Radvánszky Béla saját kezű feljegyzése 1858-ból, melyben a kastély helyiségeinek méreteit sorolja fel. *E feljegyzés szövege alább, az A.) jelű függelékben olvasható.* Ez alapján a helyiségek akkori rendeltetése (így a Kék szalon elhelyezkedése is) azonosítható lehet. Megjegyzendő, hogy a Sajókazán fennmaradttal azonos(nak tűnő) Munkácsy-reprodukció függött (a Radvánszky-sógorságba tartozó) gr. Tisza Istvánné hálószobájában, az ágy felett, a budai Sándor-palotában, Klösz György 1903–1905 körül készült fényképének tanúsága szerint; utóbbit közli: *Baji Etelka – Csorba László:* Kastélyok és mágnások. Válogatás a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára anyagából. Bp. 1994. 135.

24 *H. Petkovics K.:* Falukönyv-Sajókaza i. m. 106–107. A könyvtár állományára: *H. Hubert G.:* A sajókazai Radvánszky-könyvtár i. m. 18–20.; *R. Kiss István:* Báró Radvánszky Béla. Turul 24. (1906) 163.; *Szinnyei J.:* Magyar írók XI. i. m. 403.

25 Keresztelési bejegyzése a sajókazai evangélikus keresztelési anyakönyv (3. kötet, 1819–1854.) 88. oldalán, 1849/4. folyószám alatt található. A digitalizált anyakönyvi oldal megtalálható a FamilySearch adatbázisban: https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS54-WSRY-M?cat=205528&i=225 (letöltés: 2023. nov. 30.) A bejegyzés szerint Sajókazán, 1849. márc. 1-jén született és márc. 4-én kereszteltetett (Demeter János helybeli lelkész által) tekintetes radványi és sajókazai Radvánszky Albert úr és bárczai Bárczay Karolina asszony fia: Béla Ferenc; keresztszülei: tekintetes bárczai Bárczay Mária kisasszony és ifjabb bárczai Bárczay Ferenc úr.

26 Bárczay Ferenc kéziratának azon példánya, melyet egykor a sajókazai Radvánszky-levéltárban őriztek, jelenleg az MNL Országos Levéltárában található, P 568 törzsszám alatt: HU-MNL-OL-P 568-D-3-a. [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Radvánszky család sajókazai levéltára, Lajstromozatlan iratok.] Mikrofilmen: HU-MNL-OL-X 6897. Digitalizálva (FamilySearch): https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q-HV-V36T-55DZ?i=498&cat=121344 (letöltés: 2023. nov. 30.)

27 *Viczián Zsófia:* Múltat fabrikálni – egy nemesi genealógia a szocializmusból. Aetas 23. (2008) 172. (A születési idő azonban a sajókazai evangélikus anyakönyv szerint nem febr. vége, hanem márc. eleje volt; mint fentebb látható.)

28 *R. Kiss I.:* Báró Radvánszky Béla i. m. 151–152.; *Szlovikné Berényi Márta:* A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság története. 1. rész: 1883–1921. Levéltári Szemle 33. (1983) 57.

29 Hermann Ottó Múzeum (Miskolc) (a továbbiakban: HOM) – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.177. [Radvánszky Béla: Apróbb dolgozataim. 1864–1868. (Bekötött kézirat.)]

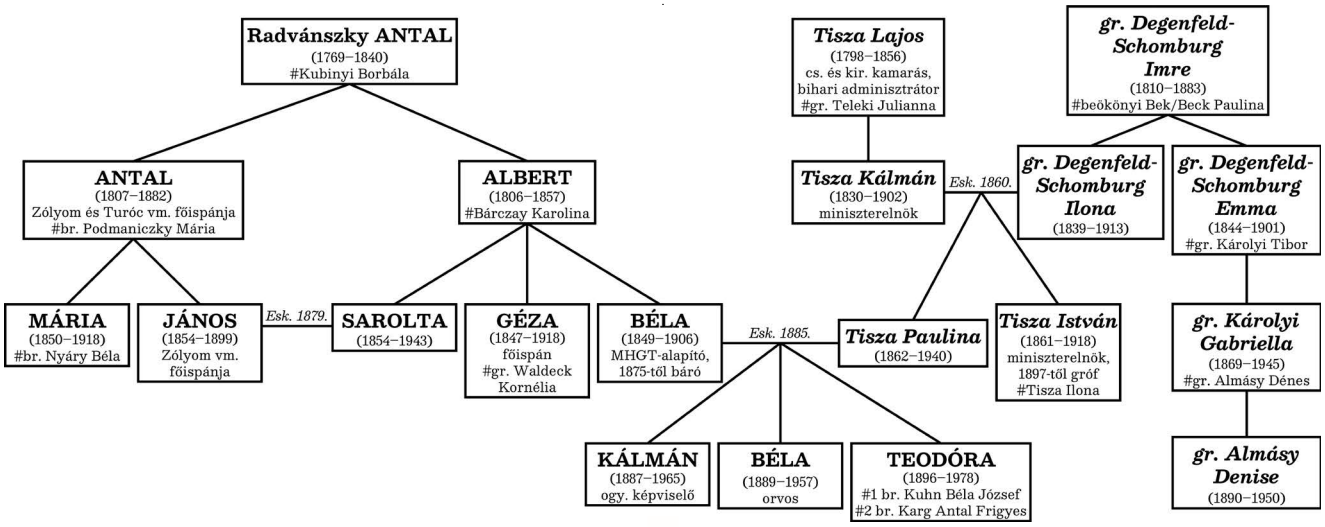

2. kép – Br. Radványszky Béla közvetlen rokonsága.

jelent meg.[30] Történeti érdeklődése azonban e kezdeti időszakban is tetten érhető. Barinyay István 1753-as munkájából lefordította *„Radowánnak”,* I. András király nádorának életrajzát.[31] Feltehetőleg a nádor és a Radványszkyak névazonossága kelthette fel a 16 éves fiú érdeklődését.[32] 1867-től már a Századokban jelentek meg történeti tárgyú írásai.[33]

Budapesten, 1885. április 18-án kötött házasságot borosjenői Tisza Paulinával, Tisza Kálmán miniszterelnök leányával.[34] Három gyermekük született: Kálmán, aki életét nagyrészt Sajókazán gazdálkodva élte le, és nem maradtak utódai;[35] Béla, aki orvosi diplomát szerzett és 1957-ben New York-ban halt meg,[36] ugyancsak gyermektelenül, valamint Teodóra, akinek br. Kuhn Bélától való leszármazottai jelenleg Brazíliában élhetnek.[37]

Az itt bemutatott rokonsági táblán látható, hogy Radványszky Béla nagybátyja Antal volt, aki császári és királyi kamarás, valamint Zólyom és Turóc vármegye főispánja volt.[38] Neje br. Podmaniczky Mária. Radványszky Antal nemcsak nagybátyja volt Bélának, hanem az apa halála után, nevelését is részben ő irányította, az özvegy édesanya mellett.[39]

Radványszky Béla, a Tisza-családba beházasodva, sógora lett Tisza Istvánnak, a későbbi miniszterelnöknek, és veje Tisza Kálmánnak. 1918. október 31-én, tehát azon a napon, amikor Károlyi Mihály miniszterelnök lett, Tisza Istvánt meggyilkolták. A gyilkosság alkalmával a családból jelen volt még

30 *R. Kiss I.:* Báró Radványszky Béla i. m. 152. Az elbeszélés: *Radványszky Béla:* A kerületi orvos. Turghenew Iván beszélye. Koszorú 2. (1864) 495–496., 518–520.

31 Az eredeti életrajz: *Barinay, Stephanus:* Palatini regni Hungariae bello paceque clarissimi… Nagyszombat 1753. 9–10. Ismerteti: *Szinnyei József:* Magyar írók élete és munkái. I. Bp. 1891. 586–587. Radványszky fordításának címirata: „Radowán / Magyarország nádora I András alatt. 1056. / latinból fordította Radványszky Béla / Pest 1865. november 30.” Lelőhelye: HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.177. (67–70. o.) [Radványszky Béla: Apróbb dolgozataim. 1864–1868. (Bekötött kézirat.)]

32 Barinyay könyvében a nádor az okiratokban előforduló „Rado” névalakkal szerepel: „Rado Palatinus Regni Hungariae IV. Sub Andrea I. Anno 1056.” *Barinay I.:* Palatini regni Hungariae i. m. 9. Ugyanezen névalakkal veszi fel Zsoldos is. *Zsoldos Attila:* Magyarország világi archontológiája 1000–1301. Bp. 2011. 15. Radványszky kéziratában, a fordítás „címlapján” csak „Radowán”, míg a lefordított szöveg kezdetén „Radowán vagy Rado” névalak szerepel. Ez arra mutat, hogy a fiatal fordító, tudatosan saját családnevéhez hasonló (Radowán) alakra ferdítette a nádor Barinyay által közölt nevét (Rado) – ami azt az igényt vagy gondolatot fejezheti ki, hogy önmagát a nádorral törekedett rokonítani. [Megjegyzendő, hogy Zsoldos imént hivatkozott archontológiája szerint, az 1057-ben(!) szereplő Rado-t 1066-ban Győr nembeli Ottó, majd 1067 körül Rodowan követte a nádori székben. Utóbbi neve szinte megegyezik a Radványszky címiratában lévő „alternatív” névalakkal; azonban a Barinyaytól lefordított életrajz (tartalmi és kronológiai okokból) csakis az 1057-ben élt Rado nádorra vonatkoztatható – már csak azért is, mert I. András király (akinek a Radványszky-féle „Radowán” a nádora lett volna) 1060-ban elhunyt!]

33 Első ilyen írása a folyóirat első évfolyamában jelent meg: *Radványszky Béla:* Még két magyar magyar köriratú pecsét. Századok 1. (1867) 425. Vö. *Szinnyei József:* Magyar írók élete és munkái. XI. Bp. 1906. 404.

34 Az esküvő a Kálvin téri református templomban volt. Litografált (magyar és francia nyelvű) esküvői meghívók: HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.153. [Idősebb Radványszky Béla esküvői meghívója.]

35 Kálmán (aki a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen jogot tanult) az MHGT tagja, valamint 1935–1938. között országgyűlési képviselő is volt. *H. Hubert G.:* A sajókazai Radványszky-könyvtár i. m. 38–39., 58., 71–72.

36 *H. Hubert G.:* A sajókazai Radványszky-könyvtár i. m. 38–39.

37 Lásd a br. Gudenus János József által összeállított Magyar Főnemességi Adattár vonatkozó adatait: https://macse.hu/db/gudenus/gudenus.php?-lang=hu&ds=MFAT (letöltés: 2023. nov. 30.)

38 *Szinnyei J.:* Magyar írók XI. i. m. 399–402.

39 *R. Kiss I.:* Báró Radványszky Béla i. m. 151.; *H. Petkovics K.:* Falukönyv-Sajókaza i. m. 101.; *Zsilinszky Mihály:* Emlékbeszéd br. Radványszky Béla tiszt. és igazgató tag fölött. Bp. 1907. 3., 19. Radványszky Antal elsősorban gimnáziumi évei után mentorálta ifjú unokaöccsét (egyetem-választásában, külföldi úticéljai megválasztásában, közéleti pályakezdésében). A gyermek Radványszky Béla nevelésére, édesanyja mellett a legnagyobb hatást valószínűleg nagyapja, Bárczay Ferenc gyakorolhatta, akinek (a fentebb hivatkozott 1858-as szoba-összeírás szerint) állandó lakosztálya volt a sajókazai kastélyban és segített leányának a gazdaság irányításában is.

Tisza István felesége, valamint gr. Almásy Denise, a család rokona.[40] Amikor a kormány hírét vette a volt miniszterelnök megölésének, küldönc útján részvétüket fejezték ki, amire az akkor már szintén jelenlévő ifj. Radvánszky Béla elutasítóan felelte: „Ezt pedig nem köszönjük meg!”[41] Tehát azokban a vészterhes napokban Radvánszky Béla gyermekei, mint rokonok, a Tisza-család gyászában osztoztak.

Részint közéleti pályafutásának, részint bizonyára neje bárói rangjának köszönhette Radvánszky Antal, hogy 1875. október 3-án bárói rangemelésben és címerbővítésben részesült. Ebbe unokaöccseit, Gézát és Bélát is belefoglalták. Az eredetileg hagyományszerűen kék mezejű Radvánszky-címer pajzsmáza vörösre változott és a pajzsalakot farkába harapó sárkánnyal vették körül. A takarók színe is változott.[42] Nem kétséges, hogy ezek a módosítások a bárói ranggal hozhatók összefüggésbe; ti. a bárók vörös pecsétviasz használatához fűződő jogát jelenítheti meg a vörös máz; míg a sárkány a Sárkányrendre utal, melynek tagjait az ország báróival egyenrangúnak tekintették.

Habár azt hihetnők, hogy némi vagyon vagy befolyás, a rangdíj és az okiratok kiállítási illetékének kifizetése,[43] önmagában elégséges lehetett a dualista korszakban, egy bárói rangemelés eléréséhez, ez nem feltétlenül volt így. Voltak bizonyos, informális feltételek is (már a korábbi időkben is), amelyeknek meg kellett felelniük azon folyamodóknak, akik régebbi nemességgel bírtak. A király iránti hűség és közéleti vagy katonai szolgálat mellett, előmozdító tényező lehetett

3. kép – A Radvánszky-család bárói címere. [Hermann Ottó Múzeum (Miskolc) – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.208.]

a reprezentatív lakhely,[44] a főnemesi házastárs (vagy rokonság),[45] illetve a család régi nemességének, sok századra visszanyúló történetének dokumentálása is.[46]

Érdekes analógiául kínálkoznak azon családok, melyek nemesi rangról közvetlenül grófi méltóságra emelkedtek ebben az időben – mint például a Csekonics, a Péchy és a Vigyázó család. Közülük a Péchy és a Vigyázó család esetében,

40 A rokoni kapcsolatok leírásához, valamint a közölt rokonsági tábla összeállításához elsősorban br. Gudenus János József Magyar Főnemességi Adattárát használtam: https://macse.hu/db/gudenus/gudenus.php?lang=hu&ds=MFAT (letöltés: 2023. nov. 30.)]; továbbá a Radvánszky-család következő ismertetéseit: Magyar Nemzetségi Zsebkönyv. Első rész: Főrangú családok. I. Szerk. Fejérpataky László – Szinnyei József. Bp. 1888. 407–408.; *Kempelen Béla:* Magyar nemes családok. IX. Bp. 1915. 26–29.; *Gudenus János József:* A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. III. Bp. 1998. 155–158.

41 *gr. Tisza Kálmán:* A Tisza-család krónikája. Bp. 2019. 221., 223.

42 HU-MNL-OL-K 19-1. (191–194. o.) [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Királyi könyvek.] A címerleírás megtalálható a Magyar Nemzetségi Zsebkönyvben is: Magyar Nemzetségi Zsebkönyv. Első rész: Főrangú családok. I. Szerk. Fejérpataky László – Szinnyei József. Bp. 1888. 407. Radvánszky Béla hagyatékában található egy címerfestmény, mely valószínűleg a címertervezési folyamat során készülhetett: HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.208. [A Radvánszky-család kézzel festett címere.] (A festmény alatt Radvánszky Béla saját kezű címirata: „Sajó-Kazai és Radványi Báró Radvánszky család czimere”.) Meglátásom szerint ez a kissé elnagyolt, de értő kézre valló ábrázolás, esetleg Radvánszky Béla (vagy egy általa felkért, vidéki festő) keze munkája lehet, és egy ehhez hasonló kép szolgálhatott mintául a bárói diploma (magasabb minőségben dolgozó) címerfestőjének. Joggal feltehetjük, hogy a fő-adományos Radvánszky Antal, a család heraldikában legjártasabb tagját, Bélát kérte fel a bárói címer megtervezésére. Ebben a címerben tehát (akár közvetlenül, rajzolóként, akár csak eszmeileg) Radvánszky Bélának a saját családi címeréről alkotott elképzelését szemlélhetjük.

43 *Marczianyi György:* Nemesség. Kézi könyv nemesi ügyekben. Bp. 1886. 23–27.; *Kempelen Béla:* A Nemesség. Útmutató az összes nemességi ügyekben. Bp. 1907. 46–51.; *Ölyvedi Vad Imre:* Nemességi könyv. Szeged 1930. 325., 347–351. Megjegyzendő, hogy míg Radvánszky Antal díjmentesen kapta a báróságot, addig unokaöccsei (Géza és Béla) „egyenkénti díjközelezettség fenntartása mellett”. *Sz. n.:* Radvánszky Antal főispán […]. Pesti Napló, 1875. október 9. (esti kiadás).

44 Pl. a Podmaniczky-család 1782-es bárói rangemelése, részben aszódi kastélyépítésüknek is tulajdonítható. *Virág Zsolt:* Pest megye kastélyai és kúriái. (Magyar kastélylexikon I.) Bp. 2001. 23.

45 Pl. erzsébetvárosi Lukács György (cs. kir. kamarás és volt miniszter) gyermekei is anyjuk, báró Perényi Marjorie révén kaptak bárói címet 1912-ben. Ferenc József ugyanis a „Perényi család magyar bárói méltóságát és »Perényi« előnevét” a házaspár gyermekeire ruházta át (valamint címerüket is megváltoztatta). A királyi elhatározás, valamint oklevél a Királyi Könyvekben: HU-MNL-OL-K 19-5. (691., 879–881. o.) [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Királyi könyvek.] Vö. Magyar főrangú családok. Szerk. Kempelen Béla. Bp. 1931. 156–158.

46 Érdekes, hogy a Történelmi Társulat Zólyom vármegyei kirándulása éppen a Radvánszkyak bárói rangemelése előtti évben volt. Ekkor tehát Radvánszky Antal (Zólyom vármegyei főispán) és Béla, még mint köznemesek látták vendégül Radványban a tudósokat – akik ott sok nevezetes történeti emléket találtak. Ugyancsak nem sokkal a bárói rangemelés előtt (az 1870-es évek első felében) készülhetett az a hatodízigleni ősfa is, melyet alább, a *B.) jelű függelékben* közlünk.

valószínűsíthető, hogy a rangemelés a főrangú házastársakra való tekintettel történt,[47] de a Vigyázók esetében, a kamarási méltóság elnyerése *után* következett csak a grófi rang adományozása.[48] Magyarán: a rangos rokonság nem feltétlenül lett volna elegendő a grófi rang megszerzéséhez, ha nem lett volna a kérvényező elég régi nemes önmagában is – amit a kamarási *őspróbával* lehetett igazolni.[49] Így bizonyára nem véletlen, hogy kb. fél évvel a bárói cím elnyerése előtt adott ki Zólyom vármegye, *hiteles ősfát,* Radványszky Béla részére.[50] Hogy az efféle őspróba letétele a Radványszkyak számára nem okozott nehézséget, mutatja Radványszky saját kezű, hatodízigleni ősfája is, melyen csupa régi jó magyar nemes családot találunk.[51] *[Ezen ősfát lásd alább, a B.) jelű függelékben!]*

Ez hagyatékában számos rokon család részletesen kidolgozott családfája között található,[52] ami arra mutat, hogy vagy egy alaposan előkészített őspróba előmunkálatáról lehet szó, vagy esetleg egy teljes rokonságot felmutatni szándékozó, nagyobb szabású genealógiai közlemény anyaggyűjtéséről.[53]

Miután Radványszky Béla a pesti Tudományegyetemen jogi képzettséget szerzett, európai körutat tett, hazatérve pedig elindult azon a tudományos és közéleti pályán, melynek eredményeként őt a szakirodalom, családja *legjelesebb* tagjaként tartja számon.[54] Politikai, tudományos, egyházi vonalon, társadalmi szervezetekben és a gazdasági életben, egyaránt tevékenykedett. Közéleti pályájának csúcsa a koronaőri méltóság elnyerése volt, 1894-ben. A tudományos közéletben, bár az MTA és MTT berkeiben is jeles szerepet töltött be – elannyira, hogy neve még az Akadémia lehetséges elnökeként is felmerült[55] – mégis az MHGT megalapításával és vezetésével örökítette meg nevét. 1886-tól az evangélikus egyház egyetemes gyámintézetének világi elnöke volt; tehát egyházi vonalon az árvaságra jutottakat kívánta segíteni, hiszen gyermekként ő is átélte az árvák sorsát. Zólyom vármegyei főispánként a Felföld számos társadalmi egyletének lett tiszteletbeli tagja és egyéni érdeklődése is sok társulat részesévé tette. Gazdasági téren lótenyésztéssel és szénbányászattal foglalkozott. (A sajókazai szénbányákat a Radványszkyak már a 18. század vége óta művelték.)[56]

Mi volt tehát Radványszky Béla? Mely skatulyába férne ő bele? Régi nemes, új báró, főispán, főrendiházi és képviselőházi tag, egyházi tisztségviselő, koronaőr, tudós, földbirtokos, (bánya)iparos, irodalmár, császári és királyi kamarás és valóságos belső titkos tanácsos – vagy épp az MHGT elnöke?

Nem ezek a címek jellemzik őt: a címek csak következményei az ő jellemének, identitásának; abból fakadnak s abba térnek vissza. Céljait, lehetőségeit a származás, a családi

47 A Péchyeket 1810-ben (tehát nem a dualista korszakban) emelték grófi rangra, József (1786–1820) személyében; akinek neje gróf Fáy Anna volt. Vigyázó Sándor (1825–1921) 1895-ben lett gróf, neje báró Podmaniczky Zsuzsanna. Csekonics János (1809–1880) 1864-ben kapott grófságot, neje báró Lipthay Leona volt. Magyar Nemzetségi Zsebkönyv. Első rész: Főrangú családok. I. Szerk. Fejérpataky László – Szinnyei József. Bp. 1888. 74., 190–191.; *Kempelen B.:* Magyar nemes családok i. m. VIII. 245.; *Vargha Zoltán:* Gróf Vigyázó Sándorné báró Podmaniczky Zsuzsánna (1838–1923) életrajza. Bp. 1931. 114.

48 Vigyázó Sándor eredeti ősfája jelzet nélkül az MTA Kézirattárában (a Podmaniczky és Vigyázó családok iratai közt) található, hitelesítve: Bp., 1884. nov. 25–29. Vö.: A Podmaniczky-Vigyázó család és a Magyar Tudományos Akadémia. Szerk. Papp Gábor György. Bp. 2008. 14.

49 Előadásomban még határozott állításként hangzott el, hogy a három nevezett család (Csekonics, Péchy, Vigyázó) grófi rangjának főszerző férfitagja, a rangemeléskor császári és királyi kamarás volt. [Ezzel próbáltam alátámasztani *vélekedésemet,* hogy egyes, nemességgel eleve bíró családok főnemesi rangemelésekor, a főrangú házastársak mellett, a régi és tiszta nemesség ill. udvarképesség (kamarási) őspróbával való bizonyítása is előmozdító tényező, sőt feltétel lehetett.] *A vélekedést megalapozó állítás azonban téves!* Péchy József 1820-ban, tehát jóval a grófság (1810. évi) elnyerése után lett kamarás. Csekonics János viszont sosem lett kamarás; csak unokái kapták meg ezt a méltóságot (Csekonics Sándor és Iván 1902-ben, Pál pedig 1908-ban). Tehát a felsorolt grófok közül „egyedül gr. Vigyázó Sándor lett kamarás a grófi rangemelést megelőzően" (1885-ben). Ezen adatokat, valamint az idézett következtetést, kiváló tagtársamnak, Gudenus János Józsefnek köszönöm. Vö.: *Szluha Márton – Vásárhelyi Miklós:* Magyar császári és királyi kamarások ősfái (1740–1918). I–III. Bp. 2005–2013. Radványszky Béla 1882-ben lett kamarás (*Szinnyei J.:* Magyar írók XI. i. m. 403.) és Antalt is csak 1882-ben (azaz halála évében!) kezdik el kamarásként emlegetni a hírlapok (valószínűleg Bélával egyszerre folyamodtak az „aranykulcsért"). Ezek szerint a Radványszkyak szintén nem voltak kamarások a bárói méltóság elnyerésekor; viszont Bélának a kamarásihoz hasonló ősfája, keltezése alapján, a bárói rangemelés előzménye lehetett (ti. akár a régi nemesség, vagy tiszta nemesvérűség igazolásául is szolgálhatott, a folyamodványhoz csatolva). Hogy a főnemességi oklevelek kibocsátásakor milyen formális és informális követelményeket támasztottak a leendő adományosokkal szemben, az leginkább az okleveleket kiadó szervek iratanyagaiból volna megállapítható; melyek kutatásával azonban eddig nem foglalkoztam. Az előadáson elhangzott téves állításért elnézést kérek!

50 Az okmány megtalálható a sajókazai Radványszky-kastély kiállításán (bekeretezve függ az előteremben). Kelt Besztercebányán; hitelesítette Grünwald Béla (Zólyom vm. alispánja) 1875. márc. 12-én és Radványszky Antal (Zólyom vm. főispánja) 1875. márc. 14-én. Az iratot Zólyom vármegye, valamint Radványszky Antal viaszpecsétjével erősítették meg. (Ez az ősfa az apai ágon négy, az anyai ágon pedig három ízre terjed.)

51 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.209.1. [Radványszky Béla ősfája.]

52 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.209. [Radványszky családfával kapcsolatos feljegyzések.]

53 Mivel az ősfa mellett voltak, valószínűbbnek tűnik, hogy ennek készítéséhez kapcsolódtak a jegyzetek; azonban feltűnő, hogy sokkal több adatot tartalmaznak, mint ami az ősfa összeállításához szükséges volt.

54 *Tarcai Béla:* Egy nemesi család fényképei. In: A Hermann Ottó Múzeum évkönyve XXVII. Szerk. Szabadfalvi József – Viga Gyula. Miskolc 1989. 263.

55 Miután br. Eötvös Loránd lemondott, az MTA 1905. nov. 28-án választott új elnököt Berzeviczy Albert személyében (a lemondott elnök mandátumának erejéig, azaz 1907 márciusáig). E választás alkalmával Berzeviczy 35, br. Radványszky Béla 11, Fraknói Vilmos 2 és Kautz Gyula (akkori alelnök) 1 szavazatot kapott. A választás, az akkori szabályoknak megfelelően, „titkos szavazással s minden előleges jelölés nélkül" történt. Ezért nov. 17-én a választásra jogosultak előzetes gyűlést tartottak, amelynek „nem lehetett semmi más célja, mint hogy az egyes pártok tájékozódjanak erejükről s tán ez volt az oka, hogy a gyűlés oly népes volt, mintha szavazásra is" sor került volna. A választással foglalkozó újság-példányok megtalálhatók Radványszky Béla hagyatékában: Evangélikus Országos Levéltár (a továbiakban: EOL) – VIII – 086. (31. doboz, „Báró Radványszky Béla működéséről emlékező Hírlapok. Gyűjti saját maga.") [Evangélikus Országos Levéltár, Irathagyatékok, Radványszky Béla báró, történész hagyatéka.] Az idevágó cikkek: *Sz. n.:* Az Akadémia elnökválságához. Az Ujság, 1905. november 17. 13. *Sz. n.:* Elnökválasztás az Akadémián. Magyar Szó, 1905. november 29. Lásd még: *Sz. n.:* Az Akadémia uj elnöke. – Berzeviczy Albert. Az Ujság, 1905. november 28. 16.

56 Ezt az életrajzi „átkötést" *Szinnyei J.:* Magyar írók XI. i. m. 402–406. és *H. Petkovics K.:* Falukönyv-Sajókaza i. m. 101–113. alapján készítettem.

eszmeiség, az egyéni jellem és az elért tisztségek együttese határozza meg.

Ha emberi vonásait tekintjük, visszahúzódó, elvonulásra, elmélyültségre hajló, de éles szemű és élénk elméjű embert látunk, nagy műveltséggel, tettvággyal, ambícióval. Szellemessége társasági sikereket hoz számára, és naplójának tanúsága szerint magánéletét házassága előtt túlnyomó részt a hölgyekkel folytatott érintkezés, udvarlás tölti ki.[57] Politikailag aránylag liberális eszméket vall – például támogatja a keresztény-zsidó vegyes házasságot[58] – de látja a kiegyezési mű hibáit, és társadalmi osztályának romlása felett aggódik; ám nem parttalanul, hanem az analitikus tárgyilagosságával és előrelátásával.[59] Tudósként az anyaggyűjtő típusba tartozik, akinek művei hatalmas forrásbázison alapulnak, és az ő elméjében kétségkívül kivételes tudássá formálódott ez a nyersanyag; de épp a tudás mértéke tette lehetetlenné számára, hogy mindezt kiírja magából. Megjelent műveinek lajstromából, valamint kéziratairól, céduláiból látható, hogy a nemesi életmód, tárgyi környezet, udvari kultúra, szakácsművészet, archontológia, középkori nemzetségi és újkori nemesi genealógia és birtoklástörténet, egyaránt érdekelte. Fő műve, a *Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században,*[60] igen részletes leírásokat nyújt a korabeli nemesi életmódról, ruházkodásról, bútorzatról, mégis tartalmilag nem kellően strukturáltnak, sőt befejezetlennek hat.[61] Nagy hátránya a mai olvasó számára, hogy ábrákat, rajzokat egyáltalán nem tartalmaz – ami főleg a viselettörténeti részeket teszi nehezen érthetővé. Azt hiszem, a múlt az ő lelkében olyan élő, eleven és teljes volt – hogy az leírva épp ezért nem lehetett teljes. Amiként valaki önéletrajzot ír – mindegy, hogy hány oldalon – próbálkozása feltétlenül elégtelennek bizonyul, hiszen az élet teljességét képtelen rögzíteni; azonképpen Radvánszky, éppen, mert mindent tudott témájáról, hiába is fogott annak leírásába, hiábavaló volt minden igyekezete: azt a teljességet, amit ő lelkében átélt, felépített, ember nem rögzítheti.

A mintaszerűen összeállított, kétkötetes okmánytár azonban monumentális emlékműve az ő gyűjtőmunkájának, ahonnan tudását merítette, s amely számos irattípusa és adatgazdagsága révén, a magyar kora újkor tanulásának szöveggyűjteménye és a nemesség kutatóinak kincsesbányája.

Radvánszky tudományos műve rámutat a történeti segédtudományok valódi erősségére. A segédtudományok látszólag jelentéktelenek, mert *jelentéktelen léptékű* tárgyakkal (egyes családokkal, személyekkel, egy-egy oklevéllel, pecséttel, jelenséggel, nézőponttal) foglalkoznak – tehát átfogó elméletek felállítására *látszólag* nem alkalmasak. Mégis, a segédtudományi vizsgálati módszer aprólékos jellegéből fakad, hogy ezen a területen, egy jól megalapozott munka, elévülhetetlen marad.

Ha tehát a tárgyalás, a feldolgozás terén hagyott is dolgozni valót Radvánszky az utókorra, megállapításai nehezen támadhatók, mert a feldolgozott forrástömeg a kritikust agyonlapítja. Műve sosem avulhat el, mert valóságos forrásokon alapszik.

Ehhez képest jóval kellemetlenebb helyzetben vannak azok, akik pár gyatra, töredékes forrásból, különféle hipotézisek egymásra halmozásával, átfogóbb elméletek felállítására törekszenek. Elegendő egy paradigmaváltás, egy pár forrás hitelességének megkérdőjelezése az elmélet bukásához. A földhözragadt, a „tényhez ragadt" segédtudományok megállapításai – minthogy azok tényszerűen megalapozottak – sokkal kevésbé támadhatók.

Nem szólok most azokról a tudósokról, akik Radvánszky keze alatt tették meg első lépéseiket, és azokról a művészekről, akiknek ő mecénása és barátja volt.[62]

Csupán életének utolsó jelentős munkáját, a Hédervári-oklevéltárat eleveníteném fel, melynek előszavában munkatársa, Závodszky Levente, így emlékezett Radvánszky Bélára:

„Elköltözött sorainkból az a férfiú, akit csak tisztelni, becsülni és szeretni tudott az, akit a sors kegye körébe vitt. Áldott emlékét hirdesse a hálás kegyelet szava e munka kezdetén is, melyen oly hév lelkesedéssel dolgozott. […]

Felejthetetlenek e kedves napok emlékei! Azt az ügyszeretetet, mellyel egy-egy érdekes oklevélen csüggött, azt a lelkiismeretes munkát, mellyel minden darabot át- meg átvizsgált, azt a diplomatikai s paleographiai tudást, melynek fényével a kétes helyek megvilágítást nyertek s azt a történelmi érzéket, mellyel a változatos múltba belehelyezkedett s életre keltette, szemeink elé idézte, – leírni nem, csak csodálni s bámulni lehetett. Szelíd humorral, kedélyesen üdvözölte a »személyes ismerősöket«, amint az oklevelek során előkerültek. Velük

57 *Szűcs Krisztina:* Radvánszky Béla eddig ismeretlen naplója (1872–1873), valamint olaszországi utazónaplója 1871-ből. In: A Hermann Ottó Múzeum évkönyve XLIV. Szerk. Veres László – Viga Gyula. Miskolc 2005. 656–659.

58 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.39.1. (23. o.; Bp., 1883. dec. 11-i bejegyzés.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 14. kötet. (1883. aug. 3. – 1884. okt. 15.)]

59 *Tarcai B.:* Egy nemesi család fényképei i. m. 265.

60 *Báró Radvánszky Béla:* Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században. I–III. Bp. 1896–1879.

61 A mű feldolgozó jellegű részében (vagyis az első kötetben) több fontos témakörről (így pl. a temetkezési szokásokról) nem ír semmit; fejezetei pedig csak laza logikai kapcsolatban (sőt, végül szinte rendszertelenül) követik egymást; szemben pl. Kővári László szigorú logikai rendben tartott munkájával. *Kővári László:* A magyar családi s közéleti viseletek és szokások a nemzeti fejedelmek korából. Pest–Kolozsvár 1860.

62 *H. Hubert G.:* A sajókazai Radvánszky-könyvtár i. m. 32–36. ismerteti a Radvánszky „keze alól" indult történetkutatók körét (Baros Gyula, Dézsi Lajos, Rugonfalvi Kiss István, Szentpétery Imre, Závodszky Levente) és a sajókazai szellemi műhelyhez fűződő kapcsolatukat. Hasonlóképpen volt egy művészekből álló kör [Munkácsy Mihály, Pataky László (Munkácsy tanítványa), Vajda Zsigmond (Lotz Károly tanítványa)], akik Radvánszky barátai (illetve munkatársai) voltak. *Tarcai B.:* Egy nemesi család fényképei i. m. 264., 269. Munkácsyval való kapcsolatát, valamint társasági megnyilvánulásait jól jellemzi a „Munkácsy-toast" esete is. 1882. febr. 19-én (Bp.) írja naplójába: „A casinoban ma Munkácsy Mihály tiszteletére egy nagy lakomát rendeztünk. Engem is megszállt a jókedv és az ebéd vége felé felkelve – Munkácsy toastjára válaszolólag – következőket mondtam: »Ünnepelt vendégünk azt mondá végszavaiban, hogy ő ősökkel nem dicsekedhetik. Pedig ki Raphaelt, Rubenst, Tiziant számíthatja ősei közé, annak igen régi családfája van, és ezen dicső ősök méltó utódáért, ünnepelt vendégünkért ürítem poharam.« Mondhatom, hogy viharos tetszés követte mondásomat, annyira tetszett, hogy ebéd után majdnem sorra jöttek gratulálni a jelenvoltak." Másnap pedig, szokott humorával, ezt írja: „Még ma is beszélnek tegnapi mond toasztomról. Még megérem hogy ezen csekélységért, a hír szárnyára vesz." HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.36.1. (55–56. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 11. kötet. (1882. jan. 1. – 1882. máj. 14.)]

élt, velük örvendett s szomorkodott. Benyomásait legott papírra […] vetette. Minden ízében magyar lelke rezignáltan merengett el egy-egy magyar intézmény pusztulásán. […] Ha meg fellángolt a Héderváryak régi virtusa, lelkével tolla is szárnyalt."[63]

„Az idő akkoron szép folyással vala." – olvassuk Aranynál. Sajátságos rendülést érezhet lelkében az ember, hogyha a régi okmányokat forgatva, felidézi azokat a szép napokat, melyeket megörökítenek. Mert nemcsak vér és szenvedés volt a magyar múltban! Ahogy a nap fénye belerakódik a fák kérgébe, és téli tüzelőként visszasugározza melegét, úgy árad a régi fakult írások közül is régi verőfényes napok melege reánk, és azért rendül meg lelkünk, mert átérezzük azt a hatalmas jótéteményt, amelynek az írások tanújelei: nemzeti, családi és egyéni megmaradásunkat – azt a kegyelmet, mely léteznünk és remélnünk enged!

Talán a családkutatónak, s így Radvánszkynak is, külön jutalma, hogy ha meghal is: őseihez tér meg csupán. Azokhoz, akikkel már a földön együtt élt, lélekben.

*

Hogy milyen szerepet játszott br. Radvánszky Béla az MHGT megalapításában, azt leghitelesebben az ő saját szavaival lehet bemutatni. Kiváló forrás ehhez naplója, valamint az ahhoz kapcsolódó dokumentumok, melyeket most ismertetni fogok, néhány végkövetkeztetéssel kiegészítve. *Mostantól tehát Radvánszky Béla saját szavai következnek.*[64]

[Budapest, 1882.] Jan 9.[65]

Ma Nagy Imrével, b. Nyáry Albert és Deák Farkassal conferentiát tartottam az alakítandó „Heraldikai Társaság" ügyében. Kifejtettem nézeteimet és felolvastam az általam még 1878ban[66] fogalmazott alapszabály és ügyrend tervezetet. Egy pár csekély módosítással elfogadták azt. Megállapodtunk abban is hogy néhány nap múlva kiket hívunk meg egy szélesebb körű tanácskozmányra.

Budapest 1882 jan 12.[67]

A heraldikai társaság ügyében tartandó értekezletre ma délutánra meghívtam és megjelentek: Nagy Gyula, Dr. Thallóczy Lajos, Dr. Czobor Béla, Ipolyi Arnold, Szilágyi Sándor, Pesty Frigyes, Csontossy János, Dr. Fejérpataky László, Nagy Imre, Deák Farkas, b. Nyáry Albert. Kimentették magukat Dr. Pauler Gyula, Horváth Árpád, Szabó Károly, b. Nyáry Jenő, Majláth Béla és Nagy Iván betegek, Henszlmann Imre nem jött el. Fraknói Vilmos pedig egy levelet küldött melyet akkor kaptam midőn az értekezlet már elkezdődött.

Az értekezlet eredménye az lett hogy a jelenlévők nagy többsége elismerte szükségét egy „Heraldikai és Genealogiai Társaság" alakításának […][68] és engem Nyáry Bercit,[69] Nagy Imrét, Deák Farkast és Szilágyi Sándort bízott meg a közönséghez intézendő felhívás szerkesztésével[70] és kellő számú tagok toborzásával. Ha kétszáz tagot sikerül szereznünk akkor azután megalakulunk.

Értekezlet után felbontottam Fraknói levelét mely következőleg hangzik:

Méltóságos Báró úr!

Köszönettel vettem Méltóságod szíves meghívását.

De, habár őszintén érdeklődöm minden tudományos mozgalom iránt, elfoglaltságom és a specialis képzettség hiánya nem engedi, hogy az alakítandó heraldikai társaság működő tagjai közé lépjek.

Sőt, őszintén bevallva, ily társaság alakítását indokoltnak nem tarthatom. Meg vagyok győződve afelől hogy akár az Akademia akár a Tört. Társulat a heraldika körébe vágó bármily indítványt vagy vállalatot szívesen karolna fel, sőt amennyiben szükséges, külön állandó bizottság alakítása által előmozdítani kész volna.

Talán nehány év előtt ily társaság létesítését azzal lehetett volna indokolni hogy az Akademia a heraldikát elhanyagolja. De ma mikor a Tört. Bizottság egy heraldikai kézikönyv létesítésére ezreket áldoz, – erre azzal válaszolni, hogy a heraldika tudományos művelését az Akademia kezeiből kiveszik: azt hiszem kissé különös.

Végre szabadjon megjegyeznem hogy a mi körülményeink között a tudományos téren működő erőknek inkább ös[s]

63 *br. Radvánszky Béla – Závodszky Levente:* A Héderváry-család oklevéltára. I. Bp. 1909. V–VI.

64 Az alábbi forrásokat betűhíven törekedtem közreadni. Az eredetileg is ékezettel írt betűk közül azokat, amelyeknél hosszú helyett rövid ékezet szerepelt (vagy megfordítva) a mai helyesírásnak megfelelőre cseréltem. A feltétlenül szükséges kiegészítéseket (pl. némely rövidítések feloldása, „tollban maradt" betűk, logikailag kikövetkeztethető keltezési helyek) szögletes zárójelbe írtam. Az eredeti (gyakorta hibás) központozást hagytam meg. Egyes archaikus alakokat (pl. kevésbbé, lessz, spragistikát) szintén változatlanul hagytam. A szavak egybe- és különírásának mai szabályait alkalmaztam. A régies „cz" betűalakot mindenütt „c"-re cseréltem. A kiemelések Radvánszkytól valók (általában aláhúzással jelölve). Az egyes naplóbejegyzések forráshivatkozását az illető bejegyzés (elején lévő) dátumánál, lábjegyzetben adtam meg.

65 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.36.1. (6. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 11. kötet. (1882. jan. 1. – 1882. máj. 14.)]

66 Radvánszky Béla tehát 1878-ban, azaz 29 éves korában kezdett el komolyabban foglalkozni az MHGT megalakításának gondolatával. Vö. *Radvánszky Béla:* Emlékbeszéd Deák Farkas r. tagról. Bp. 1895. 14. Az Alapszabály-tervezet egyik korai változatát 1880. jan. 28-án készítette Radvánszky; ennek végére a következő megjegyzést írta: „A tervezetet először 1878 julius 22kén fogalmaztam." HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. (fol. 17. recto) [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Radvánszky Béla iratai, Genealógiai és Heraldikai Társasággal kapcsolatos iratok]

67 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.36.1. (7–10. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 11. kötet. (1882. jan. 1. – 1882. máj. 14.)]

68 E helyen az eredetiben a „szükségét" szó (téves megismétlése) szerepel.

69 Érdekes, hogy Radvánszky br. Nyáry Albertet többször becenéven említi (pl. az alább közölt, 1883. jan. 21-i naplóbejegyzésnél is); úgy tűnik, hogy közel álltak egymáshoz, így nem meglepő, hogy a Turul indulásakor ő lett az első szerkesztő. (Fejérpataky nevét, míg Nyáryval együtt szerkesztették a folyóiratot, mindenkor másodikként tüntették fel.) Vö. *R. Kiss I.:* Báró Radvánszky Béla i. m. 152., 157. Radvánszky és Nyáry nem csak barátok, de másodfokú unokatestvérek is voltak (lévén mindketten Kubinyi Gáspár és Watthay Zsuzsanna dédunokái), valamint Nyáry Béláné Radvánszky Mária (1850–1918) személyén keresztül távoli sógorságban is álltak. Magyar Nemzetségi Zsebkönyv. Első rész: Főrangú családok. I. Szerk. Fejérpataky László – Szinnyei József. Bp. 1888. 381–382., *Kubínyi Miklós:* A felső-kubíni Kubínyi család leszármazása. Bp. 1906. 386–387. (Általában elmondható, hogy a Podmaniczky, Prónay, Radvánszky, Róth, evangélikus vallású nemes családokat, sokszoros rokoni-sógori kötelék fűzte össze.)

70 A nyomtatott felhívás Budapesten, 1882. febr. 10-én kelt. Erre vonatkozó napló-bejegyzést nem találtam (vagy elkerülte figyelmemet). *A felhívás szövege alább, a C.) jelű mellékletben olvasható.*

zpontosítására, közös tervszerű munkásság fejlesztésére kellene hatni, mint azok szétforgácsolására.

Kötelességemnek tartottam ezen individualis felfogásomat Méltóságoddal közölni. Mivel azonban nem érzem magamat arra hivatva hogy a tervezett társaság létesítésének megakadályozására vállalkozzam: az alakuló gyűlésen természetszerűen meg nem jelenhetek.

Fogadja egyébként kiváló tiszteletem kifejezését

Budapest 1882. január 12

Fraknói Vilmos

Az a különös szó kissé bosszantott.

Általában véve az egész levél túlságos önhittség, idea privilegium és hatalomvágy kifolyásának látszik.[71]

Budapest 1882 jan. 13.[72]

Ma a következő választ írtam Fraknóinak:

Nagyságos Úr!

Őszintén sajnálom hogy a tegnapi értekezleten nem volt szerencsém.

Ha részt vesz, meggyőződött volna arról hogy a tervezett „Heraldikai Társaság" korántsem akar a Tört. Társulat még kevésbbé az Akademia ellenlábasa lenni, sőt az sincs szándékában hogy az Akademia vagy a Tört. Bizottság fényét homályosítsa és legkevésbbé sem kívánja az Akademia kezéből valamelyik tudomány művelését kivenni.

Az Akadémiát, illetőleg annak történelmi bizottságát, tizenöt év előtt sem érhette azon vád hogy a magyar történelmet vagy a tört[énelmi] források kutatását elhanyagolta volna – és mégis megalakult a Tört. Társulat. Ennek sem volt szándékában a történelem művelését az Akademia kezéből kivenni – az erőket sem forgácsolta szét, sőt ös[s]zpontosította és új erőket is vont működési körébe. Általában véve eddig eredménnyel működött úgy a forráskutatások mint a történetirodalom népszerűsítése körül, anélkül hogy az Akademiának bármiben is kárára lett volna.

Hasonló szempont alá esik nézetem szerint a „Régészeti Társulat" is.

A mostan tervezett harmadik társaság a heraldika, diplomatika, paleographia, spragistika és a genealogia okleveles alapon való művelését és terjesztését célozza, egy alapítandó folyóirat által.

Ezen folyóirat szükségét azzal is indokolhatom, hogy például egyes családok története és leszármazása egy folyóiratunkban sem közölhető. A „Századok"[73] unalmasnak és nem oda valónak találják, a Tört[énelmi] Tár sem erre van hivatva. Egy-egy szép címer, színes hasonmásban, az sem igen talál helyet, sőt a pecséteknek nagyobb tömegben való közlését is – igen gyakran gátolják a financiális tekintetek. Az érdekes oklevél-hasonmásokkal és ezeknek speciális oklevéltani magyarázatával ép[p]en így vagyunk.

Gondoltam volt azon is hogy ezen célok elérésére egy folyóiratot alapítsak,[74] miután azonban meggyőződtem arról hogy egy ilyen folyóirat tartósabb életre és nagyobb elterjedésre, jelen irodalmi viszonyaink között csakis társulás alapján számíthat – tervbe vettem az említett társaság létesítését.

A heraldikai társaság által elérendő második fő cél pedig az hogy a hazánkban nagyon is elterjedt gothai almanachokat a könyvpiacról leszorítsa és egy időközönként megjelenő, biztos adatokra támaszkodó és pontosan szerkesztett nemzedékrendi zsebkönyv kiadása által, a gothai almanachok helyett is magyar könyvet adjunk a közönség kezébe.

Ha egyébiránt az Akademia illetőleg annak Tört. Bizottsága feladatának tekinthetné – egy említett irányú folyóirat alapítását és egy magyar nemzedékrendi zsebkönyv kiadását – ezen esetben szívesen felhagynék a tervezett társaság létesítésével, annál is inkább mert sokkal kevesebb fáradtsággal lehetne a kitűzött célokat elérni.

Végezetül meg kell még jegyeznem azt miszerint tudom hogy a Tört. Bizottság egy címertani kézikönyvet ad ki. Miután ezáltal mód lessz adva arra hogy ezen eddig elhanyagolt tudományt könnyebben el lehessen sajátítani, bizonyára több művelője fog akadni. Ennélfogva részemről semmi különöst nem látok abban – valamint az értekezleten megjelent társaim sem láttak – hogy részben ép[p]en az említett kézikönyvre támaszkodva, szabályszerűen műveljük és terjesszük a heraldikát és spragistikát, egyes címerek és pecsétek ismertetése által.

Kiváló tisztelettel:

B. Radvánszky Béla.

A levelet villásreggeli után elküldtem. Este találkoztam Nagy Imrével megmutattam neki Fraknói levelét és válaszom

71 Fraknói Vilmos 1873-tól az MTA rendes tagja volt; 1879. máj. 22. – 1889 májusa között pedig az Akadémia II. osztályának főtitkára (majd 1889-től ezen osztály másodelnöke) lett. Lásd: Magyar Katolikus Lexikon (online változat), „Fraknói Vilmos" címszó: https://lexikon.katolikus.hu/F/Fraknói.html (letöltés: 2023. nov. 30.). Az MTA II. osztályának neve 1882-ben „Philosophiai, társadalmi és történelmi tudományok osztálya" volt. Magyar Tudom[ányos] Akadémiai Almanach csillagászati és közönséges naptárral, MDCCCLXXXII-re. Bp. 1882. 72.

72 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.36.1. (10–15. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 11. kötet. (1882. jan. 1. – 1882. máj. 14.)]

73 Az eredetiben: „Szazadok".

74 Radvánszky állandóan „irodalmi vállalatokon" törte a fejét, különféle könyvek, könyvsorozatok, folyóiratok kiadásáért agitált az MTA és további tudományos társaságok berkeiben. A fenti sorokból és a nagyközönséghez intézett felhívásból *[lásd az alábbi, C.) jelű függelékben!]* egyértelmű, hogy az MHGT megalakításával is a történeti segédtudományok szakirodalmának fellendítése volt a célja. Egyik nekrológjában is azt olvassuk, hogy Radvánszky „úgy érezte, hogy ha tanulmányai elvonták kedves öröklött tárgyától, tartozása van az iránt. Ezt akarta leróni, amikor társulatunkat, a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaságot megalapította, hogy ezáltal lássa régi irodalmi terveinek tökéletes keresztülvitelét; a genealógiáról és heraldikáról alkotott eszményének megvalósítását." Vö. *R. Kiss I.:* Báró Radvánszky Béla i. m. 152., 157., 163. Az EOL-beli „Kiadványtervek" alsorozatban is több irodalmi tervvázlata található; ezek szerint az „Útmutató Családi Levéltárainkhoz" könyvsorozat egyik kötetének címe „Trakostyáni Gróf Draskovits család levéltára Hédervárt" lett volna; de tervezett „Okleveles Családtörténeti Füzetek – Családtörténetek Gyűjteménye Oklevelekkel" és „Családtörténeti Repertorium" című könyvsorozatokat is; ill. „A Rákóczy család Diplomatariuma" című kiadványt. EOL – VIII – 086. (6. doboz, „Kiadványtervek".)

fogalmazatát is.[75] Imrét nagyon bosszantotta Fraknói levele és nagyon helyeselte válaszomat.[76]

Budapest [1882.] jan 15.[77]

Nagy Ivántól kaptam ma egy levelet[.] Leveléből úgy látszik hogy apprehendál hogy a Heraldikai Társaság ügyében tartott értekezletre küldött meghívóm oly későn lett neki falura expediálva hogy be nem jöhetett volna. Sajnálom hogy apprehendál – általában véve szerintem az apprehensio a legnagyobb ügyetlenség – és éppen ezért a következő levelet írtam neki.[78]

[Budapest, 1882. június] 3ik.[79]

Délután 4 órára hívtam össze lakásomban a Herald. és Geneal. Társaság alakuló gyűlését. Megjelentek: Nagy Iván,

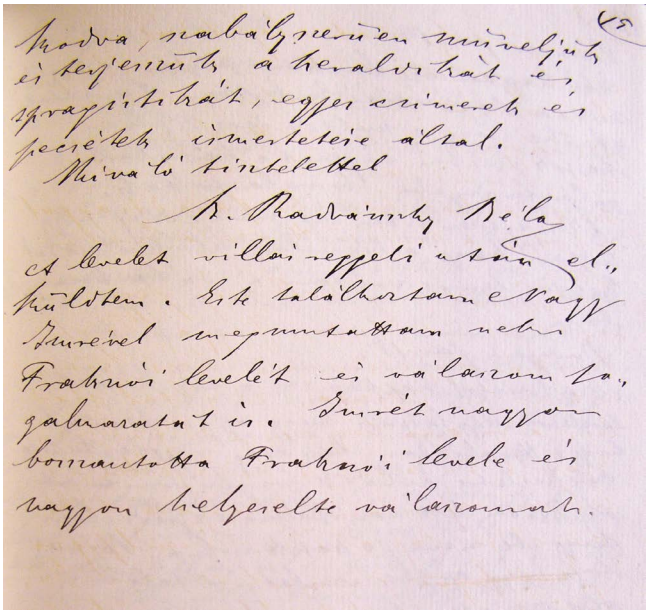

4. kép – Részlet br. Radvánszky Béla naplójából. [Hermann Ottó Múzeum (Miskolc) – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.36.1.: Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 11. kötet. (1882. január 1. – 1882. május 14.) p. 15.]

Dr. Szentkláray Jenő, b. Nyáry Jenő, Dr. Fejérpataky László, Dr. Ortvay Tivadar, Dr. Szalay József, b. Nyáry Albert[,] Dr. Pauler Gyula, Nagy Imre, Majláth Béla, Szentiványi Zoltán.

Az alapszabályokat illetőleg az általam készített tervezetet megvitattuk és némi csekély változtatással helyben hagytuk.[80]

Engem ideiglenes elnökké Dr. Fejérpatakyt id. titkárrá választván megbízattunk az alapszabályokat a belügyminister elé terjeszteni.

Nagy Iván még mindég orrol és most ki is sütöttem hogy azért mert a felhívás alá őt nem írattuk alá.

Igazán gyermekség! Meg nem foghatom[!] Engemet például nem az érdekel hogy ki csinál valamit, hanem csak a dolog maga[.]

Ha például ezt a társaságot bárki más kezdte volna alakítani, ép[p]en oly buzgalommal működtem volna érdekében mint most hogy magam kezdtem.

[1882.] Dec 9. Budapest[81]

Mintegy hat héttel ezelőtt olvastam a lapokban hogy a Heraldikai társaság alapszabályai meg lettek erősítve. A város által expediáltatta Prónay.[82] Budapest főváros pedig az alatt az

75 A válaszlevél gondos fogalmazása, valamint, hogy azt nem csak barátjának mutatta meg, hanem még naplójába is gondosan bemásolta (holott ezt más, fontos iratoknál is elmulasztotta), arra mutat, hogy Radvánszky nagy jelentőséget tulajdonított Fraknói levelének, ill. az abban szereplő kritikának. Fraknói ezen álláspontja aligha fakadhatott az ő „segédtudományok iránti érzéketlenségéből", vagy a „speciális képzettség hiányából". Radvánszky odavetett jegyzete mutatja, hogy ő sem ezt látta benne; hanem hivatalból felvett pózt: az akadémia tisztségviselőjének kincstári ellenkezését, bármilyen „új alakulás" ellen. Ma már belátható, hogy Fraknói ellenző véleménye jogosulatlan volt: az MTA, majd MTT létrejötte után, az MHGT megalakítása, csupán egy újabb lépcsőfok, értelmes és logikus szervezeti és specializációs „kiugrás", továbblépés volt – egy részben tudományos (részben pedig társadalmi) réteg-igény mentén. Ennek hiányában, ma talán a Turul folyóirattal, és egy 140 éves múltra visszatekintő, független történettudományi szervezettel volna szegényebb a magyarság kultúrája! Van azonban a hivatali póz (vagy szakmai felelősségérzet) mögött, egy rejtett indítéka, személyes éle is Fraknói levelének. Szemtelenség, pimaszság volt az írnia, hogy a „speciális képzettség hiánya" miatt ne akart volna csatlakozni az MHGT-hez. Fraknói, ezen álszerénysége által, Radvánszkyt akarta „szőnyeg alatt" azzal megvádolni, sőt gúnyolni: hogy épp Radvánszkynak nincsen elegendő képzettsége, tudományos tekintélye – lévén „dilettáns" – egy MHGT-szerű társaság megalakításához (és vezetéséhez). Egy-két rejtett tőrdöfést látunk tehát itt, Radvánszky önérzete ellen irányozva. Ezt érezhette át Radvánszky is, amikor Fraknói levelét nem hagyta érdemi válasz nélkül; válaszában pedig, igen jól parírozva, a Fraknói levelében szereplő összes, MHGT ellen irányzott érvet, szellemesen és következetesen, Fraknóira fordította vissza. Radvánszky levelének értéke, az MHGT egykorú céljainak pontos leírása mellett, az ellenvélemény(ek) higgadt, tételes cáfolata. A Turul adatai tanúsítják, hogy Fraknói végül megbékélt az MHGT-vel. 1885-ben igazgatóválasztmányi tag lett. *Sz. n.:* A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság. Turul 3. (1885) 93. Nem lehetetlen, hogy az egyik Radvánszky-nekrológban szereplő anekdota (mely egy, korábban „MHGT-ellenző" neves historikus „megtérítéséről" szól), Fraknóira vonatkozik. *R. Kiss I.:* Báró Radvánszky Béla i. m. 157.

76 Radvánszkyt fiatalkorában Nagy Imre tanította a (középkori) paleográfiára. *R. Kiss I.:* Báró Radvánszky Béla i. m. 152.

77 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.36.1. (16. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 11. kötet. (1882. jan. 1. – 1882. máj. 14.)]

78 A levelet Radvánszky nem vezette be naplójába; a következő oldalon már a másnapi naplóbejegyzés kezdődik (német nyelven, részben titkosírással). (Radvánszky a levél-másolat hivatkozási számát sem adta meg, tehát mellékletként sem csatolta a levélmásolatot naplójához. Az ilyen „be nem másolt napló-mellékleteket" ugyanis vörös plajbásszal írt római számokkal szokta volt hivatkozni, a megfelelő napló-bejegyzéseknél. Efféle hivatkozás azonban itt nincs. Esetleg előfordulhatna, hogy csak behelyezte a levél-másolatot a naplóba, és az kiesett onnan – azonban semmi nyoma sem látható egykori behelyezett/beragasztott mellékletnek, ezen oldalpárnál.)

79 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.37.1. (54–56. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 12. kötet. (1882. máj. 15. – 1882. okt. 6.)]

80 Az Alapszabály több változata megtalálható Radvánszky Béla hagyatékában; ezeken látszanak a tárgyalási folyamat során bevezetett különféle módosítások. A források lelőhelye: HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. Itt három változat található (keltezésük szerint): Bp., 1880. jan. 28. (fol. 1–18.); Bp., 1882. jan. 12. (fol. 94–107.); Bp., 1882. jún. 22. (fol. 19–27., ez a Belügyminiszter által 1882. nov. 5-én jóváhagyott, végleges változat).

81 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.38.1. (27–28. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 13. kötet. (1882. okt. 6. – 1883. aug. 2.)]

82 Itt Prónay József (1821–1884) értendő, aki 1880-tól haláláig belügyi államtitkár volt. *Szinnyei J.:* Magyar írók XI. i. m. 185–187. Tisza Kálmán (tehát Radvánszky Béla későbbi apósa) pedig 1875. okt. 20. – 1887. febr. 11. között, egyszerre volt miniszterelnök és belügyminiszter. Magyar Élet-

idő alatt nem tudván feltalálni Zólyom vármegye főispánját végre desperatiojában tegnapra felkutattatta Dr. Fejérpataky Lászlót és neki kézbesítette. Fejérpataky ma hozta át nekem. [1883.] január közepére összehívom majd az alakuló gyűlést.

[Budapest, 1883.] Jan. 21.[83]

Este conferentia volt nálam a Heraldikai és Genealogiai társaság ügyében, Nagy Imre, b. Nyáry Jenő, Deák Farkas, Nagy Gyula, b. Nyáry Berci, Szilágyi Sándor és Fejérpataky László. Mindent elvégeztünk[.] Az alakuló gyűlést február 11re tűztük ki.

Budapest [1883.] febr. 25.[84]

Déli 12 órakor a régi magyar ötvösművek országos kiállítása[85] ügyében értekezlet Pulszky Ferencnél a Múzeumban.

E rövid értekezleten is volt egy momentum midőn P[ulszky] kimutatta hogy ő milyen úrfaló. Pedig ő maga is az volna. Andrássy Gyula[86] pedig ez alkalommal sem tudott menekedni véghetetlen hiúságától.

Nem várhattam be ez értekezlet végét mert sietnem kellett 3 órára az Akademia Kisfaludy-termébe a Heraldikai és Genealogiai Társaság alakuló közgyűlésére.

Mint ideiglenes elnök megnyitottam az ülést és előadtam a társaság keletkezését és állapotát.

Ezután egyhangúlag elnökké választottak, amit néhány szóval megköszöntem.

Az egészet unom leírni annál inkább mert az Egyetértés február 26[-i] száma igen jól hozza az egésznek leírását. Ide ragasztom tehát nyomtatásban:

[Részletek az újságkivágásból:][87]

A mai alakuló közgyűlésen báró *Radvánszky* Béla, a nagyérdemű történetíró s a társaság eszméjének megpendítője elnökölt; rajta kívül a közélet és történettudomány számos jelese gyűlt a Kisfaludy-terembe. […]

A közgyűlést három óra után nyitotta meg *Radvánszky* Béla báró a következő szavakkal:

Tisztelt közgyűlés!

Midőn több mint egy évvel ezelőtt néhányan megbeszéltük az alakítandó „Heraldikai és Genealogiai Társaság" ügyét és felhívásukat kibocsátottuk, a siker reményével tettük ezt, de a megalakulhatás feltételeit 250–300 aláíróhoz kötöttük, ami öt forinttal számítva 1500 forint évi jövedelemnek felelt volna meg.

Az eredmény meghaladta várakozásunkat. Jelenleg összesen 306 tagunk van, ezek között 28 alapító, mégpedig 4 500 forintos, 14 200 forintos, 7 100 forintos, ezek összesen 6100 forint alapítványi tőkét képviselnek; 149 pártoló tag 10 forinttal és 128 évdíjas tag 5 f[o]r[in]ttal évenként. Évi jövedelmünk tehát: az alapítványok kamataiból 305, a pártoló tagok évdíja 1490, az évdíjasoké 640; vagyis összesen: 2435 forint.[88]

Nem nagy összeg, az igaz, de kezdetnek elég és mindenesetre azon helyzetben vagyunk, hogy megalakulhatunk. Ennélfogva mint az elnöki teendőkkel ideiglenesen megbízott, az alakuló közgyűlést ezennel megnyitom.

Az elnöki beszéd után felolvasták a belügyminiszter által jóváhagyott alapszabályokat s aztán hozzáfogtak az igazgató-választmány megalakításához. […]

rajzi Lexikon (online változat), „Tisza Kálmán" címszó: https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC15363/15757.htm (letöltés: 2023. nov. 30.)

83 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.38.1. (64. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 13. kötet. (1882. okt. 6. – 1883. aug. 2.)]

84 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.38.1. (81–83. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 13. kötet. (1882. okt. 6. – 1883. aug. 2.)]

85 E kiállítás csaknem egy évvel később nyílt meg, katalógusa: *Pulszky Károly et al.:* A magyar történeti ötvösmű-kiállítás lajstroma. Megnyittatott 1884. év február hó 17-én. Bp. [1884.]

86 Itt id. gr. Andrássy Gyuláról (1823–1890) lehet szó, aki korábban (1861–1867 között) az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat első elnöke volt; A Pallas nagy lexikona. XIII. Bp. 1896. 552. („Országos magyar képzőművészeti társulat" címszó).

87 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.38.1. (83. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 13. kötet. (1882. okt. 6. – 1883. aug. 2.)] (Az újsághír címe: „A »Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság« megalakulása. – febr. 25.") Az újsághírből csak részleteket közlünk; a kihagyott részletek adatai nagyrészt megtalálhatók a Turul vonatkozó közleményében. (A hivatkozott két sajtóközlemény azonos forrásszöveg két változatának tűnik.) *Sz. n.:* A magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság megalakulása. Turul 1. (1883) 52–53.

88 Nem nehéz észrevennünk, hogy az itt közölt számadatok, illetve jövedelem-számítás hibás. Hogyha ezen adatokat összevetjük az eredeti tagtoborzó ívekkel (utóbbiak adatait gondosan összesítve), kiderül, hogy a hibának „két rétege" van: egyfelől a közölt számadatok sajtóhibát is tartalmaznak, másfelől azonban Radvánszky eredeti számításai (pontosabban annak kiindulási adatai) is hibásak voltak (mivelhogy a tagtoborzó ívek adatait hibásan összesítette). Részletes számítások és adat-ellenőrzés alapján (melyet terjedelmi okokból itt nem közölhetek), arra jutottam, hogy a fenti sajtóközlemény, a közgyűlésen elhangzottakhoz képest, egyetlen sajtóhibát tartalmaz; ti. hogy a nyomdai szedő (valószínűleg félrehallásból adódóan) 17 helyett 14-nek írta a 200 forintos alapítók létszámát. Radvánszky (közgyűlésen ismertetett) számítása tehát a következő lehetett: a 28 alapító tag közül 4 fő 500 forintos, 17 fő 200 forintos, 7 fő pedig 100 forintos alapítványt fizet be. Ez összesen 6100 forint alapítványi tőkének felel meg; ennek éves hozama (5%-os kamattal; vö. 1882. évi Alapszabály, 4. §.) 305 forint. Ehhez járul 149 pártoló tag 10 forintos, valamint 128 évdíjas tag 5 forintos tagdíja, ami 1490 és 640 forintnak felel meg. A végösszeg tehát 2435 forint éves összbevétel; mindez pedig (a 17 kétszáz forintos alapítót leszámítva) egyezik az Egyetértés-ben szereplő számadatokkal. (Amit azonban Radvánszky nem vett észre, hogy a taglétszám így nem 306, hanem csak 305 főnek adódik.) A tagtoborzó ívek összesítésén alapuló, helyes számítás ettől teljesen eltérő adatokból indul ki. Az íveken [HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. (fol. 51–86.)] látható, hogyan összesítette Radvánszky az adatokat, s miért jutott hibás eredményre. A 14. ív hátulján (fol. 82. verso) szerepel számítása, miszerint a legutolsó tekintetbe vett (312-es sorszámú) jelentkező sorszámából levont 2db. duplikációt, valamint 4 időközben visszalépett egyént, s így 306 fős létszámot állapított meg. A valóság azonban az, hogy 3db. duplikáció fordul elő a névsorban (№ 27/137, 46/225, 98/182); valamint valóban 4 feliratkozott tagjelölt lépett vissza (vagy halt meg) a megalakulás előtt (№ 50, 57, 153, 192); miáltal a valóságos megalakuláskori taglétszám 305 fő volt (ami megfelel a sajtóban közölt rész-létszámok helyes összegének is). Az ívek konzekvens összesítése után megállapítható, hogy a 1–312. ideiglenes sorszámú tagok (ténylegesen 305 fő) közül 4 fő 500 forintos, 17 fő 200 forintos, 8 fő 100 forintos alapító és 150 fő pártoló s 126 fő évdíjas tag volt. Ebből pedig az alapító tagok létszáma 29 fő, az alapítványi tőke 6200 Ft, aminek éves kamata (5%-kal) 310 Ft, ehhez járulnak a pártolók 1500 és az évdíjasok 630 Ft-ot kitevő éves befizetései; miáltal az éves összbevétel 3440 forint. Ami tehát 5 forinttal több a Radvánszky által számítottnál – úgy azonban, hogy (az 500 és 200 forintos alapítókat kivéve) szinte egyetlen taglétszám-adat sem stimmelt alapító elnökünk összesítésében.

Az igazgató-választmány megalakulván, elnökké egyhangúlag *Radvánszky* Béla bárót, alelnökökké pedig szavazattöbbséggel *Nagy* Ivánt és *Nagy* Imrét választotta a közgyűlés.

Radvánszky Béla báró a következő beszéddel köszönte meg a társaság bizalmát:

Tisztelt közgyűlés!

Mindenekelőtt fogadják hálás köszönetemet, azon megtisztelő bizalomért, hogy társaságunk ügyeinek vezetését reám ruházták. Tőlem telhetőleg igyekezni fogok annak meg is felelni. Kora ifjúságomtól fogva úgyszólván egyedüli szenvedélyem a történelemmel és annak társtudományaival való foglalkozás. […]

Meg kell még említenem azt is, hogy felhívásunk kibocsátása által többször és több oldalról volt alkalmam azt hallani, hogy az általunk célba vett társaság alakítása nem célszerű, nem üdvös, mert az csak a létező hasonirányú társaságok megrontására törekedhetik.[89]

Ez azonban távol áll tőlünk, mi egyik létező társulatunknak sem akarunk ellenlábasai lenni, mi csakis a történelem társtudományainak művelésére és terjesztésére szövetkeztünk, mert ezek mint mondám, egy megfelelő szakfolyóirat hiányában el lettek hanyagolva. Életre kelteni pedig csak úgy lehetett, ha új közönséget, új irodalmi tőkét teremtünk és ezt csak társulás útján érhettük el. […][90]

Ezzel véget ért az alakuló közgyűlés s megkezdődött az igazgató-választmány ülése, mely a társaság titkárává dr. *Fejérpataky* Lászlót, jegyzőjévé dr. *Szádeczky*[91] Lajost, pénztárosává pedig *Czanyuga* Józsefet választotta meg.

A társaság folyóiratot ad ki, melynek szerkesztését báró *Nyáry* Albertre és dr. *Fejérpataky* Lászlóra bízta a választmány.

Az igazgatóság ülését zárt tanácskozás követte, mely a folyóirat ügyével foglalkozott.

[Budapest, 1883.] Aprilis 28[92]

Ma 5 órakor volt elnökletem alatt a Herald. és Geneal. Társaság első választmányi ülése felolvasással.

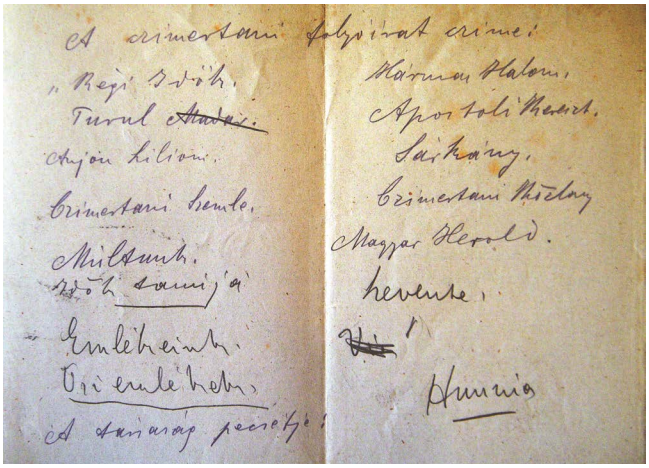

5. kép – Br. Radvánszky Béla feljegyzése az MHGT folyóirata részére javasolt címekről (Bp. 1883. április 28.). [HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. (fol. 45. recto)]

Nagy Gyula olvasott egy érdekes értekezést a Turul-ról.[93] Eredménye az lett hogy folyóiratunk címéül nagy szavazattöbbséggel a Turul lett elfogadva. A sok mindenféle cím között még legnagyobb pártja volt a „Magyar Herold" címnek.[94]

Azután Majláth Béla olvasott még Péter alnádor 1298ki címeres pecsétjéről.

A folyó ügyek után az Ügyrendet is megállapítottuk.[95]

[1883.] Budapest November 29[96]

A Heraldikai és Genealogiai Társaság ülésén elnököltem.

*

Nagyon érdekes, hogy Radvánszky fenti leírásából hasonló célkitűzésekre és problémákra derül fény, mint amelyekkel napjainkban foglalkozik az MHGT.

Miért van szükség külön történeti segédtudományi társaságra, és miért épp genealógiai és heraldikai fókusszal?

Látjuk, hogy Radvánszky jogvégzett ember volt. *Egyes szám első személyben szól,* amikor az alapszabály és az ügyrend megszövegezéséről beszél. Állítása szerint *már 1878-ban* elkészítette ezek első fogalmazványát. Ez 5 évvel előzi meg az 1883-as, hivatalos megalakulást! Az ötlet megszületésekor Radvánszky tehát 29 éves volt. Látjuk, hogy nem is nősült meg addig, míg ötletét valóra nem váltotta (hiszen házassága 1885-ben történt). Ennek azonban részben magánéleti okai is voltak.

89 Hogy nem csak Fraknói, hanem többen is szót emeltek az MHGT megalakítása ellen, azt Radvánszky mindkét, lapunkban megjelent nekrológja tanúsítja (*Fejérpataky László:* Báró Radvánszky Béla emlékezete. Turul 24. (1906) 145., 148.; *R. Kiss I.:* Báró Radvánszky Béla i. m. 157.). Fejérpataky megfogalmazása szinte arra enged következtetni, hogy még a Radvánszky lakásán tartott előzetes tanácskozásokon is lehettek ellenző, aggodalmas megszólalások: „Komoly aggodalmak hangoztak el akkoriban […] nem árt-e az új társaság az anya-társulatnak, a Magyar Történelmi Társulatnak, melynek érdekeit mindnyájan féltékenyen gondoztuk" – írja. Érdekes módon a bécsi „Adler" társulat, valamint további osztrák szakemberek (már 1882-ben, az első hírek hallatán) kifejezetten üdvözölték Radvánszky kezdeményezését, s csak annyi javaslatot tettek, hogy folyóiratunk a magyar mellett valamely elterjedtebb nyelven is (pl. németül vagy franciául), tehát „kéthasábosan" jelenjen meg; máskülönben a közlemények talán nélkülözni fogják a nemzetközi tudományos közélet figyelmét. EOL – VIII – 086. (6. doboz, „Levelek, feljegyzések, hivatalos iratok, könyvtárügy".)

90 Mivel ezen elnöki beszéd teljes szövegét folyóiratunk már közölte, itt csak részleteket emeltünk ki belőle. *Sz. n.:* A magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság megalakulása. Turul 1. (1883) 52–53.

91 Az eredetiben: „Szadeczky"!

92 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.38.1. (114–115. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 13. kötet. (1882. okt. 6. – 1883. aug. 2.)]

93 Mármint a turulmadárról. Az előadás folyóiratunkban is megjelent: *Nagy Gyula:* A turulról. Turul 1. (1883) 29–33.

94 Radvánszky Bélának az ülésen készült feljegyzése az MHGT folyóirata részére javasolt címekről: HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. (fol. 45. recto). A feljegyzést, nagy jelentősége miatt, az 5. képen is bemutatom. A forrásra Paulusz Richárd Rudolf tagtársam hívta fel figyelmemet, amiért ezúton is köszönetet mondok.

95 Az Ügyrend datálatlan (valószínűleg ezen ülésen is „jelen volt") kézirata megtalálható: HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. (fol. 108–112.)

96 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.39.1. (21. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 14. kötet. (1883. aug. 3. – 1884. okt. 15.)]

A megalakulás folyamatában *Radvánszky lakása*[97] a gyülekezőhely. Alapító tagok gyanánt főnemesek támogatását is megnyeri. 1886-ban arról levelezik Fejérpatakyval, hogy Andrássy Manó fel akarja kérni a Társaságot, hogy összes családi iratait rendezze sajtó alá; s felemlíti, hogy a Batthyány-család részéről is várható ilyen felkérés.[98] Nemcsak tagokat toborzott Radvánszky, hanem magánvagyonából is támogatta az egyesületet. Leírásából világos, hogy elsősorban segédtudományi folyóirat és genealógiai zsebkönyv-sorozat kiadása érdekében alapította a Társaságot. Jellemző, hogy a zsebkönyv utolsó kötete 1905-ben jelent meg. Miután egy évvel később Radvánszky elhunyt, soha több kötet nem jelent meg belőle. Ez is mutatja, hogy a Nemzetségi Zsebkönyv fő kezdeményezője, hajtómotorja ő volt.[99] Általában elmondható, hogy Radvánszky jó szervező volt, kellő akaraterővel és belső inspirációval ahhoz, hogy az MHGT megalakulását végig vigye. Meglátásom szerint kijelenthető, hogy ha ő nem lett volna, az MHGT megalakulása nemhogy bevégzett tény soha nem lett volna, hanem soha még csak fel sem merült volna, mint ötlet. Mivel az ötletgazda: maga Radvánszky volt. *Egy ilyen ötlet csak a sajókazai félárva könyvmoly*[100] *agyában születhetett – a pesti híres tudósoktól nem.*[101]

Ugyanakkor felvethetnők, hogy saját naplójában önnön szerepét esetleg túlhangsúlyozza, vagy pedig önös érdekek, hiúság vezette a külön szervezet megalakításában. Azonban a tények ez ellen szólnak: nem ő maga szerkesztette a zsebkönyvet s a folyóiratot, sőt alig publikált azokban; tehát az nem neki jelentett orgánumot, őneki anyagi haszna ezekből nem volt, ráfizetése annál inkább; erkölcsi haszonra pedig nem nagyon szorult rá az az ember, aki társadalmi kapcsolatai révén akár az akadémia elnöki székét is megszerezhette, kipréselhette volna magának – ha lett volna benne szikrája a tülekedési hajlamnak. Naplójából viszont teljesen világos, hogy szerepelni sosem vágyott.[102]

A Társaság címében is megnyilvánuló heraldikai és genealógiai fókusz nemesi szemléletet tükröz; a birtokperek viteléhez, a címeres őspróbák összeállításához, a régi pecsétekből való címerrekonstrukciókhoz, erre a két tudományra van szükség. Amiként Radvánszky – tulajdonképpen néprajzos/kultúrtörténész – kutatómunkája is nemesség-központú volt, ugyanúgy a Társaságot is ilyennek képzelte el és alkotta meg; és a társadalmi igény is elsősorban erről az oldalról, és nem a konkurens (vagy koegzisztens) tudományos társaságok és közélet részéről érkezett.

Az 1883-ban elfogadott *Alapszabályból* (11. §.) kiderül, hogy a Társaság számára gyűjteményeket kívántak létrehozni: *„A társaság anyagi helyzetének javultával külön könyv- és levéltárnokokra is lesz szükség."* A 35. §. szerint önálló történelmi munkák és oklevéltárak kiadását is tervezték, a Társaság vagyoni állásának függvényében. Az *Alapszabály* 42. §-ában pedig elvi formában is kifejezték, hogy az anyagi helyzet javultával a Társaság működési köre kitágítandó.[103]

Hogy a Társaságnak létezett, és ma is létezik levéltára, vitán felül áll. Ennek csupán státuszát szükséges rendeznünk; illetve gyarapodásáról, rendben tartásáról gondoskodnunk![104]

Hogy a Társaságnak, *Radvánszky elnöksége idején,* könyvtára volt, több bizonyíték támogatja:[105]

97 Az alább, *C.) jelű függelékként közölt* tagtoborzó ív szerint: Bp., Stáció utca 10., I. emelet. Mai megfelelője: 1085. Bp., Baross utca 10. Nézetem szerint, Társaságunk megalakulásának s Alapítónk életének e fontos (és, fővárosi lévén, központi fekvésű) helyszínét, az MHGT-nek a későbbiekben reprezentatív emléktáblával kellene megjelölnie!

98 HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.197. [MHGT elnöki levelek lajstroma (1883–1892).] Andrássy Manóról Radvánszky tartott emlékbeszédet az MTA előtt, ami mutatja kettejük jó kapcsolatát. *br. Radvánszky Béla:* Emlékbeszéd gróf Andrássy Manó lev. tag felett. Bp. 1901. Ennek a beszédnek az adatgyűjtése az EOL-ban található. EOL – VIII – 086. (6. doboz, „Tanulmányok, cikkek, beszédek".)

99 A sajókazai kastély kiállításán ma is láthatók a Magyar Nemzetségi Zsebkönyv főrendi sorozatának egyes adatbejelentő ívei, valamint a számukra készült díszes (neoreneszánsz) szalagos iromány fedél. Felirata: „Herald, és Geneal, Társaság. Magyar Nemzetségi Zsebkönyv Bejelentő Ivei. / FŐRENDEK."

100 Hogy Radvánszkyt környezete szó szerint „könyvmolynak" tartotta, arra a következő, Nemzeti Casino-beli párbeszéd szolgáltat bizonyságot, mely a (Radvánszky által elmondott) Széchenyi-emlékbeszéd után hangzott el: „Tisza Kálmán és Andrássy Gyula között ültem. És a többek között odajött hozzám Prónay József és Kálmánhoz fordulva azt mondja neki: »Igazán gratulálhatunk, hogy Bélát kivontuk könyvtárából a politikai életbe. Milyen kár lett volna, ha tisztán könyvmoly marad.«" HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.39.1. (51. o.; Bp., 1884. febr. 10-i bejegyzés.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 14. kötet. (1883. aug. 3. – 1884. okt. 15.)]

101 Hogy Fraknói erősen ellenezte az MHGT megalakulását, és több hazai tudós ellenszenvvel vagy aggodalommal figyelte azt, a fentiekből világos. A Turul 1906. évi (24. évf.) 4. füzetének elején lévő gyászkeretes írás leszögezi, hogy az MHGT-t Radvánszky Béla „teremtette meg; buzgósága, másokra is átragadó lelkessége, szünetet nem ismerő fáradozása nélkül valószínűleg létre sem jött volna." R. Kiss István pedig az egyik „MHGT-ellenző" tudósról írja: „A társulat természetesen megalakult és a Turul megjelent nála nélkül is." – Sapienti sat! *R. Kiss I.:* Báró Radvánszky Béla i. m. 157.

102 Hogy Radvánszkynak a személyes hiúság mennyire nem volt sajátja, azt jól jellemzi az 1884-es Széchenyi-emlékbeszéddel kapcsolatos eset is. A lapokból értesült, hogy a Casino közgyűlésén őt választották az éves Széchenyi-lakoma szónokául. „Dühös vagyok ezen megbizatásért. Nem is fogadom el. Táviratozni fogok." – írta naplójába. Végül mégis vállalta az emlékbeszéd elmondását, mellyel nagy sikere volt. HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.39.1. (35., 39–53. o.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 14. kötet. (1883. aug. 3. – 1884. okt. 15.)] Másutt, egy szakmai nimbuszát féltő, közeli történész munkatársáról, rosszallva jegyzi meg: „Ez már a nevetségességig menő hiúság. Mindég annak az »én«-nek előtérbe tolása." HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.38.1. (26–27. o.; Bp., 1882. dec. 8-i bejegyzés.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 13. kötet. (1882. okt. 6. – 1883. aug. 2.)] A szereplésvágy és (az 1883. febr. 25-i naplóbejegyzésben id. Andrássynál is kárhoztatott) hiúság hiánya Radvánszkynál azonban nem jelenti azt, hogy ne lett volna benne bizonyos neme a tudatos törekvésnek, ambíciónak. Erre mutat, hogy egyes tisztségek, különösen a koronaőrök történetét tanulmányozta; valamint hogy ifjúkorától célkitűzése volt az MTA tagságot 30 éves kora előtt elnyerni. *R. Kiss I.:* Báró Radvánszky Béla i. m. 151.

103 A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság alapszabályai. Bp. 1883. 4., 11., 13. Megtalálható a Magyar Evangélikus Digitális Tárban: https://medit.lutheran.hu/site/konyv/4461 (letöltés: 2023. nov. 30.)

104 Az MHGT Levéltár fondja az Országos Levéltárban: HU-MNL-OL-P 1483. [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság.]

105 Ezen elszórt adatokkal szemben azóta újabbak kerültek látókörömbe, melyek sokkal egyértelműbben bizonyítják, hogy az MHGT úgyszólván működése első pillanatától kezdődően gyűjtötte Könyvtárát. A bécsi „Adler" társaság részéről Alfred Grenser Bécsben, 1882. márc. 1-jén kelt levelében arról tájékoztatta Radvánszkyt, hogy vezetőségük javasolja a két társaság közötti kiadványcserét, és ennek eszközlésére már utasították is társulati titkárukat. EOL – VIII – 086. (6. doboz, „Levelek, feljegyzések,

1. Az OSZK-ból előkerült a Társaság fametszetű ex librise.[106] Ahol van ex libris, ott kell legyen könyvtár is!
2. A Radvánszky-hagyatékból előkerült egy levél, mely szerint *az MHGT Könyvtára részére* 1892. január 2-án, postai úton beérkezett egy könyvadomány, Császka György kalocsai érsektől.[107] Az adományt az elnök másnap levélben köszönte meg.[108]
3. A sajókazai kastély kiállításán látható Radvánszky saját kezű cédulája, melynek felirata:
   „IIIik példány –
   Gothai és másféle geneal. Zsebkönyvek és Almanachok
   a M. Herald. és Geneal. Társ. könyvtárának gyűjtve. Kezdve 1891 26/VII"
   Tudjuk Hubert Gabriella könyvéből, hogy a sajókazai könyvtárból első példányok a legritkább esetben kerültek ki.[109] Az 1920-as években Radvánszky Kálmán másodpéldányokat eladott a Debreceni Egyetemnek.[110] Úgy látszik azonban, hogy külföldi genealógiai zsebkönyvekből Radvánszkynak voltak harmadpéldányai is, melyeket szerintem külön polcon gyűjtögetett, azzal a céllal, hogy majd az MHGT Könyvtárába szállítja be őket. Radvánszky jegyzetelési szokásait figyelembe véve, úgy vélem, hogy a félbe hajtott papiros belsejében lehetnek felírva a könyvcímek. Egy efféle lista, illetve elkülönített gyűjtés is az MHGT Könyvtár egykorú létezésére utal.

Végezetül, a tárgyi és anyagi feltételeket is meg kellett teremteni a kiadványok nyomtatásához, valamint a

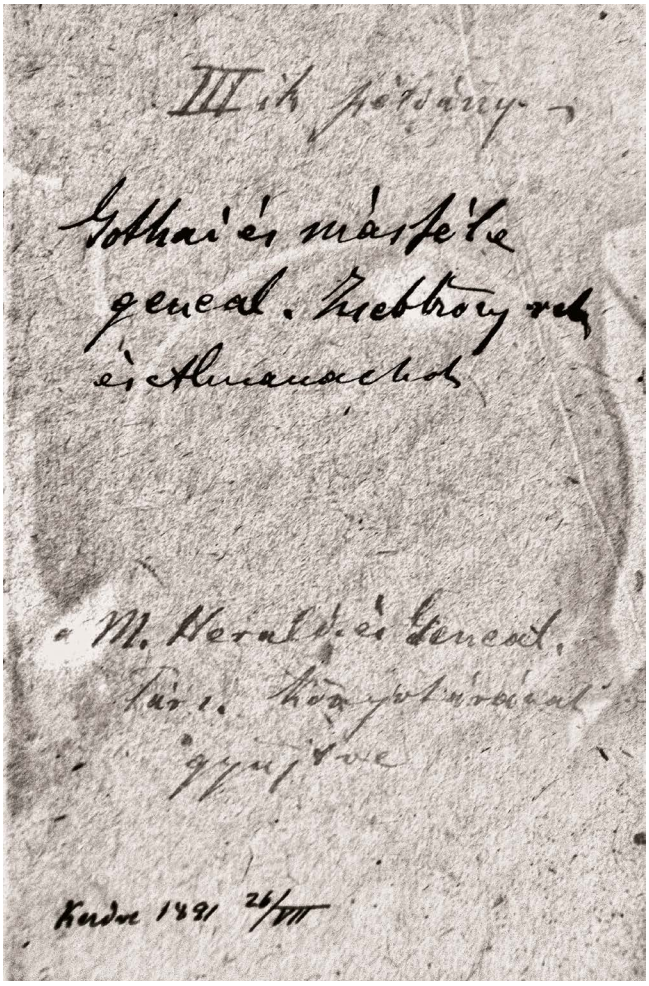

6. kép – Br. Radvánszky Béla cédulája az MHGT Könyvtára részére beszállítandó genealógiai könyvekről. (A sajókazai Radvánszky-kastély kiállításán.)

gyűjtemények elhelyezéséhez. Ebben az időben az MHGT székhelye a Magyar Nemzeti Múzeum épületében volt – amint arról a korabeli levélborítékok fejléce is tanúskodik. A Társaság pedig már indulásakor is – Radvánszky szerény elnöki szavai dacára – szépen dotált volt. A háborús inflációval és Trianonnal, valamint az ún. *lombard kölcsön* felvételével, persze ez is megváltozott, az alapító elnök halála után.

Mi a mi teendőnk? Mi volt s volna ma Radvánszky szándéka? Nagy vonalakban felsejlik előttünk:

Ha a Társaság eredeti célja kizárólagosan a mondott *kiadványok, elsősorban a Turul kiadása* volt, úgy ma is ennek kell egyik fő célunknak lennie;

- hogyha *további publikációs és kutatási célkitűzések által* kívánták egykor *szélesíteni tevékenységi körünket,* úgy ma is törekednünk kell erre;
- ha egykor *rendezett levéltárat és gyarapodó könyvtárat* álmodtak a Társaságnak, úgy ma azt újra fel kell építenünk és gondoznunk kell;
- hogyha mindehhez a *pénzügyi alapot szélesíteni* kívánták, úgy ma is meg kell mutatnunk áldozatkészségünket és leleményességünket ez irányban;

hivatalos iratok, könyvtárügy".) A frissen megalakult MHGT „a pisai »R. Accademia Araldica ItaIiana«-val a kiadványokra nézve csereviszonyba lépett." *Sz. n.:* A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság. Turul 1. (1883) 102. A következő füzet már a Giornale Araldico-Genealogico Diplomatico azévi számainak beérkezéséről tudósít. *Sz. n.:* A pisai heraldikai s genealogiai akadémia. Turul 1. (1883) 152. A pisai mellett a németalföldi hasonló társaság is küldött tiszteletpéldányokat. *Sz. n.:* A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság. Turul 2. (1884) 85. Ezeket a könyv- és folyóirat-tiszteletpéldányokat egy idő után, ideiglenesen a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában helyezték el. *Sz. n.:* A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság. Turul 4. (1886) 199. Debreczeni-Droppán Béla tagtársunk szerint így később talán az OSZK állományába kerülhettek (tehát ahonnan az MHGT egykorú ex librise is előkerült). Hogy mi lett az 1951. előtti MHGT Könyvtár tényleges sorsa, egyelőre bizonytalan.

106 Országos Széchényi Könyvtár – Kisnyomtatványtár – Exl.M/486. [Az MHGT ex librise. Fekete-fehér fametszet, 93×49 mm.] Ezen könyvjegy digitális nyomdai reprodukcióját az MHGT újonnan felállított Könyvtárának 1951 előtti példányaiba beragasztva, ismét használatba vesszük. Az 1951 utáni kiadványoknál más fajta (újabb mintájú) ex librist fogunk használni. Utóbbi tervezésének lezárultával, az MHGT kétféle ex librisét folyóiratunkban ismertetni fogjuk.

107 A főpap egy Szepesség történetével foglalkozó kötetet adományozott könyvtárunknak, amely korábbi, szepesi püspöksége idején, az ő költségén jelent meg. A szóban forgó könyv: *Michael Schmauk:* Supplementum Analectorum Terrae Scepusiensis Pars II. Diplomata Caesarum Regumque… (Szepesváraljae 1889.)

108 Császka könyvhöz mellékelt kísérőlevele, valamint az annak beérkezéséről és az elnöki köszönet kiküldéséről szóló lajstrom-bejegyzések megtalálhatók: HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.197. [MHGT elnöki levelek lajstroma (1883–1892).]

109 *H. Hubert G.:* A sajókazai Radvánszky-könyvtár i. m. 67. Vö. uo. 83.

110 *H. Hubert G.:* A sajókazai Radvánszky-könyvtár i. m. 33.

- s hogyha a Társaságnak vannak könyvei és iratai, azok számára nyilván kell tároló polc vagy szekrény; ha pedig van szekrény, úgy azt kell tenni valahová, tehát kell *székhely,* melyet a Társaság nyugton használhat, és *ahol értékeink biztonságban vannak!*

Ezt kell tennünk, hogyha Radvánszky nyomán kívánunk haladni! Ez olyan egyszerű és világos, hogy csak az nem érti meg, aki nem akarja megérteni!

Ámde ha mindezt elértük, akkor is csak annyit mondhatunk el: hogy visszatértünk azon *biztos alapra,* melyről 140 évvel ezelőtt indultunk el. Ha ezt elérjük, voltaképpen csak a kezdőpontot, a startvonalat foglaltuk el. A valóságos, az érdemi munka, csak akkor kezdődik majd; mert mindezek, melyeket fentebb érintettünk, nem valódi tudományos eredmények, hanem azoknak csupán előfeltételei.

Ami Radvánszky egyéni mozgatórugóit illeti, naplóit olvasva sem derültek ki egyértelműen számomra. Azonban Társaságunk történetében rokonszenves, akkor és most is egyesítő személyiség, egyszeri és pótolhatatlan jelenség ő, akire hálás szeretettel emlékezhetünk.

„A közembernek neve vész magával.
Kincs, kevély márványpaloták homályba
Dőlnek, elmulnak, s heverő uroknak
Híre enyészik.

A derék nem fél az idők mohától;
A koporsóból kitör és eget kér,
Érdemét a jók, nemesek s jövendő
Századok áldják."
(Berzsenyi)[111]

FÜGGELÉKEK

A.) függelék:

Radvánszky Béla felmérése a sajókazai kastély helyiségeinek méreteiről (1858.).[112]
[Recto:]
Sajó Kazai házunk felméresének kimutatása.[113]

Az ebédlő.
Széle 3 öl 4 láb hosza 5 öl 3 láb.[114]

Iskola[115]
Széle 2 öl 5 lab hosza 3 öl 2 láb

Nagy apa kis szobája.[116]
Széle 2 öl 3 láb hosza 3 öl

Nagyapa nagyszobája[117]
Széle 3 öl hossza 3 öl 5 láb

Ződszoba.
Széle 3 öl hossza 3 öl 5 láb[118]

Kék szoba
Széle 3 öl hossza 3 öl.

Salon[119]
Széle 3 öl 4 láb hossza 5 öl 3 láb

Sárga szoba
Széle 3 öl hossza 3 öl.

Haló szóba[120]
Szél 2 öl 4 lab hosza 3 öl 2 lab.

[Verso:]
Lanyok szobája.[121]
Széle 2 öl 2 lab, hossza 3 öl 2 lab.

Madám szobaja.[122]
Széle 2 öl 5 lab hossza 3 öl 2 lab.
Spajz.
Széle 2 öl 5 láb hossza 3 öl 2 lab.

Radvánszkÿ Béla
1858

111 Berzsenyi Dániel: Felsőbüki Nagy Pálhoz, az országgyűlés alatt, 1807.
112 A forrás két példányban (piszkozat és tisztázat) megtalálható: EOL – VIII – 086. (6. doboz, „Jegyzetek".) A tisztázat szövegét adjuk, teljesen betűhíven; mely egyetlen (mindkét oldalán beírt) lapra terjed. A piszkozatban előforduló szövegváltozatokat, az illető résznél, lábjegyzetben közöljük. (A piszkozatban és a tisztázatban a helyiségek sorrendje eltér; egyértelmű megfeleltetésük azonban a név ill. a méret-adatok alapján lehetséges volt.) Az aláhúzások Radvánszkytól származnak. – E forrás közlésének indoka egyfelől (miként fentebb utaltunk rá) az, hogy segítségével a kastély helyiségeinek egykori funkciója megállapítható lehet. Másfelől, mint Radvánszky kezétől származó korai dokumentum is megérdemli figyelmünket; különösen, mert („inventáriumként") pont abba a forrás-csoportba tartozik, amely iránt Alapítónk kutatóként különös érdeklődést mutatott.
113 A piszkozatból ez a cím (ill. tárgy-megjelölés) hiányzik.
114 A piszkozatban: „Széle 3 öl hosza 4 öl".
115 A piszkozatban: „Oskola". Megjegyzendő, hogy a kastélyban ma is látható egy nagyon régi, kurblival hajtható fa demonstrációs óraszerkezet, mely esetleg a házi „Oskola" felszerelése lehetett. Talán még maga Radvánszky Béla is erről tanulta meg az időt leolvasni.
116 A piszkozatban: „Nagy apa szobája."
117 A piszkozatban: „Apa szobaja." A szoba funkciójának (és így megnevezésének) változása, sőt, talán a jegyzék készítése is, összefügg Radvánszky Béla édesapjának (Antalnak) 1857. dec. 6-án bekövetkezett halálával. A következő évben (amikor a jegyzék is készült) költözhetett Bárczay Ferenc Sajókazára, ami a ház (bizonyos fokú) átrendezését vonhatta maga után.
118 A piszkozatban: „Széle 3 öl hossza 3 öl 2 lab".
119 A piszkozatban: „Nagy szoba."
120 A piszkozatban: „Hálószoba".
121 A piszkozatban: „Lanyo szobája."
122 A piszkozatban: „Madán szobaja."

B.) függelék:

Radvánszky Béla hatodízigleni ősfája.[123]

[Origo (azaz gyök):]

[0.] Radváni és Sajó-Kazai Radvánszky Béla

[I. íz (szülők):]

[1.] Radváni Radvánszky Albert.
sz. 1806 † 1857.
[2.] Bárczai Bárczay Karolina.

[II. íz (nagyszülők):]

[3.] Radváni Radvánszky Antal
sz. 1769. † 1840. követ. udvari tanácsos. alnádor.
[4.] Kubinyi Kubinyi Borbála.
[5.] Bárczai Bárczay Ferencz
sz. 1787. őrnagy. abaúji követ 1833.
[6.] Bárczai Bárczay Teresia.

[III. íz (dédszülők):]

[7.] Radváni Radvánszky János.
királyi tanácsos. 1739 † 1815.
[8.] Báró Prónay Eva
[9.] Kubinyi Gáspár.
[10.] Wattay Zsuzsa.
[11.] Bárczai Bárczay István
sz. 1762 † 1829.
[12.] Felső-vattai Wattay Erzsébet.
[13.] Bárczai Bárczay Daniel
† 1838.
[14.] Bárczai Bárczay Borbála

[IV. íz (szépszülők):]

[15.] Radvánszky László.
kir. tanácsos. 1720. † 1758.
[16.] Báró Révay Janka.
[17.] Báró Prónay Gábor.
1751.
[18.] Királyfalvi Róth Eva.
[19.] Kubinyi Gáspár.
[20.] Plathy Anna.
[21.] Wattay Farkas.
[22.] Máriássy Klára.
[23.] Bárczay Ferencz
sz. 1726.
[24.] Cserneki és tarkeöi Dessewffy Katalin.
[25.] Wattay János.
[26.] Oroszlánosi Töröss Mária.
[27.] Bárczay László.
† 1760.
[28.] Lónyay Klára.
[29.] Bárczay Farkas.
1730.
[30.] Okolicsányi Katalin.

[V. íz (ükszülők):]

[31.] Radvánszky János
erdélyi kincstárnok[,] belső titkos tanácsos.
[32.] Szent-Iványi Anna-Mária
[33.] Báró Révai I Sándor.
[34.] Okolicsányi Kata.
[35.] Prónay II Mihály.
[36.] Záborszky Zsuzsa
[37.] királyfalvi Róth Ádám
[38.] Géczy Anna[124]
[39.] Kubinyi Gáspár.
[40.] Okolicsányi Josefa.
[41.] Plathy Sándor
[42.] Vay Borbála.
[43.] Wattay István.
[44.] Géczy Anna.
[45.] Marjássy Ferencz.
[46.] Sontagh Zsuzsa.
[47.] Bárczay László.[125]
[48.] Szemere Klára
[49.] Dessewffy Lajos.
[50.] Gyandai Kormos Katalin.
[51.] Wattay János.[126]
[52.] Szemere Krisztina
[53.] Töröss IV György.
[54.] Kárándy Mária.
[55.] Bárczay László
[56.] Szemere Klára.
[57.] Lónyay Gábor.
[58.] Bárczay Julia.
[59.] Bárczay Sándor.
[60.] Fáy Katalin.
[61.] Okolicsányi Mátyás
[62.] Wattay Anna

[VI. íz (ősszülők):]

[63.] Radvánszky IV György.
Eperjesen lefejezt. † 1687.
[64.] Mariássy Janka-Kata.
[65.] Szent-Iványi Gáspár.
[66.] Baán Katalin.
[67.] Báró Révay Elek.
[68.] Báró Révay Emerintia.

123 A közölt forrás: HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 98.1.209.1. [Radvánszky Béla ősfája.] A keltezés nélküli ősfát feltehetőleg az 1870-es évek elején készíthette Radvánszky, még a bárói rangemelés előtt (mivel saját nevét a bárói rang nélkül tüntette fel). Az ősfán lévő összes adatot, kiegészítés nélkül, eredeti írásmódjában közlöm. Az ősvesztéseket lábjegyzetben jelöltem. Az ízek (rokonsági fokok) elnevezéseit Szegedi László munkájából vettem: *Szegedi László:* Általános genealógia. (DVD) Bp. 2015. 113. A forrást tartalmi módosítás nélkül közlöm, a benne foglalt leszármazás helyességét nem ellenőriztem.

124 Megegyezik a 44. alattival.

125 A 47–48. alatti házaspár (Bárczay László – Szemere Klára) megegyezik az 55–56. alattival.

126 A 62. alatti Wattay Anna testvére.

[69.] Okolicsányi István.
[70.] Görgey Anna.
[71.] Prónay I István.
[72.] Kis-jeszeni Paulovicz Judit.
[73.] Záborszky Dániel
[74.] Jeszenszky Eva.
[75.] királyfalvi Róth János.
[76.] Rosenau-Ernst Zsuzsa.
[77.] Géczy István.[127]
[78.] Nádasdi Baán Eva.
[79.] Kubinyi Gáspár.
[80.] Lesztinei Zmeskal Zsuza.
[81.] Okolicsányi István.
[82.] Plathy Mária.
[83.] Plathy IX Ferencz.
[84.] Rudnay Mária.
[85.] Vay László.
[86.] Gróf Teleky Borbála
[87.] Wattay Pál.
[88.] Jánoky Mária.
[89.] Géczy István.
[90.] Nádasdi Baán Eva.
[91.] Marjássy Gábor.[128]
[92.] Szmrecsányi Anna.
[93.] Sontagh Gábor.
[94.] Marjássy Julia.
[95.] Bárczay János.[129]
[96.] Hoporsorum Erzse.
[97.] Szemere György.
[98.] Báró Bossányi Krisztina.
[99.] Dessewffy Sámuel
[100.] Semsey Klára.
[101.] Gyandai Kormos István
[102.] Dessewffy Éva.
[103.] Wattay János.[130]
[104.] Zolnay Judit.
[105.] Szemere Miklós.
[106.] Wass Erzse.
[107.] Töröss III György.
[108.] Iwán Anna.
[109.] Kárándy II János.
[110.] garai Garay Mária[131]
[111.] Bárczay János † 1699.
[112.] Hoporsorum Erzse.
[113.] Szemere György.
[114.] Báró Bossányi Krisztina
[115.] Lónyay Ferencz.
[116.] Galambos Sára.
[117.] Bárczay XIV János.
[118.] Báró Kemény Erzsébet
[119.] Bárczay VII György
[120.] Szinyei Merzse Mária.
[121.] Fáy V István.
[122.] Runyai Soldos Zsuzsa.
[123.] Okolicsányi Péter.
[124.] Palugyay Magdolna
[125.] Wattay János
[126.] Zolnay Judit.

C.) függelék:

Az MHGT tagtoborzó íve (Bp., 1882. február 10.)[132]
[1. oldal:]
Felhivás egy magyar heraldikai és genealogiai társaság ügyében.
A történelmi források felkutatása és a történetirás, főként a M. T. Akademia történelmi bizottsága és a Magy. Tört. Társulat működése által igen nagy mértékben haladt az utolsó két évtizedben.
Ezen haladással kapcsolatosan a történelem társtudományai, úgymint a Heraldika (Czimerészet), Diplomatika (Oklevéltan), Sphragistika (Pecsétisme) és Genealogia (Nemzedékrend és családtörténet), mint szaktudományok annyira fejlődtek, hogy ezeknek folytatólagos műveléséről és terjesztéséről gondoskodnunk kell.
Jelen irodalmi viszonyaink között az emlitett tudományok terjesztését csakis társulás utján érhetjük el. Ennélfogva elérkezettnek láttuk az időt, egy **Heraldikai és Genealogiai Társaság** alakitására.
A társaság czélja egy rendes idő szakonként megjelenő *folyóirat* által terjeszteni az emlitett tudományokat. A folyóirat tartalmazna: 1. Czimerleveleket és czimereket szines hasonmásban, 2) érdekes régi okleveleket hasonmásban és ezeknek oklevéltani magyarázatát, 3) régi pecséteket hű metszetekben, 4) egyes magyar családoknak okleveles alapon álló származási rendjét és történetét, 5) ismeretlen érmeket, amennyiben veretükön czimer fordul elő, és a családi érmek rajzait.[133]

127 A 77–78. alatti házaspár megegyezik a 89–90. alattival.
128 Az eredetiben Marjássy Gábor és neje, Szmrecsányi Anna nevei felcserélve találhatók; nevük mellett azonban Radvánszky ceruzával jelölte a helyes sorrendet (ahogyan itt is közlésre került).
129 A 95–98. alatti ősök megegyeznek a 111–114. alattiakkal.
130 A 103–104. alatti házaspár megegyezik a 125–126. alattival.
131 E Garay Mária a Tokaj környékén birtokolt Garay-családból származott, amely fiágon azonos tőről fakad a középkori, Dorozsma-nembeli Garai-családdal, mely utóbbiból több nádor is kikerült. *Sarlay Soma:* A Garay-család. Turul 55. (1941) 35–38. A Garay-család számos eredeti irata megtalálható Radvánszky Béla hagyatékának az EOL-ban lévő részében: EOL – VIII – 086. (1–4. dobozok.) Ezek alapján lehetőség volna a Garay-család újkori történetének részletesebb kidolgozására (melyre a jelek szerint Radvánszky is készült, hiszen jegyzeteket írt hozzá; ld. uo.). Megjegyzendő, hogy a tokaji aszú jelenleg ismert első okirati említése is a Garay-család 1571. évi osztálylevelében fordul elő. E forrás 18. századi átiratát 1998-ban fedezte fel Zelenák István úr, tokaji helytörténész: https://zelenakistvan.hu/rolam/ (letöltés: 2023. nov. 30.). Vö. Zelenák István: A tokaji aszú titkai. Bp., 2012.
132 Egy beíratlan példánya megtalálható: HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. (fol. 87–88.) Ugyanitt (fol. 119–120.) található e felhívás tervezete is, Radvánszky Béla kézírásával. Betűhíven közöljük; a (félkövér ill. kurzív) kiemelések az eredetiben is így találhatók.
133 Ez az ötpontos felsorolás lett a magja a Turul tartalmi programjának, mely az 1883. ápr. 28-án elfogadott első Ügyrend 3. pontjában található. *Sz. n.:* A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság választmányi ülése f. évi

Ezen kivül a társaság koronként egy *nemzedékrendi zsebkönyvet* fog kiadni, mely *a magyar családok jelenlegi származásának nyilvántartására lesz hivatva.* A társaság gondoskodni fog arról, hogy biztos adatokra támaszkodó, és pontosan szerkesztett könyv legyen, mely a Gothai Almanachokat nálunk feleslegessé tegye. Ha elegendő aláíró lesz, akkor gyakrabban megjelenik ezen zsebkönyv.
Bizton reméljük, hogy most – midőn rövid időn elhagyja a sajtót a M. Tud. Akademia kiadásában az első, magyar nyelven irott *Heraldikai kézikönyv,* ezen eddig elhanyagolt tudománynak is több müvelője és kedvelője fog akadni. Abban sem kételkedünk, hogy igen sokakat érdekel még az egyes családok régi története és jelenlegi származási rendje.
Ennélfogva felhívjuk társaságunk kitüzött czéljának kedvelőit, hogy lépjenek társaságunkba akár mint a) alapitó, b) pártoló, c) vagy mint évdijas tagok.
a) Alapitó háromféle lehet: 1) ki egyszer mindenkorta **100** frtot fizet a társaság pénztárába, ezek ingyen kapják a társaság folyóiratát; 2) ki **200** frtot fizet, ezek ingyen kapják a folyó-
[2. oldal:]
iratot és a nemzedék rendi zsebkönyvet is, – 3) az örökös alapitók, kik **500** frtot vagy ennél nagyobb alapitványt tesznek; ezek a társaság minden kiadványát ingyen kapják, és alapitványi joguk fiutódaikra is átszáll.
b) Pártoló tag lehet az, ki kötelezi magát hogy évenként **10** forintot fizet tiz éven át a társaság pénztárába, ezek ingyen kapják a folyóiratot és a nemzedékrendi zsebkönyvet.
c) Évdíjastag lehet az, ki kötelezi magát hogy évenként **5** frtot fizet öt éven át, a társaság pénztárába, ezek ingyen kapják a folyóiratot.
Azon reményben zárjuk be felhivásunkat, hogy minél számosabb aláirást fogunk elérni, s kérjük is az aláirásoknak minél előbbi beküldését, mivel a Társaság csak akkor alakulhat meg, ha legkevesebb 250–300 aláirója lesz. Az aláirások csak a megalakulás után válnak kötelezővé.
Kelt Budapesten, 1882-ik évi február 10-én.[134]
A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság ideigl. bizottsága:
Báró Radvánszky Béla.
Szilágyi Sándor.
Nagy Imre.
Deák Farkas.
br. Nyáry Albert.
[3. oldal:]
[Az aláírás-gyűjtő táblázat.]
[Fejléc:]

- Az aláíró neve
- Lakhelye és utolsó posta
- Alapító tag / Az alapítvány összege
- Pártoló és évdíjas tagok
  - Pártoló **10** frt évenként
  - Évdíjas **5** frt évenként

[23db. üres táblázat-sor; a legalsó sor alsó szegélye hiányzik. A táblázat jobb szegélye mentén, alulról-felfelé felirat:] Budapest 1882, Nyomatott Kocsi Sándornál.
[4. oldal:]
[Fekvő téglány alakú vékony vonalkeret, sarkain konkáv negyedkör-betöréssel. Benne előnyomott postai címirat, az aláírásgyűjtő ív visszaküldéséhez:]
A Magy. Heraldikai és Genealogiai Társaság ideiglenes bizottságának.
(b. Radvánszky Béla leveleivel.)

Budapest,
Statió-utcza 10. sz. I. emelet.[135]

április hó 28-án. Turul 1. (1883) 53–54. [Ugyanezt a felsorolást vettük tekintetbe a Turul SZMSZ 2023. évi összeállításakor is (A.I.c. bekezdés).]

134 Nincs tudomásom arról, hogy e felhívás keltezésének napján, a tagtoborzásra felkért bizottság értekezletet tartott volna. Valószínűleg csak a felhívás (ti. annak végleges változata; lásd a következő lábjegyzetet!) nyomdába adásának napját jelöli ez. Radvánszky bizonyára erre a dátumra (1882. febr. 10-ére) hivatkozott a Társaság alakuló közgyűlésén (1883. febr. 25-én) mondott beszédében („több mint egy évvel ezelőtt […] felhívásukat kibocsátottuk"). Megjegyzendő, hogy Radvánszky a felhívás kibocsátása előtti napokban, pontosan 1882. febr. 6-án 17 órai kezdettel mondta el székfoglaló beszédét, mint akadémiai levelező tag (megválasztása még 1879. máj. 22-én történt; ld. *Szinnyei J.*: Magyar írók XI. i. m. 403.). Másnap a lapok „igen kedvezően nyilatkoztak" értekezéséről. Lehetséges tehát, hogy tudatosan időzítette az MHGT-felhívás kibocsátását, febr. 10-ére. A székfoglalóval kapcsolatos naplóbejegyzései: HOM – Helytörténeti Gyűjtemény – 2008.36.1. (40–42. o., Bp., 1882. febr. 6–7-i bejegyzések.) [Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 11. kötet. (1882. jan. 1. – 1882. máj. 14.)]

135 A felhívásnak egy régebbi, rövidebb szövegű, kisebb méretű, a Franklin Társulat által nyomtatott változata is létezik: HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. (fol. 27–28.) A két változat között számos tartalmi különbség van, ám igen valószínű, a Franklin-féle volt az előzménye a végleges (febr. 10-i) változatnak. A következő tartalmi elemek csak az újabb (fent közölt) változatban vannak meg: 1.) a folyóirat (öt pontból álló) témavázlata; 2.) az a kitétel, hogy a Nemzetségi Zsebkönyv a gothai almanachokat akarja feleslegessé tenni; 3.) az MTA által kiadandó heraldikai kézikönyvre való utalás, valamint, hogy az alapján a heraldikának „több művelője és kedvelője fog akadni". A régebbi változaton keltezés nincs; közreadói az MHGT nevében(!) „Báró Radvánszky Béla, elnök" és „Dr. Fejérpataky László, titkár" voltak. A hátoldali címirat is más volt: „A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság titkári hivatalának. Budapest, M. Nemzeti Muzeum." Láttuk, hogy csak az 1882. jan. 12-i második, „szélesebb körű tanácskozmány" küldte ki az öttagú bizottságot a felhívás megszövegezésére és tagtoborzásra, s ekkor kapta Fraknói levelét is Radvánszky. Egyértelműnek látszik, hogy az utóbbira küldött válaszlevél gondolatai kerültek be a tagtoborzó ív végleges (febr. 10-i) változatába. Ezért is nagyon feltűnő, hogy a korábbi (1881–1882 fordulójára, de tartalmi szempontból feltétlenül 1882. jan. 12. előttre datálható) változaton, az MHGT létrejötte már bevégzett tényként, Radvánszky és Fejérpataky pedig elnökként és titkárként szerepel. Hiszen csak az 1882. jún. 3-i „alakuló gyűlésen" választották – ideiglenesen – elnökké Radvánszkyt és titkárrá Fejérpatakyt! Mi ezen ellentmondás nyitja? Legvalószínűbb, hogy Radvánszky és Fejérpataky már a legelső (1882. jan. 9-i) értekezlet előtt „összeült", és ekkor el is készítették, sőt ki is nyomtatták a „korai" elképzelésüket tükröző tagtoborzó ívet. Azután viszont, jogi és szakmai okokból (nehogy csalás gyanújába keveredjenek, hogy egy ténylegesen még meg nem alakult társaság nevében lépnek fel; ill. nehogy szaktársaik rosszallását vagy gúnykacaját vonják magukra, a „kisajátított" elnöki és titkári címmel), továbbá Fraknói levele hatására is, be kellett látniuk, hogy ez a tagtoborzó ív nem felel meg a célra. Ezért készíttettek újat febr. 10-én (vagy akörül); tehát csaknem egy hónappal a második (jan. 12-i) értekezlet (és Fraknói levele) után. Kiemelendő, hogy az általam későbbinek tartott változatra gyűjtötték össze végül az összes aláírást: HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. (fol. 51–86.)

Péri Ákos Ájbek

„Különféle kalárisokról…" A perzsa Nap és Oroszlán-rend a dualista Magyarországon

*"Of various calars..." The Persian Order of the Lion and Sun in dualist Hungary**

At the beginning of the 19th century Fath Ali shah realised that Iran is in need of western allies and to bolster this diplomatic effort some western customs should be adopted. Wearable decorations were a key part of the western diplomatic protocol at that time. Orders and decorations were exchanged between states to strengthen relations making decorations into a sort of "diplomatic currency". Fath Ali realised that decorations are accepted and a highly appreciated part of western diplomatic customs and as such, being able to hand out such decorations could be a highly effective tool supporting Iran's diplomatic efforts. This led to the creation of the Order of the Lion and Sun, one of the first decorations created by eastern states that was accepted by the western community. Whilst western orders of merit originate from the chivalric orders of the Middle Ages, Iran had no such tradition, so the Persians had to find their own way in the prestige-governed world of decorations. Because the Persians were not limited by tradition, they could more liberally distribute decorations in larger volumes and choose the awardees as they saw fit. The vast number of decorations handed out inevitably brought with it the inflation of the Order of the Lion and Sun's prestige, however because of its easily obtainable nature it became highly sought after among those who had little chance of being awarded a western order due to their social status. This led many intellectuals, entrepreneurs, merchants, craftsmen, etc. to make contact with the Persian state and do some sort of service to it in hope of being awarded a badge of the Order of the Lion and Sun in return. This paper aims to introduce the history of the Order of the Lion and Sun as well as its impact and reception in Hungary during the Austro-Hungarian period.

A Nap és Oroszlán-rend korai története igencsak kalandos és az alapítás egyes mozzanatai máig kérdéseket vetnek fel. Irán-ban a 19. század elejéig nem volt nyugati értelemben vett kitüntetési rendszer.[1] Az uralkodók az arra érdemeseknek vagy rangot, vagy különféle tárgyi ajándékokat, esetleg kisebb-nagyobb pénzösszeget adtak megbecsülésük jeléül. A 19. század elején azonban Irán szorosabb kapcsolatot kezdett el kiépíteni különböző nyugati államokkal, és Fath Ali sah (1797–1834) felismerte, hogy a nyugatiak, bár elfogadják a különböző tárgyi ajándékokat, ám ezek anyagi értékükön kívül nem sokat jelentenek számukra. Olyan „ajándékra" volt tehát szükség, amely a nyugatiak számára értelmezhető, és elhelyezhető az ő értékrendjükben, így megszületett benne az igény egy nyugati mintájú viselhető kitüntetés alapítására, amely vonzónak bizonyulhat leendő szövetségesei számára. Ez a kitüntetés volt a Nap-rend, amely máig a falerisztika tudományának egyik fehér foltja. Rendkívül kevés adat maradt fenn e kitüntetésről, olyannyira kevés, hogy a kutatás során már az is felmerült, hogy egyáltalán létezett-e, vagy egyszerűen csak a Nap és Oroszlán-rend egy korai változatáról van szó, amelyet néhány forrás valamiért Nap-rend néven külön kitüntetésként kezel.

Az eredeti Nap-rend

Az a kitüntetés, amelyre napjainkban ezen a néven rábukkanhatunk, korántsem ugyanaz a Nap-rend, amelyet Fath Ali alapított Irán első nyugati típusú kitüntetéseként, hanem egy, Nászer al-Dín (1848–1896) sah által 1873-ban létrehozott rendkívül exkluzív női rendjel, amely ugyancsak a Nap-rend nevet (بات‌فآ ن‌اشن) kapta. A Fath Ali által alapított kitüntetésről alig maradt fenn adat, és ezek is ellentmondanak egymásnak, például azon rendkívül egyszerűnek tűnő kérdésben is, hogy hány osztálya volt e rendnek. A neves osztrák orientalista, Jospeh von Hammer-Purgstall (1774–1856) egy, a rendről szóló publikációjában azt állítja, hogy a kitüntetésnek két osztálya volt.[2] Ezt azzal indokolja, hogy a rend alapításához a mintát az 1799-ben alapított oszmán kitüntetés, a Félhold-rend (Hilal Nişanı)[3] szolgáltatta. A cikkben Hammer a Félhold-rend alapítójaként II. Szelim (1566–1574) szultánt jelöli meg. Ez az állítás nyilvánvalóan téves, hiszen a rendet több mint 200 évvel később alapították. Hammernek, mint az Oszmán Birodalom történetét alaposan ismerő szakembernek azonban tudnia kellett, hogy a Félhold-rend II. Szelim

* Az „MHGT 140" konferencián 2023. október 9-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

1 *Sir Denis Wright:* Sir John Malcolm and the Order of the Lion and Sun. Iran 17. (1979) 136.

2 *Joseph von Hammer-Purgstall:* Diplom des persischen Sonne- un Löwenordens. Fundgruben des Orients 5. (1821) 97–98.

3 *Edhem Eldem:* Pride and Privilege. A History of Ottoman Orders, Medals and Decorations. [H. n.] 2004. 30.

uralkodása idején még nem létezhetett, és a tényleges alapító III. Szelim (1789–1807) volt. A cikkben található tévedés bizonyára elírás vagy nyomdai hiba következménye. A Nap és Oroszlán-rend első kitüntetettjéről, Sir John Malcolmról (1769–1833) szóló cikkében Sir Dennis Wright viszont azt állítja, hogy Fath Ali a Nap-rendet a francia Becsületrend mintájára alapította, s a kitüntetés akkor még három osztállyal rendelkezett.[4] Ez az érvelés egyszerre tűnik logikusnak, és hibásnak is. Logikus gondolat, hogy Fath Ali, lévén, hogy kezdetben a franciákkal alakított ki szorosabb diplomáciai kapcsolatot, és az ő dekorálásukra volt szükség egy nyugati típusú rendjelre, így miért is ne választhatott volna francia példát? A francia Becsületrend azonban nem három, hanem ötosztályos kitüntetés. A Nap-rendről való ismeretek bővítését tovább nehezíti, hogy sok forrás, különösen a francia nyelvűek, a Nap-, valamint a Nap és Oroszlán-rendet teljes mértékben azonosnak kezelik. Az évek óta fennálló kérdésben, hogy létezett-e egyáltalán önálló kitüntetésként a Nap-rend egy teljesen váratlan helyen és időben született áttörés. Párizsban járva megtekintettem a Francia Becsületrend Múzeumát, amely a rend kancelláriájának épületében kapott helyet, és hatalmas gyűjteménnyel rendelkezik, amelybe a világ minden tájáról tartoznak kitüntetések. A kiállított darabok között igen sok ritka, egzotikus és exkluzív kivitelű, ékkövekkel kirakott darab is található. Az egyik vitrinben, amely perzsa kitüntetéseket tartalmazott, egy rendkívül különös darab volt látható. Alakja nehezen hasonlítható más kitüntetésekéhez, talán nagy vonalakban nyolcágú csillagra emlékeztet a legjobban. A darab közepén téglalap alakú középmedallion található, körülötte a kitüntetés teste sok helyen át van törve. Egyik oldalán a középső mezőben virágokat ábrázoló zománckép, körülötte az áttörések körül zöld zománc, amely helyenként nagyobb, rózsaszirmokat formázó s rózsaszínnel zománcozott mezőkben végződik. A darab ezen oldala azt a hatást kelti, mintha rózsák fonnák körbe a középső mezőt, kialakítása rendkívül aprólékos, zománcozása nagyon igényes, minőségi munka. A kutatás szempontjából igazán érdekes ugyanakkor a darab másik oldala, amelyen ugyancsak egy téglalap alakú középmező található, e körül nagyobb méretű briliánsok foglalnak helyet a darab egész felületén. A középmező fehéren zománcozott, és arab betűs perzsa felirat található rajta. A felirat és a múzeum által a tárgy alatt elhelyezett tárgyfelirat tanúsága szerint az előbb leírt darab a perzsa Nap-rend jelvénye, amelyet Fath Ali sah 1809-ben adományozott Hugues-Bernard Maret (1763–1839), I. Napóleon későbbi külügyminisztere számára. Az évszám csakugyan egyezik, ugyanis 1809-ben még létezett a Nap-rend, így valószínű, hogy csakugyan e különös kitüntetés fennmaradt darabjáról van szó. A kivitel alapján valószínű, hogy egyedi darab, amely kifejezetten Maret számára készült, így nem derül ki belőle, hogy a rend többi jelvénye ugyanígy nézett-e ki, volt-e standard inszigniája, vagy minden darabot egyedi módon alakítottak ki. Ugyanakkor a kérdésre, hogy a rend egyáltalán létezett-e, választ kaptunk. A Nap-rend ezek alapján bár igen rövid ideig, de létezett, és mivel sem a darab alakja, sem pedig az azon megjelenő motívumok nem utalnak a későbbi Nap és Oroszlán-rendre, így minden bizonnyal a Nap-rend teljesen külön kitüntetés volt, de a rend adományozását Fath Ali a francia–iráni kapcsolatok megromlásával és a brit küldöttség megjelenésével beszüntette. Ez egybevág a Nap és Oroszlán-rend sokszor kissé meseszerű eredettörténetével is.

A kádzsár Irán a 19. század elején Franciaországgal ápolt jó diplomáciai kapcsolatokat. 1807-ben a két ország formálisan is szövetséget kötött, és az év végén francia küldöttség érkezett Teheránba, hogy segédkezzen a sah hadseregének kiképzésében és modernizálásában.[5] A küldöttséget Claude Mathieu de Gardane (1766–1818.) vezette tábornoki rangban. Gardane hazaküldött jelentésében arról ír, hogy a sah a küldöttség tagjait a Nap-renddel tüntette ki. Ez az első olyan forrás, amely a Nap-rendet említi. Gardane a rend I. osztályát kapta, míg a küldöttség további tizenegy tagja a rend II. osztályát vehette át.[6] Így a szakirodalom Gardane-t tartja a Nap-rend első kitüntetettjének. Gardane egyáltalán nem tesz említést III. osztályú Nap-rend adományozásáról, így ez is azt a feltevést erősíti, hogy a Nap-rendnek mindössze két osztálya volt.

A Nap és Oroszlán-rend megalapításának előzményei

Bár a francia–iráni kapcsolatok igen jól indultak, ez korántsem tartott sokáig. 1809-re a diplomáciai viszony a két ország között olyannyira megromlott, hogy a Gardane vezette küldöttség Teherán elhagyására kényszerült. Irán ezzel szoros nyugati kapcsolat nélkül maradt, bár igaz, nem sokáig. A franciák térvesztését kihasználva a britek küldtek delegációt a kádzsár udvarba, és igyekeztek minnél szorosabb kapcsolatot kiépíteni a keleti országgal. A brit delegáció egyszerre képviselte a Brit Korona és a Brit Kelet-indiai Társaság érdekeit. A küldöttség vezetője Sir Harford Jones-Brydges (1764–1847.) volt, aki Perzsiában töltött napjairól és feladatairól később könyvet is írt.[7] Könyvében Jones-Brydges kétszer is említi, hogy Fath Ali felajánotta neki a Nap és Oroszlán-rendet, ám ő mindkét alkalommal visszautasította a kitüntetést.[8] A második felajánlásra 1811-ben került sor, amikor Jones-Brydges megbízatása végeztével Teherán elhagyására készült. Az első felajánlás kapcsán konkrét dátumot nem említ, csupán annyit, hogy szokásban volt nemzetközi szerződések aláírásakor kitüntetni vagy megjutalmazni az idegen küldöttség vezetőjét.[9] Ez a szerződés az az 1809-ben aláírt dokumentum lehetett, amely barátságot és szövetséget létesített Irán és a Brit Birodalom között.[10] 1809-ben a Nap és Oroszlán-rend még nem létezett, így akkor minden valószínűség szerint a Nap-rendet ajánlotta fel a sah. Ezt Jones-Brydges egy a Brit Korona által kiadott parancsra hivatkozva utasította el, amely

4 *Wright, D.:* Sir John Malcolm i. m. 136.

5 *Wright, D.*: Sir John Malcolm i. m. 136.

6 *Alfred de, Gardane:* Mission du Général Gardane en Perse sous le Premier Empire. [H. n.] 1865. 110.

7 *Sir Harfod Jones-Brydges:* An account of the transactions of His Majesty's mission to the court of Persia in the years of 1807–11. [H. n.] 1834.

8 *Jones-Brydges, H.:* An account i. m. 376.

9 *Jones-Brydges, H.:* An account i. m. 376.

10 *Wright, D.*: Sir John Malcolm i. m. 136.

tiltotta, hogy brit alattvalók nem katonai tettekért járó (nem brit) kitüntetést elfogadjanak.[11] Itt megint megfigyelhető az a gyakorlat, hogy a Nap-rendet és a Nap és Oroszlán-rendet a források hajlamosak egyként kezelni, hiszen 1809-ben a Nap és Oroszlán-rend még nem létezett, így ekkor Jones-Brydges-nek minden bizonnyal a Nap-rendet ajánlotta fel a sah. Az apró tévedés ez esetben talán érthető, mivel a könyv írásakor és a második felajánláskor, már létezett a Nap és Oroszlán-rend így a szerző talán ezért azonosítja a két kitüntetést. A második felajánlás alkalmával, már bizonyosan a Nap és Oroszlán-rendről van szó, ugyanis, amikor a sah 1811-ben, Jones-Brydges kiküldetésének végeztével újra ki akarta tüntetni az angol diplomatát, már létezett a rend. Jones-Brydges, ezúttal azzal utasította vissza a kitüntetést, hogy nagyon hálás az elismerésért, de jobban örülne, ha a sah inkább pénzbeli jutalommal fejezné ki nagyrabecsülését a rendjel helyett.[12]

Jones-Brydges Perzsiában kettős funkciót látott el. Egyszerre volt a Brit Birodalom nagykövete és a Brit Kelet-indiai Társaság képviselője. Utóbbi azonban egyáltalán nem volt vele elégedett, és már 1809-ben is a leváltását fontolgatta. A helyére Sir John Malcolmot (1769–1833.), Johns-Brydges régi ellenlábasát akarták kinevezni, aki akkorra már kétszer is megfordult Iránban és magát a sahot is ismerte.[13] Malcolm 1810 februárjában érkezett a kádzsár udvarba, ahol a sah szívesen fogadta, bár Malcolmot kellemetlen meglepetések is várták. Jones-Brydges ugyanis még mindig az udvarban tartózkodott, és ez önmagában is elég kellemetlen volt Malcolm számára. A helyzet azonban tovább romlott amikor Jones-Brydges üzenetet kapott a brit Külügyminisztériumból. Az üzenetben az állt, hogy a Korona a nagyköveti posztra Jones-Brydges utódául Sir Gore Ousley-t (1770–1844) jelölte ki. Mivel Malcolm csupán a Kelet-indiai Társaság támogatásával érkezett, a nagykövetet azonban a Külügyminisztérium volt hivatott kinevezni, Malcolm nem sok esélyt látott Jones-Brydges pozíciójának betöltésére. A csalódott Malcolm rövid úton Teherán elhagyására készült, de amint az illik, szándékairól Fath Ali-t is értesítette.[14] Malcolm életrajzírója, Sir William Kaye azt állítja, hogy ekkor a sah, mivel nem akarta barátját üres kézzel elengedni az udvarból, a Nap-rendet ajánlotta fel neki.[15]

Első pillantásra különösnek tűnhet, hogy a sah kitüntetést ajánlott Malcolmnak, annak ellenére, hogy az semmiféle hivatalos feladatot nem látott el Teheránban, így a diplomáciai protokoll alapján nem járt volna neki kitüntetés. A kutatás során igen sok hasonló esetről került elő forrás, így korántsem egyedi szituációról van szó, a jelenség tekinthető a 19. századi közel-keleti kitüntetések adományozási sajátosságaként. Mivel a nyugati típusú kitüntetéseket ezek az államok kifejezetten a nyugattal való kapcsolatépítés eszközeként alapították, így alkalmazásuk is elsősorban ezt a célt szolgálta. Az eddig előkerült kitüntetettek alapján mind a perzsák, mind pedig az oszmánok mintha kínosan ügyeltek volna arra, hogy bárki, aki Nyugatról a birodalmukba érkezik, jó emlékkel, ajándékkal térjen haza, s ennek eszköze legtöbbször a rendjel-adományozás volt. A kitüntetett társadalmi, vagyoni helyzete vagy utazásának oka és hivatalossága inkább a kitüntetés fokozatát határozta meg, mintsem annak tényét.

Visszatérve tehát Malcolmra, az angol bár hiú ember hírében állt mégis visszautasította a felajánlott rendjelet, csakúgy, mint vetélytársa Jones-Brydges, neki azonban más indoka volt. Arra hivatkozott, hogy a Korona iránti hűségét kérdőjelezné meg, ha olyan kitüntetést fogadna el, amelyet egy ellenséges tábornok (Claude Mathieu de Gardane tábornokra utal) kitüntetésére hoztak létre.[16] Malcolm állítasa szerint a sah ekkor döntött a Nap és Oroszlán-rend megalapítása mellett. Fath Ali, udvari ékszerészével gyorsan elkészíttette az új rend jelvényét Malcolm számára, amelyen már a ma is látható oroszlán szerepel, a háta mögül felkelő Nappal. Malcolm ugyan azt állítja, hogy a sah külön az ő kedvéért és kitüntetésére hozta létre a rendet, de ez talán erős túlzás. Fath Ali minden bizonnyal felismerte hogy a Nap-rend a franciákhoz való kötődése miatt alkalmatlan a diplomáciai kitüntetés funkciójának betöltésére, így ha a protokollnak megfelelően az újdonsült brit szövetségeseit is kitüntetésben akarja részesíteni, akkor egy másik rendre, vagy legalábbis a Nap-rend átalakítására van szükség. Malcolm, habár a Nap és Oroszlán-rend alapításában játszott szerepét eltúlozza, abban igaza van, hogy ő volt az első, aki a rend teljes inszigniáját megkapta, habár magát a jelvényt előtte mások (pl.: Sir Gore Ousley) is átvették.[17]

Magyar kitüntetettek

A 19. század első feléből magyar kitüntetett nem került elő. Az egyetlen irat, amely a kutatás során előkerült és a Nap és Oroszlán-rendet az Osztrák–Magyar Monarchiával köti össze ebben az időszakban, az MTA Könyvtár és Információs Központ Keleti Gyűjteményében található O.42. nyilvántartási számon.[18] Az irat nem egy eredeti kitüntetési okirat, hanem egy arról készült másolat, amely ugyan perzsa nyelvű, de minden bizonnyal európai kéz írta.[19] A kézirat a Nap és Ororszlán-rend II. osztályának adományozásáról szól, a kitüntetett pedig a már említett neves osztrák orientalista, Joseph von Hammer-Purgstall. Az iraton 1832-es dátum szerepel. Hammer 1834-ben kiadta kitüntetési okiratának eredeti, perzsa nyelvű változatát, csakúgy, mint a német nyelvű fordítást is.[20] Ezekből a dokumentumokból az derül ki, hogy

11 *Jones-Brydges, H.:* An account i. m. 377.
12 *Jones-Brydges, H.:* An account i. m. 377.
13 *Sir Denis Wright:* The English Amongst the Persians. Imperial Lives in Nineteenth-Century Iran. [H. n.] 2001. 5–8.
14 *Wright, D.:* Sir John Malcolm i. m. 136.
15 *Sir John William Kaye:* The life and correspondence of major-general Sir John Malcolm G.C.B, late envoy to Persia and governor of Bombay. [H. n.] 1861. 29–33.
16 *Kaye, J. W.:* The life and correspondence i. m. 29–33.
17 *Wright, D.:* Sir John Malcolm i. m. 136.
18 *Benedek Péri – Mojdeh Mohammadi – Miklós Sárközy:* Catalogue of the Persian Manuscripts in the Library of the Hungarian Academy of Sciences. Leiden 2018. 121–123.
19 *Péri Benedek – Péri Ákos:* Egy dokumentum margójára. A perzsa Nap és Oroszlán rend adományozási okiratának másolata az MTA Könyvtára Keleti Gyűjteményében. Keletkutatás. A Kőrösi Csoma Társaság folyóirata. 2018 tavasz. 148.
20 Jahrbücher der Literatur 17. (1834) Anzeigeblatt 58–59.

Hammer a kitüntetést Marcus Aurelius *Elmélkedések* című munkájának görögről perzsára való lefordításáért kapta.

Kutatásom kezdetén, amikor arra szántam el magam, hogy összegyűjtöm a Nap és Oroszlán-rend magyar kitüntetettjeit, nem számítottam sok személyre, lévén, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia és az akkor Perzsia néven emlegetett Irán nem ápoltak különösebben szoros diplomáciai kapcsolatot. Ennek ellenére vizsgálódásaim jelenlegi fázisában az eddig hivatalos forrásból megerősített kitüntetettek száma az ezerhez közelít, ami önmagában is nagyon soknak számít, de ezzel a számmal egyelőre minden általam vizsgált keleti kitüntetést[21] maga mögé utasít, ami abból a szempontból, hogy az általam kutatott kitüntetések között oszmán rendjelek is vannak, rendkívül meglepő, tekintve, hogy a korban az Osztrák–Magyar Monarchia és az Oszmán Birodalom között élénk diplomáciai kapcsolat volt, a magyar társadalom pedig kifejezetten barátian viszonyult az oszmánokhoz.

A 19. század utolsó harmadában és a 20. század elején szinte robbanássszerű növekedés figyelhető meg a Nap és Oroszlán-rend magyaroknak való adományozásában. A korabeli sajtóban megjelent elfogadási és viselési engedélyek, valamint levéltári források alapján a korszakban több, mint nyolcszázan kapták meg a Nap és Ororszlán-rend valamilyen fokozatát, vagy a rendhez kapcsolódó, de rendnek nem minősülő érdemérmek valamelyikét. A kitüntetettek között akad Habsburg főherceg, főispán, magyar miniszter, tábornok vagy admirális is, ám e magas méltóságok csupán töredékét teszik ki a kitüntetetteknek. Sok középszintű tisztviselő, például minisztériumi titkárok, segédhivatali osztályvezetők vagy minisztériumi fogalmazók is megkapták a rendet. A rendőrség és a honvédség is nagy számban képviselteti magát a kitüntetettek között, ám ez még korántsem a legérdekesebb réteg a kutatás szempontjából. A rend alacsonyabb fokozatainak tulajdonosai ugyanis rendkívül sokfélék. Akad köztük gyártulajdonos, gazdag kereskedő vagy kórházi főorvos is csakúgy, mint karmester, kertész, vadász, kocsis, vendéglős, szakács, cukrász, de akár ételkihordó, lovász vagy udvari puskatöltő is.

A kutatás forrásbázisa

Essék pár szó a kutatás forrásbázisa kapcsán a korban hatályos, a külföldi kitüntetésekre vonatkozó szabályozásról is. A korban sok ország kitüntetési szabályzatához hozzátartozott, hogy ha valaki külföldi rendjelet kapott, akkor elfogadási és viselési engedélyért kellett folyamodnia saját uralkodójához. Ezt az engedélyt az uralkodó általában megadta, csak rendkívül ritka esetekben tagadta meg. Ilyen például, ha a kitüntetett az illető rendjelet egy ellenséges országtól kapta, vagy olyantól, amelyet az adott állam nem ismert el, vagy valamilyen szempontból nem tartott vállalhatónak. Magyarországon ez az engedély onnantól számított érvényesnek, hogy azt egy hivatalos újság közölte. Az engedélyezési procedúra folyamán keletkező iratok jelentik a jelenlegi kutatás legfőbb forrásbázisát, a név szerint említett kitüntetettek mind ennek a forrásanyagnak a feldolgozásával kerültek elő. A korabeli sajtó és a Belügyminisztérium Elnöki Osztályának iratanyaga (HU MNL OL K 148) azonban együttesen teljesen más képet rajzol ki, mint külön-külön. A levéltári anyagban valamiért nyoma sincs tömeges perzsa kitüntetéseknek, míg a hivatalos sajtóból teljesen egyértelmű, hogy történt ilyen. A levéltári dokumentumokból ugyanakkor olyan egyéb adatok kerültek elő az engedélyezési procedúrára vonatkozóan, amelyet érthető okokból a sajtóban nem publikáltak.

A procedúra ékes példája az a levél, amelyet Széchenyi Gyula, a király személye körüli miniszter írt 1900-ban Széll Kálmán miniszterelnöknek:

„Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr

Van szerencsém Nagyméltóságodat tiszteletteljesen kérni, miszerint a mellékelt közleményt a »Budapesti Közlöny«-ben közzététetni szíveskedjék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Bécs, 1900 évi december hó 6.

Gf. Széchenyi Gyula

Nagyméltóságú Széll Kálmán belső titkos tanácsos, a Lipót-rend nagykeresztese stb. a belügyminisztérium ideiglenes vezetésével megbízott m. kir. miniszterelnök Úrnak

Belügyminisztérium Budapesten

Közlemény a »Budapesti Közlöny« részére:

Ő cs. és Apost. kir. Felsége f. é. november hó 21-én kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy Gróf Széchenyi Gyula Ő Felsége Személye körüli magy. kir. miniszter az első osztályú perzsa nap- és oroszlán-rendet elfogadhassa és viselhesse."[22]

A perzsa kitüntetések hatalmas száma mellett az is érdekes, hogy időben miként oszlott el ez a kiosztott temérdek rendjel. Az eddigi vizsgálatok alapján három évben volt megfigyelhető kiugróan magas adományozási szám, míg az összes többiben csupán egy-két esetről került elő dokumentum. Ez a három év: 1873, 1889 és 1900, de a bürokrácia lassúsága miatt olykor az ezeket követő egy-két évben is nagyobb számú, perzsa kitüntetésre vonatkozó engedélyezési ügy került a magyar minisztériumok asztalára. Ez alapján az említett három évben kellett történnie valami olyasminek, ami indokolja korabeli szófordulattal élve a „perzsa kitüntetések felhőszakadását". Nem kellett sokáig kutatni a korabeli sajtóban ezek után az események után, lévén, hogy a korabeli újságok igen sokat cikkeztek mindháromról, olyan alkalmakról, amikor is az Osztrák–Magyar Monarchia területére egy perzsa uralkodó látogatott el.

Elsőként, Nászer al-Dín (1848–1896) sah érintette hazánkat európai diplomáciai körútja részeként. Bár a sah három nagyobb szabású európai körutat is tett uralkodása alatt, csak az utolsó érintette Budapestet 1889-ben.[23] Másik két útja

21 Oszmán Medzsidie-rend és Oszmánie-rend; japán Felkelő Nap-rend és Szent Kincs-rend; kínai Kettős Sárkány-rend; sziámi Fehér Elefánt rend.

22 HU-MNL-OL-K 148-1900-IB-5234. [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Belügyminisztériumi levéltár, Elnöki iratok]

23 *Sárközy Miklós:* Nászer al-Dín perzsa sah útinaplója Magyarországról. In: Vámbéry (Tanulmánykötet). Szerk. Sárkozy Miklós. Dunaszerdahely 2015. 394.

során, 1873-ban és '78-ban, ha a magyar fővárosba nem is, de Bécsbe ellátogatott[24], így az akkor ott élő, és a sah látogatásának kellemessé tételében részt vevő magyarok megkapták a Nap és Oroszlán-rend valamelyik osztályát, vagy a rendhez tartozó érdemérmek egyikét. 1900-ban pedig Nászer al-Dín fia, Mozaffar al-Dín (1896–1907) látogatott el Magyarországra s apjához hasonlóan ő sem bánt szűkmarkúan a kitüntetésekkel. Mindkét sah az utazások során szerzett tapasztalatairól és benyomásairól, részletesen beszámol naplójában.[25]

Nászer al-Dín 1889. augusztus 26–29. között tartózkodott az országban. Augusztus 26-án Bécsből indult el teljes kíséretével, az Írisz nevű gőzhajó fedélzetén. Utazás közben előszeretettel nézte a tájat, és megfigyeléseit le is jegyezte. A Duna partján kevés települést látott, jobbára apró falvakat. Az élővilág kapcsán az uralkodó fafajokat jegyzi meg. Felfigyel továbbá a nagyszámú, hajókra telepített vízimalomra, amelyeknek működését is leírja. A perzsa uralkodó Dévénynél lépte át a magyar határt, beszámolt az itteni várrom látványáról is. Később Esztergom látványát is leírja. Napnyugtakor a hajó Visegrádnál volt, melynek kapcsán a sah megjegyzi, hogy a város királyi székhely volt, valamint, hogy Ferenc József előszeretettel jár oda muflonra vadászni. A hajó még azon az estén Budapestre érkezett, a partra szálló Nászer al-Dínt Tisza Kálmán miniszterelnök távollétében Habsburg József Károly Lajos (1833–1905) főherceg, vagy ahogy a sah naplójában említi a „királyfi" és Baross Gábor (1848–1892) közlekedési miniszter fogadta. A sah naplójában hosszan ecseteli, hogy bizony finoman szólva sem volt elragadtatva a főhercegtől. Kifogásolta annak testfelépítését, ruházatát, tisztaságát, valamint, hogy érthetetlenül, motyogva és orrhangon beszél. Benyomásait így összegzi : „Nagyon szutykos, ostoba és mocskos hercegnek tűnt ez"[26], valamint még megjegyzi, hogy „A királyfi megjelenése hasonló volt egy koszos teheráni szeszfüggő, kenderszívó, hasisszívó ópiumszívó, drogfüggő zsiványhoz, vén kártyáshoz, szerencsejátékos, minden hájjal megkent bajkeverőhöz, akinek a fogai az égetett szesztől és a kábítószertől már kihullottak, szemei az erős részegségtől fennakadtak, szifiliszes és ezer más nyavalyája van neki, és már teljesen képtelen a beszédre. Ez a királyfi teljesen olyan, mint egy vécépucoló és igen hasonlít az elvetemült Hádzsi Haszan Bíghez."[27] Amint látható Nászer al-Dín naplójában igen szókimondóan fogalmazza meg véleményét. Habár a Habsburg főherceg nem nyerte el a tetszését, Budapest városa annál inkább. Lenyűgözték a magas, szép épületek, és az embereket is kedvesnek és illedelmesnek, bár sokszor piszkosnak találta. Szállásával, amely az Angol Királynő szállodában volt, igen meg volt elégedve.

A sah az augusztus 27-i délelőttöt a szállodában töltötte, és ebéd után, délután egy óra tájban indult el. Először az Akadémiára hajtatott, ahol legnagyobb meglepetésére Vámbéry Ármin mondott köszöntőt, „helyes perzsa nyelven, a legtökéletesebb ékesszólással és rétorikai tudással, ahogy egyetlen udvari ember vagy szónok Iránban nem tud beszélni". A köszöntő után a sah megtekintett pár, az Akadémia birtokában levő perzsa kéziratot, valamint jó néhány festményt és szobrot. Mindezek után hintóba szállt, és a Nemzeti Múzeumba ment, ahol őt Pulszky Ferenc (1814–1897) igazgató távollétében Szalay Imre nemzeti múzeumi osztálytanácsos köszöntötte. A sah viszonylag gyorsan megtekintette a múzeumot, majd visszament a szállodába, ahol rövid pihenő után József főherceg társaságában a Margitszigetre hajózott. A szigeten megtekintette a fürdőt, valamint az azt vízzel ellátó forrást is. Ezután lóvasútra szállt, s a szigeti kávéházba ment, ahol már előkészítették számára az uzsonnát. Ezután a sah ismét hajóra szállt, és rövid hajókirándulás után visszatért szállására. Este a főherceg társaságában ellátogatott az Operába. A perzsa uralkodó el volt ragadtatva az Andrássy út látványától, csakúgy, mint az Operaháztól, s az előadás is elnyerte a tetszését.

Másnap a sah a délelőttöt, mint az előző nap, a szállodában töltötte pihenéssel, délután pedig a várban látogatta meg a főherceget, akinek társaságában hintóba szállt és Pestre kocsikázott, ahol egy huszárlaktanyát és a huszárok bemutatóját tekintette meg. A bemutató ugyan tetszett neki, ám a huszárok szűk mentéjét és a fegyverzetét nem találta kifejezetten praktikusnak. A laktanyai látogatás után a sah a cirkuszba ment. Az oda vezető út leírásánál, a Városliget kapcsán röviden említi, hogy a parkban egy pár évvel korábbi kiállításból maradt épületek is láthatók (itt minden bizonnyal az 1885-ös Országos Kiállítás megmaradt épületeire utal). Az előadással elégedett volt, majd a szállására hajtatott, ahol kíséretének egyik tagját arra kérte, hogy készítsen számára kebabot a hotel konyháján, mert eddig „tisztátalan ételeket" volt kénytelen fogyasztani és ettől elgyengült. Vacsora után este kilenc óra körül a főherceg a pályaudvarra kísérte a perzsa uralkodót. A sah vonata az ilyenkor szokásos hivatalos búcsúztatás után nem sokkal el is indult Volocsiszk irányába. Augusztus 29-én bár a vonat még az ország területén volt, a sah nem vett részt nagyobb hivatalos eseményen.

1900-ban Magyarország újabb perzsa uralkodói vizitre készült. A hír, hogy Mozaffar-al Dín perzsa sah európai körútja során Magyarországra is el fog látogatni, általános érdeklődést és izgalmat váltott ki a hazai lakosságból. Várható érkezéséről Ady Endre is írt egy cikket, amelyben igen vitriolos hangon tudósít az iráni uralkodó hamarosan bekövetkező látogatásáról. A cikk így kezdődik:

„Párizsból írják: A perzsa sah európai körútjára egy konstantinápolyi ékszerésznél tömérdek érdemjelet csináltatott. Így háromezer darab gyémántos kis csillagot rendelt, hatvan nagy gyémántos csillagot és tizenkét tojásdad alakú érmet saját arcképével, körülvéve gyémántokkal. Ez utóbbiak egyenkint körülbelül nyolcezer frank értéket képviselnek."[28]

A cikk további részében Ady a kitüntetéseket szóró perzsa uralkodót a Kongó vidékére érkező fehér emberekhez hasonlítja, akik a helyiek jóindulatát üveg ékszerek osztogatásával igyekeznek megnyerni.

Mozaffar al-Dín előre bejelentett hivatalos látogatása szeptember 22–29 között zajlott, majd a sah egy héttel később

24 *Sárközy M.:* Nászer i. m. 392–393.

25 *Sárközy M.:* Nászer i. m. 389–436; és *Sárközy Miklós:* Mozaffar al-Dín iráni sah magyarországi utazása és naplója 1900-ban. In: Vámbéry i. m. 449–477.

26 *Sárközy M.:* Nászer i. m. 407.

27 *Sárközy M.:* Nászer i. m. 407–408.

28 A. E. [= Ady Endre]: Különféle kalárisokról. Szabadság [Nagyvárad!], 1900. május 6. 6.

– talán hirtelen ötlettől vezérelve – ismét Magyarországra jött, és október 7. és 12. között maradt az országban.

Mivel az első látogatás volt hivatalosan része a sah európai körútjának, így abban az időszakban osztotta ki a kitüntetések nagy részét. Természetesen nem minden egyes darabot adott át személyesen. Az iratok arra engednek következtetni, hogy a kitüntetések nagy részét az arra érdemesek nem is a sah látogatása alatt kapták meg, hanem jóval utána. Lehetséges, hogy a perzsa uralkodó bizonyos számú rendjelet és a hozzájuk tartozó kitüntetési okiratokat a magyar kormányon keresztül juttatott el a kitüntetettekhez, és a magyar vezetésnek kulcsszerepe volt a kitüntetettek megnevezésében. A gyakorlat, amely szerint egy uralkodó vagy ország egy másik állam rendelkezésére bocsát bizonyos számú kitüntetést, hogy az „ossza ki" azok között, akiket érdemesnek talál rá, először furcsa lehet. Ez a gyakorlat azonban az európai diplomáciában is ismert és megfigyelhető, ugyanakkor ennyire nagy mennyiségű kitüntetés ilyen módon történő kiosztására igen ritkán került sor.

Mozaffar al-Dín, apjával ellentétben vonattal érkezett Bécsből, így a Nap és Oroszlán-rend kitüntetettjei között nem kevés vasúti dolgozó és tisztviselő is szerepel. Mozaffar al-Dín útja során a legtöbb dologban apja nyomdokaiban járt. Az állomások nagyrészt megegyeztek, a programok is hasonlóak voltak, és úti élményeit apjához hasonlóan ő is rögzítette. Naplója azonban kissé eltér apjáétól. Míg Nászer al-Dín írása egy a nyugati világra nyitott, kíváncsi, uralkodóról árulkodik, akinek mindenről van véleménye és ezt naplójában sokszor igen szókimondóan fejezi ki, addig Mozaffar al-Dín írása kevésbé olvasmányos. Ez talán részben annak tudható be, hogy Nászer al-Dínnal ellentétben fiát különböző betegségek kínozták időről időre, máj- és vesegondokkal küzdött, valamint gyakran a köszvény is kínozta. Európai útjai során ezért kereste fel többször a híres fürdőhelyeket, például Karlsbadot vagy Marienbadot. Mozaffar al-Dín számára az európai utak nem pusztán protokolláris események voltak. Egészsége és szellemi képességei is elmaradtak apjáétól, valamint Irán akkor gazdasági nehézségeket élt át. Ezek az európai utak talán egyszerre jelentettek menekülést az uralkodás terhei elől, valamint a gyógyulás reményét is a különböző fürdőkben. Mozaffar al-Dín útjai sokkal drágábbak, fényűzőbbek voltak apjáénál, s ez az általa kiosztott kitüntetések és egyéb ajándékok számán is világosan megmutatkozik.

Budapesti programjaiban Mozaffar al-Dín útja nemigen különbözött apjáétól, majdhogynem ugyanazokat a helyszíneket járta végig, és sok olyan emberrel is találkozott, akivel apja is. Ilyen volt például a már idős Vámbéry Ármin, akivel a napló szerint a sah szívesen beszélgetett, és távozása napján emlékül saját gyűrűjét adta neki. Mozaffar al-Dín apjához hasonlóan szeretett operába járni, így szinte minden, a fővárosban töltött napját az Opera aznapi előadásának megtekintésével zárta. Budapesti tartózkodása alatt a Hungária Hotelben szállt meg, talán azért, mert a szállodának saját fürdője volt. Őt is egy „királyfi" fogadta és kísérgette a fővárosban; az általa említett főherceg viszont nem József Károly Lajos, hanem József Ágost (1872–1962) volt. Mozaffar al-Dín csakúgy, mint apja, járt a Margitszigeten, és szívesen ment városnézésre. Egy pár pontban Mozaffar al-Dín programja mégis különbözik apjáétól, ő ugyanis járt a Park-klubban, ahol a főherceggel közösen ebédelt. Erről tanúskodik egyrészt egy cikk a *Budapesti Hírlap* szeptember 27-i számában,[29] másrészt a tény, hogy gróf Szapáry Pál (1873–1917) a klub igazgatója és Nyirák Lajos (1845–1912), az intézmény titkára is a Nap és Oroszlán-rend kitüntetettjei között szerepelnek. Egy másik, a Hungária szálló nagytermében tartott díszebédről hosszú tudósítás jelent meg a *Budapesti Hírlap* szeptember 26-i számában.[30] A cikk részletesen leírja a történéseket, felsorolja az illusztris vendégeket,[31] még a sah pohárköszöntőjét, majd az arra válaszul felszólaló József Ágost főherceg tósztját is szó szerint idézi, továbbá ismerteti a felszolgált fogásokat. Az esemény érdekessége, hogy a zenét Radics Béla cigányprímás és zenekara szolgáltatta, amit Mozaffar al-Dín a cikk tanúsága szerint nagy élvezettel hallgatott. Radics egyébként, már korábban egy villásreggeli alkalmával is muzsikált a perzsa uralkodónak. A sahnak csakugyan tetszhetett a zene, mert az *Alkotmány* című lap szeptember 27-i számában, az uralkodó budapesti tartózkodásáról tudósító cikkben az áll, hogy Mozaffar al-Dín a magyar miniszterelnökség útján számos rendjelet és egyéb kitüntetést adományozott, s a számos kitüntetett között Radics Béla is szerepel, aki a Nap és Oroszlán-rend aranyérmét vehette át. A *Budapesti Hírlap* azon számában, amelyben a díszebédről szóló cikk is megjelent, szerepel egy másik tudósítás is, a sah budapesti tartózkodásával kapcsolatban,[32] amely az Operában, a sah tiszteletére adott díszelőadásról számol be. A sah, már korábban is járt az Operában, így a nézők jó részét meglepte a díszkivilágítás, és az épület körül húzódó rendőrsorfal is, amelyen csak az előadásra szóló jegy ellenében engedték át a közönséget. A műsornak megfelelően az Aidát mutatták be, de az előkelő vendégekre[33] való tekintettel a második és harmadik felvonás között a Zulejka balett egyik képe is a színpadra került. A sah beszámol továbbá látogatásáról egy általa meg nem nevezett fegyvergyárban, ahol a személyzet termékbemutatót tartott számára. Egy

29 Budapesti Hírlap 20. 1900. szeptember 27. 4.

30 Budapesti Hírlap 20. 1900. szeptember 26. 4.

31 A cikk alapján az eseményen részt vettek: Mozaffar al-Dín sah; József Ágost főherceg; Emine Sultan Sadrazam nagyvezír; Széll Kálmán miniszterelnök; Nerimán kán rendkívüli és meghatalmazott miniszter; herceg Lobkowitz Rudolf Nándor (Rudolf Ferdinand von Lobkowicz) tábornagy; Hakimol Molk udvari miniszter; gróf Szapáry Pál; gróf Andrássy Aladár főkamarásmester; Beniczky Ferenc Pest megye főispánja; Márkus József Budapest főpolgármestere; Halmos János budapesti polgármester; Rudnay Béla rendőrfőkapitány; gróf Keglevich István intendáns; Vámbéry Ármin; Czibulka Hubert altábornagy; Durmann Antal altábornagy; Jablánczy Sándor altábornagy; Steininger Károly altábornagy; Gaudernak József altábornagy; Láhner Viktor altábornagy; gróf Zichy Jenő; gróf Apponyi Lajos magyarországi udvarnagy; gróf Szapáry József százados; gróf Sauer százados és Freund Ferenc főkonzul. Perczel Dezső a képviselőház elnöke kimentette magát.

32 Budapesti Hírlap 20. 1900. szeptember 26. 4.

33 A cikk tanúsága alapján jelen voltak: Mozaffar al-Dín sah és kísérete; József Ágost főherceg; Klotild főhercegnő és egyik lánya; Széll Kálmán miniszterelnök; Fejérváry Géza hadügyminiszter; Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter; Apponyi Lajos udvarnagy; Andrássy Aladár királyi főkamarás; Szapáry Pál a Park-klub igazgatója és Harkányi János országgyűlési képviselő.

új fejlesztésű kard különösképpen elnyerte a tetszését, így abból rendelt is néhány darabot. A fegyvergyárat még egyszer említi a naplóban, ám ekkor már a második budapesti útjával kapcsolatban, és hosszasan számol be arról, hogy ismét ellátogatott a gyárba. Leírja a gyártási folyamatot a különböző alkatrészek öntésétől és megmunkálásától, az összeszerelésen és minőségellenőrzésen át egészen a tesztlövésekig és a csomagolásig. Megemlíti továbbá, hogy a gyárat egy ötszáz lóerős gőzgép látja el energiával, de van egy tartalék gőzgép is, amely ugyanekkora teljesítményre képes, és ha a két gép egyszerre működik, akkor a gyár napi hétszáz puska előállítására képes. A Nap és Oroszlán-rend kitüntetettjei között szerepel bizonyos Epperlein Oszkár, aki 1896-tól 1903-ban bekövetkezett haláláig a Fegyver- és Gépgyár Rt. vezérigazgatója volt. Így lehetséges, hogy a sah ennek a cégnek a gyárát (a gyár a IX. kerületben állt) látogatta meg kétszer az 1900-as évben. Lehetséges, hogy Mozaffar al-Dín azért látogatta meg a gyárat, mert tetszett neki az az 1895. évi mintájú Mannlicher karabély, amelyet Szterényi József (1861–1941), miniszteri tanácsos hozott neki a gyárból ajándékba. A sah rögtön ki is akarta próbálni a fegyvert és a szálloda ablakán keresztül a Dunapartra célzott, majd meghúzta a ravaszt. A fegyver a sah legnagyobb meglepetésére (és mindenki más megkönnyebbülésére) nem volt megtöltve.[34] Mozaffar al-Dín utazásához további érdekes információkkal szolgál egy, a *Pesti Hírlap* 1900. október 14-i számában megjelent cikk,[35] amely arról tudósít, hogy bár a sah már elhagyta Budapestet, kíséretének egy része még mindig a fővárosban tartózkodik, hogy felügyelje az uralkodó hatalmas mennyiségű poggyászának Teheránba szállítását. A poggyász, a Párizsban, Bécsben és Budapesten vásárolt árukkal együtt mintegy 1500 ládát tett ki a tudósítás szerint. A ládák konkrét tartalmáról a cikk annyit említ, hogy a sah által, az utolsó előtti Budapesten töltött napon vásárolt százhat darab kerékpár is köztük van. Egy két nappal később, ugyanazon lapban megjelent cikk szerint a sah jelentős mennyiségű ruhaanyagot vásároltatott udvarhölgyei számára bizonyos Brammer Ödön nőiruha-kereskedésében.[36] A perzsa uralkodó olyannyira elégedett volt a vásárolt anyagok minőségével, hogy Brammert a IV. osztályú Nap és Oroszlán-renddel jutalmazta. Ugyanezen számban egy rövid tudósítás is megjelent, amely arról számol be, hogy a sah tóvárosi Fischer Emil porcelángyárost is kitüntetésben részesítette annak kiváló minőségű szállítmányaiért. Bár ez a rövid hír konkrétan nem említi az adományozott kitüntetés osztályát, de egy, a következő évben megjelent újságcikk szerint a Nap és Oroszlán-rend III. osztályát vehette át Fischer.[37] A *Pesti Hírlap* 1900. október 13-i száma egy egész hasábot szentelt a Mozaffar al-Dínnal kapcsolatos híreknek.[38] Az első tudósítás arról szól, hogy Mozaffar al-Dín képviselői útján egy Kühne Ede gyárában készített, „Mosoni Drill" névre hallgató sorvető gépet is beszerzett, amely az Iránban működő első ilyen típusú gép lesz. Október 14-én a *Hazánk* című napilap arról tudósit, hogy a sah számos hangszert vásárolt a Sternberg Ármin és Testvére cégtől.[39] A perzsa uralkodó elégedettsége kifejezéséül a céget udvari szállítójává nevezte ki, és Sternberg Dezsőt a Nap és Oroszlán-renddel jutalmazta.

A sah nagyobb mennyiségű rendjelet adott át a magyar kormánynak, amely ezután kiosztotta azokat az általa érdemesnek ítéltek között. Így lehetséges az, hogy a kitüntetettek között számos olyan személy szerepelt, aki hivatalnokként dolgozott valamelyik minisztériumban, és így szinte bizonyos, hogy soha nem találkozott a sahhal, és a látogatás szervezésében, illetve lebonyolításában sem működött közre. A kormány szerepéről a kitüntetések kiosztásában a *Budapesti Hírlap* szeptember 28-i számában olvasható cikk tanúskodik a *Fővárosi ügyek* címszó alatt.

„Köztudomású dolog, úgymond, hogy a külföldi fejedelmek részéről adományozott kitüntetések tisztán a hazai kormányzat információja alapján történnek. Tehát a perzsa sah kitüntetéseit is a magyar kormány és felelős közegei közvetítették."[40]

A fenti mondatok Polónyi Géza (1848–1920) a főváros rendkívüli közgyűlésén mondott napirend előtti felszólalásában hangzottak el szeptember 27-én. De miért is foglalkozott a főváros rendkívüli közgyűlése a sahhal és az általa adományozott kitüntetésekkel? Ennek oka, hogy a kitüntetések „közvetítésébe" valahol hiba csúszott és valaki nem a megfelelő osztályát kapta a Nap és Oroszlán-rendnek.

Ranghoz méltó kitüntetési fokozatok

A kor kitüntetési és diplomáciai protokolljához hozzátartozott, hogy a kitüntetések vagy rendek fokozatait a leendő kitüntetett rangjának, társadalmi állásának és beosztásának figyelembevételével illett kiosztani. Ha valaki magasabb osztályú kitüntetést kapott, mint azt rangja vagy beosztása megengedte volna, akkor az környezete rosszallását válthatta ki, ha viszont alacsonyabbat, akkor maga a kitüntetett nem volt elégedett. Ebben az esetben joga volt a kitüntetést elutasítani, mondván, hogy rangján aluli fokozatot kínáltak fel számára, ezenfelül kérhette is az adományozót, hogy méltó fokozatra módosítsa az adományozandó kitüntetést. Ilyen esetre példa Halmos János, Budapest polgármesterének esete is. A főváros polgármesterének a sah ugyanis valami okból csak a rend III. osztályát ajánlotta fel, amelyet segédhivatali igazgatók, rendőrnyomozók vagy miniszteri titkárok kaptak. Halmos ezt rangján alulinak érezte így nem fogadta el, és kérte, hogy egy magasabb fokozatot adjanak neki. A *Budapesti Hírlap* 1900. szeptember 28-i számában tudósít a főváros rendkívüli közgyűlésének előző napi eseményeiről. A közgyűlésen Polónyi Géza napirend előtti felszólalásában foglalkozott az üggyel. Említi, hogy a perzsa kitüntetések adományozása a magyar kormány információi alapján és közvetítésével történt. Mivel a kitüntetéseket a kormány kezdeményezésére osztották ki, így Polónyi szükségesnek tartotta a hatályban levő ranglista

34 Alkotmány 5. 1900. szeptember 27. 4.
35 Pesti Hírlap 22. 1900. október 14. 9.
36 Pesti Hírlap 22. 1900. október 14. 10.
37 Budapesti Közlöny 34. 1901. március 27. 1.
38 Pesti Hírlap 22. 1900. október 13. 10.
39 Hazánk 7. 1900. október 14. 8.
40 Budapesti Hírlap 20. 1900. szeptember 28. 8.

helyes alkalmazását, amely szerint Halmos, mint a székesfőváros polgármestere csakugyan a II. osztályra lett volna jogosult. Említi, hogy Halmoson kívül olyan személyek kapták meg a III. osztályt, akik rangban jóval a polgármester alatt állnak, és bár nyilvánvalóan megérdemelték a rendjeleket, Halmost így mégis sérelem érte, mivel rangján aluliakkal sorolták egy osztályba. Leszögezte ugyanakkor, hogy Halmosnak kell jeleznie sérelmét és annak orvoslását kérni. Polónyi indítványozta tehát Halmos interpellálását az ügyben, főleg arra vonatkozóan, hogy szándékozik-e a sérelem orvoslása iránt lépéseket tenni. A polgármester természetesen megtette a szükséges lépéseket, így a *Budapesti Hírlap* szeptember 30-i számában már a következő hír jelent meg:

„Megnő a polgármester rendjele

A perzsa rendjelek felhőszakadásából Budapest polgármesterének, Halmos Jánosnak csak a harmadosztályú nap- és oroszlán-rend jutott. Mivel pedig ezt a kitüntetést vele együtt olyanok is megkapták akik rang- és méltóságban jóval mögötte állanak, Polónyi Géza a főváros tegnapi rendkívüli közgyűlésén magát a polgármestert interpellálta meg, hogy hajlandó-e magának a kisebbítés miatt elégtételt szerezni? Az interpellációra ma a Magyar Távirati Iroda hivatalos értesítése ad választ, amikor jelenti, hogy már tegnap reggel intézkedés történt, hogy a Halmos János polgármester perzsa rendjele dolgában megesett tévedés helyreigazíttassék."[41]

Az eset nem csupán a fővárosi közgyűlés ülésén volt beszédtéma, de a korabeli sajtó nem keveset élcelődött Halmoson az ügy kapcsán. A *Kakas Márton* című vicclapban a következő pár sor reflektál Halmos rendjelére:

„– Mi a különbség a nap- és oroszlán-rend III. osztálya és a halott között?

– Semmi!

– A halott felett emelkedik halmos sír, a nap- és oroszlán-rend III. osztálya felett ugyancsak Halmos sír."[42]

A sah 1900-as látogatásai után a Nap és Oroszlán-rend magyaroknak való tömeges adományozására nem került sor. Az 1900-at követő években még viszonylag sok elfogadási és viselési engedélyt adtak ki a rend különböző osztályaira, azonban a kitüntetettek jelentős része minden bizonnyal még 1900-ban kaphatta kitüntetését, s pusztán csak a bürokrácia lassúsága miatt kaptak később engedélyt a rendjelek viselésére. Azok a kitüntetettek, akik a látogatások közti időszakban vagy nem közvetlenül egy látogatás után kapták meg a Nap és Oroszlán-rend valamely osztályát, nagyobb részt katonák vagy diplomaták. Ez egyáltalán nem meglepő, hiszen e személyek akár egy diplomáciai küldöttség tagjaként járhattak a kádzsár udvarban, vagy pedig mint konzulok vagy tiszteletbeli konzulok látták el Irán képviseletét különböző európai országokban. Ilyenre remek példa bizonyos Back Hermann személye, aki mint főkonzul látta el Irán képviseletét Párizsban. Mint az rangjához illendő a Nap és Oroszlán-rend első osztályát kapta meg.[43] Ahogy az 1900-at követő években a bürokrácia feldolgozta azt a nagy mennyiségű kitüntetést, amelyet Mozaffar al-Dín sah budapesti látogatása alkalmával kiosztott, a Nap és Oroszlán-rendre vonatkozó elfogadási és viselési engedélyek száma folyamatosan csökkent. Az 1900-as évek második feléről jelentősen kevesebb kitüntetett vagy kitüntetésről szóló dokumentum maradt fenn, mint az azt megelőző időszakból. A kutatás során az 1910-es évekből mindössze két kitüntetettről maradt fenn adat. Az egyik a már említett Freystädtler Jenő, aki minden bizonnyal, mint perzsa konzul kapta meg a Nap és Oroszlán-rend I. osztályát, a másik pedig bizonyos Meidlinger Mátyás József, aki a *Budapesti Közlöny* tanúsága szerint a bécsi Hotel Imperial igazgatóhelyettese volt, amikor az engedélyt megkapta a rend V. osztályának viselésére. A Meidlinger nevére szóló elfogadási és viselési engedélyt 1915-ben adták ki. A kutatás során előkerült, s a rend adományozásához szorosan kapcsolódó dokumentumok közül ez a legkésőbbi.

Összegzés

A perzsák bár magukévá tették a nyugati típusú kitüntetések adományozását, e gyakorlatot a nyugatitól igen eltérő módon, ha tetszik „keleti bőséggel" alkalmazták. Olyannyira így volt ez, hogy a teheráni kormány – túlzás nélkül – nem volt tudatában annak, hogy Európában ki kap perzsa kitüntetést. Erről egy levéltári dokumentum is tanúskodik, amelynek lényege, hogy a Belügyminisztérium ellenőrizni akarta, hogy egy perzsa kitüntetésre engedélyért folyamodó miféle érdem alapján kapta a kitüntetést. A Külügyminisztérium kapcsolatba is lépett az ügyben a perzsa kormánnyal, ám nem tudtak meg túl sokat. Az aktában ugyanis ez szerepel válaszként:

„… a perzsa kormány egyelőre nincsen azon helyzetben, hogy az Európában adományozott kitüntetéseket ellenőrizze, mert bevallása szerint a perzsa sah Ő Felségének európai utazásai alkalmából, valamint egyéb alkalmakkor nem csak a diplomáciai képviselők, hanem más magasabb méltóságok is nagyszámú pecsételt, bianco firmant kapnak kézhez, melyeket tetszés szerint töltenek ki."[44]

A perzsa kitüntetések adományozásának célja egyértelműen a kapcsolatépítés volt, és itt nem feltétlenül csak diplomáciai szintű kapcsolatokra kell gondolni. Mivel a magyar kitüntetetteknek egy jelentős része se nem diplomata, se nem katona vagy állami tisztviselő, ezért egyértelműnek látszik a következtetés, hogy a perzsák mindenféle nyugati kapcsolatot nagyra értékeltek és kívánatosnak tartottak, legyen az gazdasági jellegű, mint Brammer Ödön és Epperlein Oszkár esetében, vagy kulturális, mint Vámbéry Ármin vagy Joseph von Hammer-Purgstall kitüntetésénél megfigyelhető. Bár a tömeges adományozások miatt a Nap és Oroszlán-rendnek nem volt nagy presztízse, épp a könnyű elérhetősége miatt olyanokat is motiválni tudott, akik társadalmi állásuk, rangjuk, vagyoni helyzetük vagy foglalkozásuk miatt nem számíthattak komolyabb nyugati kitüntetésre.

41 Budapesti Hírlap 20. 1900. szeptember 30. 5.

42 Kakas Márton 7. 1900. október 21. 6.

43 Budapesti Közlöny 34. 1901. május 19.

44 HU-MNL-OL-K 148-1904-II-735.

J. Újváry Zsuzsanna

Kumorovitz Lajos Bernátra emlékezünk

Az „MHGT 140” konferencián 2023. október 9-én elhangzott emlékbeszéd

Előadásom elején előrebocsátom, hogy Kumorovitz Lajos Bernát nagyon kedves professzorom volt az egyetemen, levéltár szakon. Mosolygós arcára, kedves, kissé rekedtes hangjára, kedélyesen jó humorára, biztató szavaira, no és természetesen mélységesen humanista lényére jól emlékszem. Előttem van alakja, ahogy belép a levéltáros kabinetszoba ajtaján, leteszi kopottas aktatáskáját, mutatóujját kissé feltartva kiveszi belőle a könyveket és elkezdi kedélyesen előadni a diplomatika, a szfragisztika, a heraldika és egyéb segédtudományok rejtelmeibe bevezető mondandóját. Sinkovics István tanszékvezető professzor úrnak köszönhetően sok óránk volt vele. Most is köszönettel és hálával tartozom Neki, akitől tudást, mély emberséget és valami szerafi sugárzású szeretetet kaptam.

Kumorovitz Lajos 1900. október 5-én született egy ősi szepesi bányásztelepülésen, a hegyek között meghúzódó Kotterbach-Ötösbányán (ma: Rudňany) egy mélyen vallásos, 12 gyermekes családban. Édesapja, Kumorovitz Ignác bányalakatos-szerszámkészítő, lengyel földről érkezett a Felvidékre, édesanyja, Cvengross (Zwngross) Mária flamand származású, de szlovák anyanyelvű volt, noha magyar és cipszer felmenőkkel is rendelkezett. Édesapja korán meghalt, így édesanyjának sok munkával és törődéssel kellett felnevelnie gyermekeit. Húgai közül ketten apácák, két öccse pedig jezsuita szerzetes lett, de testvérei között fizikust is számon tartunk. Elemi iskoláit a helybeli szlovák tanintézményben kezdte, anyanyelve a szlovák volt. A lőcsei Királyi Katolikus Gimnáziumban tanult meg jól magyarul, ahová szülei beíratták. Az első világháború utolsó évében, érettségi után elvégezte a tartalékos tiszti tanfolyamot, így rövid időre frontszolgálatra is ment. Még 1918-ban belépett Jászón a nagyhírű premontrei szerzetesrendbe. Itt kapta szerzetesi nevét, a Bernátot. Teológiai tanulmányai befejezése után 1924-ben szentelték pappá. Rendje egyetemre küldte, hogy tanári oklevelet szerezzen. A középiskolákról és azok tanárainak képesítéséről szóló 1883. évi XXX. törvénycikk vízválasztó volt a szerzetes tanítórendek neveléstörténetében. Az igazgatók és a tanerők foglalkoztatási, kinevezési jogát a rendfőnököktől a vallás- és közoktatásügyi miniszter hatáskörébe vonták, a tanárképzés jogát is átvette az állam, növendékeiket a rendközpontoktól független állami egyetemek látogatására kötelezték. Bár Kumorovitz a természettudományok iránt is fogékony volt, főleg a matematika és a földrajz iránt, rendi kívánságra 1923 és 1926 között a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen tanult történelem-földrajz szakon, ahol 1927-ben tanári, 1928-ban a leleszi konvent oklevéladó működését tárgyaló értekezésével bölcsészdoktori oklevelet szerzett. E munka olyan mintául szolgált minden ezután következő hiteleshelyi kutatásnak, hogy sokan igyekeztek követni, sőt nyomába lépni, de meghaladni senki sem tudta. E munka meg is jelent a Turulban, 1928-ban. A professzor tudományos munkásságát a leleszi konvent történetének kutatásával kezdte, majd a konvent oklevéladó- és pecséthasználatával és a konvent tagjaival és személyzetével foglalkozott. Ezek a munkák sorra jelentek meg a Turulban és a Levéltári Közleményekben.

Kumorovitz a történettudomány és segédtudományai területének egyre nagyobb köreit bejárva, a királyi kancellária típusait és azok oklevéladó működését tárta fel, mialatt a magyar címerhasználatot is feltérképezte. *Az authentikus pecsétről* szóló dolgozatában elsőként tisztázta a különböző pecsétek közötti jogi különbségeket. Angol és spanyol középkori analógiák alapján rajzolta meg a különböző kancelláriai irodák pecséthasználatát, amely alapvető jelentőségű az eredeti és a másolt királyi iratok számbavételénél. (Magam is jól emlékszem a *Specialis praesentia regia* előadására.) Kumorovitz Bernát *A magyar címer hármashalma* című munkájában végig kíséri a magyar címer történeti fejlődését a pecséteken, pénzeken és egyéb emlékeken át, és kimutatja a magyar címer egyes részeinek szimbolikus jelentését, illetve magyarázatának keletkezési korát.

E munkák során hamarosan eljutott a szfragisztika átfogó ismeretére, és megalkotta a középkori magyar pecséthasználat

szintézisét, európai összehasonlítási kontextusban. *A magyar pecséthasználat története a középkorban* című munkája a Gödöllői Szent Norbert Gimnázium 1943–44. évi évkönyvében jelent meg. Ez ekkor egy 80 oldalas összefoglaló volt, a maga nemében egyedülálló. A professzor ezt a kutatást azonban egész életében bővítette, hiszen a kérdésen csaknem haláláig dolgozott. Az új, bővített kiadás már halála után, 1993-ben jelent meg a Magyar Nemzeti Múzeum kiadványaként, Németh Gábor szerkesztésében, mintegy 135 oldalnyi terjedelemben. A professzor saját kezűleg készített a pecsétekről gipszmintákat, amelyek azonban a második világháborúban elpusztultak. Később ezeket a Budapest Történeti Múzeumban újra elkészítette.

Kumorovitz Bernátra történelmi tanulmányai során Domanovszky Sándor és Szentpétery Imre hatott leginkább. Szentpétery Imrénél doktorált, majd az ő kurzusai keretében tartott proszemináriumot, oklevélolvasási gyakorlatot az egyetemen. Szentpétery tanszékén lett tanársegéd, adjunktus, majd 1938-ban oklevél- és pecséttani magántanári képesítést szerzett. Mestere tiszteletére Szilágyi Loránddal együtt szerkesztette 1938-ban a Szentpétery Emlékkönyvet.

Mint végzett középiskolai tanár, 1926-tól 1948-ig főállásban tanított abban az iskolában, amit azért alapítottak, mert kedves rendjének, a jászóvári premontreieknek nem maradt a trianoni Magyarországon gimnáziuma. A békediktátum nyomán ugyanis megszüntették a kassai, a rozsnyói és a nagyváradi rendi gimnáziumot, és a szerzetes tanárokat az anyaországba telepítették. Dr. Takács Menyhért jászóvári prépost-prelátusnak sikerült Gödöllőn egy premontrei oktatási intézetet létrehoznia. 1923-ban Klebelsberg Kuno kultuszminiszter közreműködésével megkapták a gödöllői Fácánoserdőt, hogy nagy múltú oktatási tevékenységüket ott folytassák. Még abban az évben megtörtént az iskola ünnepélyes alapkőletétele, ahol bentlakásos kollégium is működött. A Jászóvári Premontrei Kanonokrend Gödöllői Reálgimnáziuma első tanévben két-két első és második osztály indult. A 180 diákot hat szerzetes és két világi tanár tanította. A 200 személyes konviktus, a Szent Norbert Nevelőintézet 1925 szeptemberében nyílt meg. Kumorovitz professzor tehát ide került már gyakorló tanárként, majd egészen az iskola megszűntetéséig itt tanított. 1939 és 1943 között a magyar tagozat igazgatója is volt. Tevékenysége során a gimnázium igen rangos, elit iskolává vált, minként az iskola évkönyve is. Az iskola 1948. évi államosítása után majd csak 1989. november 30-án állították vissza a Gödöllői Premontrei Perjelséget.

Kumorovitz professzornak a gimnáziumi tanári tevékenysége mellett gyorsan kibontakozott tudományos pályája, amelyen tehetsége, szorgalma és mentorai kisérték. 1933–1934-ben ösztöndíjjal a bécsi Magyar Történeti Intézetben kutatott, majd 1938–1939-ben Rómában, Nápolyban és Ravennában végzett könyvészeti és levéltári kutatásokat.

Az egyetemi oktatásba a Pázmány Péter Tudományegyetem ún. proszemináriumi előadója és tanársegédeként csatlakozott be (1934–1938), majd az Egyetemes Történeti Intézet egyetemi adjunktusa (1939–1950) és magántanára (1939–1947), a történelem segédtudományai tanára (1947–1951) lett. 1942-től a Budapesti Tanítóképző Főiskolán (BTF) is előadott, majd 1943-tól a premontrei rend budapesti tanárképző főiskolájában, a Norbertinumban is oktatott. Ennek a rendi intézménynek a története 1885-re megy vissza, amikor a jászóvári premontrei rend, az állami törvény következtében, hozzákezdett tanárképzése átalakításához. Így létrejött a Jászóvári Premontrei Főiskola és a hozzá tartozó – a korábbi Hittudományi Intézet mellett – a Középiskolai Rendi Hittanárokat Képesítő Bizottság és a Tanárképző Intézet. 1894-ben hivatalosan is megalakult a Norbertinum Budapesten, élén kormányzóval. Dr. Takács Menyhért prépost a Szent Norbertről Nevezett Hittudományi és Tanárképző Intézet, röviden a Norbertinum alapszabályát még 1901-ben rögzítette. A Norbertinum épülete a Horánszky utca 23. szám alatt volt – ma lakóház – ahová Kumorovitz, miután kinevezték annak igazgatójává, Gödöllőről költözött. Így Kumorovitz Bernátnak a gimnáziumi tanári állása mellett két egyetemi katedrája is volt.

1944-ben a tudóst a MTA levelező tagjává választották, de a háború mindent megváltoztatott. 1944-ben mint tábori lelkész főhadnagy működött; ő mondta az utolsó szentmisét a budai Helyőrségi Templomban, a Mária Magdolna-plébániatemplomban, amelyet a mise befejezése után nem sokkal lebombáztak. Isten különös kegye folytán nem akkor érte a bombatámadás, amikor az tele volt hívekkel és a lelkésszel.

A háború után, 1948-ban megkezdődött a magyar kommunista uralom keményebb korszaka, támadás az egyházak ellen; a gödöllői rendi gimnáziumot tollvonással megszüntették, majd a professzort 1949-ben a BTF-ről is kiutasították, egyúttal – „reakciós klerikális" mivolta miatt – megfosztották akadémiai levelező tagságától is.

1948. október 7-én, a Norbertinum kápolnájában mutatták be Kumorovitz Bernát ezüstmiséjét. A szentbeszédet Paulai Imre mondta. Ekkorra az intézmény az országban széjjelszóródott rendtársak menedékévé vált. Az állandóságot két ember képviselte: Paulai Imre és Kumorovitz Bernát. Az egyetemen címzetes professzorként oktató Kumorovitz többször meghívta hallgatóit a Norbertinumba, ahol részben saját kutatásairól beszélt, részben nevelte őket. Ismét Isten különös gondviselése mentette meg professzorunkat az internálástól; aznap éppen vidéken celebrált esküvőt, amikor a rendőrség kiürítette a budapesti rendházat, és mire hazatért, már csupán csukott ajtókat talált. Kumorovitz Bernátnak ezután nem volt sem otthona, sem irodája, sem tudományos élettere, sem katedrája, 1950-től pedig a rendet is megszűntették. Bár furcsa véletlenként vagy inkább a Gondviselés kezeként a közben Eötvös Loránd Tudományegyetemre átnevezett egykori Pázmányon 1951-ig „címzetes nyilvános rendkívüli" tanárként még oktathatott oklevéltant és pecséttant a történészhallgatóknak, de azután innét is kiutasították. Ezekben az években Kumorovitz professzor hontalan volt, kezdetben az éjszakákat nem egyszer a szabad ég alatt töltötte. Ám bizakodása és jókedélye – amely mindig elkísérte – nyilván ekkor sem hagyta cserben.

A Magyar Országos Levéltár (MOL) és az MTA Történettudományi Intézete latinul tudó embereket, így az egzisztenciájukat vesztett papokat alkalmazta – persze fillérekért – oklevélkivonatok és -fordítások készítésére, így jutott némi keresethez Kumorovitz is. Az Országos Magyar Történeti

Múzeum is megkereste őt hasonló ügyben. Ezen megbízatások eredménye a *Veszprémi regeszták 1301–1387* című munkája.

Ilyen ad hoc jellegű munkák során került a Budapesti Történeti Múzeum (BTM) Középkori Osztályára, ahová az intézmény főigazgatója, Gerevich László vette fel tudományos munkatársként 1957–1961 között, majd osztályvezető (1961–1969), később főigazgató-helyettes lett. 1975-ben bekövetkezett nyugdíjazása után tudományos tanácsadóként tovább segítette munkahelyét.

1988-ban hivatalos magyar állami kitüntetést is kapott. Emellett az 1988-as keszthelyi nemzetközi városcímer-konferencia, 1990-ben a XIX. Nemzetközi Heraldikai és Genealógiai Kongresszus résztvevői táviratban köszöntötték 88., majd 90. születésnapján. A Nemzetközi Heraldikai és Genealógiai Konföderáció 1991-es cáceresi ülésén heraldikai tudományos életművéért emlékéremmel tüntette ki.

Külön története van az akadémiai doktori védésének is. A professzort 1950-ben a tudományos élet területén is feketelistára tették, sőt kandidálását is megtiltották, arra alkalmatlanná nyilvánítva. Ám amikor 1956-ban beadta kandidátusi disszertációját, az ELTÉ-n Lederer Emma és Székely György, akik az opponensei voltak – becsületükre mondva – nemcsak kiálltak Kumorovitz professzor mellett, hanem javaslatukra a munkát *(A magyar trikolór és a magyar államcímer múltja)* akadémiai doktorinak fogadták el. Az ELTÉ-n is rehabilitálták, és 1959-től ismét taníthatott, majd 1963-tól címzetes egyetemi tanárként oktatott 1981-ig – így tanított engem is.

A BTM-ben végzett tudományos munkássága során fordult a főváros története felé. Ilyen *A budai várkápolna és a Szent Zsigmond-prépostság történetéhez* című munka, amely a Tanulmányok Budapest Múltjából XV. kötetében jelent meg, vagy *A középkori magyar „magánjogi" írásbeliség első korszaka (XI–XII. század).* Ekkor írta meg az általa megtalált, Pest városa legrégebbi oklevelének történetét: *A zselicszentjakabi alapítólevél (Pest legkorábbi említése),* valamint *Buda és Pest „fővárossá" alakulásának kezdetei* című tanulmányait. Ám e korszak legnagyobb gyümölcse az azóta is alapmunkaként forgatott *Budapest történetének okleveles emlékei* három kötetben.

Kumorovitz Bernát, aki a XX. század legnagyobb magyar szfragisztikusa és iskolateremtő professzor volt, végül is – Istennek hála – megérte a rendszerváltást, és megbecsülve költözhetett az Örök Hazába. 1992-ben a Gödöllői Köztemetőben temették el, búcsúbeszédet Kubinyi András történész, akadémikus mondott fölötte. Hagyatéka, kéziratváltozatai és rendtársaival, barátaival való levelezése részben megmaradt, és a BTM-ban kutatható. Nyughelye 2022. október 24-e óta a Gödöllői Premontrei Apátság *újraszentelt fácánosi sírkertjében van.*

Felhasznált irodalom

Bertényi Iván: Kumorovitz Lajos Bernát (1900–1992). Levéltári Közlemények 63. (1992) 230–232.

Borsodi Csaba: Kumorovitz Lajos munkássága (1928–1982). In: A magyar hivatali írásbeliség fejlődése 1181–1981. 1. köt. Szerk. Kállay István. (Magyar Herold. Forrásközlő, családtörténeti és címertani évkönyv 1.) Bp. 1984. 660–673.

Borsodi Csaba: Kumorovitz Lajos Bernát műveinek bibliográfiája. In: Magyar Egyháztörténeti Évkönyv. Annales Historiae Ecclesiae Hungaricae 1. (1994) 37–45.

Éder Katalin: Kumorovitz Lajos Bernát hagyatéka. In: Budapest Régiségei 50. (2017) 225–233. https://btm.hu/btmfld/uploads/2024/05/Kumorovitz_Lajos_Bernat_hagyateka-2.pdf

Gerics József – Ladányi Erzsébet: Kumorovitz L. Bernát (1900–1992). Levéltári Szemle 42. (1992) 2. sz. 109–110.

Kara Anna: Norbertinum Premontrei Kollégium (https://norbertinum.premontrei.hu/tortenet/, letöltés: 2023. okt. 6.).

Kozák Péter: Kumorovitz Lajos. Névpont.hu (https://www.nevpont.hu/palyakep/kumorovitz-lajos-bf1b2, letöltés: 2023. okt.5.)

Kumorovitz L. Bernát. Múlt-kor. 2009. május 27. (https://mult-kor.hu/cikk.php?id=25893&print=1, letöltés: 2023. szept.26.)

Schmidt Anikó

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Magánlevéltárak és Gyűjtemények Osztályának 2023. évi iratgyarapodása

The collection activities of the Department for Private Archives and Collections of the National Archives of Hungary in 2023
In 2023, the holdings of the Private Archives and Collections Department of the Hungarian National Archives continued to grow with the addition of several valuable documents (totalling 4.12 linear metres of documents), mainly through donations, and to a lesser extent through auctions and purchases and donations from private individuals. Including older document acquisitions, in 2023 we managed to deposit a total of 68 document groups dating from the Middle Ages to the 20th century. Particularly noteworthy are the digital copies of the documents deposited, including some patents of arms.

A Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Országos Levéltára Magánlevéltárak és Gyűjtemények Osztályán őrzött iratanyag állománya 2023-ban is több értékes irattal (összesen 4,12 ifm terjedelemben) gyarapodott, főleg ajándékozás, kisebb részben elsősorban aukciókon és magánszemélyektől való vásárlás és ajándékozás útján. 2023-ban a régebbi iratgyarapodásokat is beleszámítva összesen 68 irategyüttest sikerült elhelyeznünk. Egy fotóalbumot (É.M:6.sz. Mélyépítő Vállalat 10 éves működése) átadtunk az MNL Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Levéltárának. A 2023-ban állományba vett irataink közül néhány példán keresztül szeretném bemutatni intézményünk 2023. évi gyűjtőköri tevékenységét.

Iratvásárlások

Az Ukrajnában zajló háború következtében kialakult nehéz gazdasági helyzetben intézményünk 2023 nagy részében nem rendelkezett iratvásárlási kerettel, de év végére, a karácsonyi szezon két legjelentősebb, papírrégiség-tételeket is kínáló árverésére az intézmény vezetése már tudott iratvásárlási összeget biztosítani. A gyarapodások többségét ezzel együtt is a korábbi években vásárolt iratok feldolgozása és állományba vétele jelentette.

A középkori gyűjtemény 2023-ban számos értékes irattal gyarapodott. Elhelyeztük a Radvánszky család sajókazai levéltárából néhány évvel korábban előkerült és megvásárolt kilenc darab középkori oklevelet (Jelzet: HU-MNL-OL-DL 108916–108924.). Az 1301 és 1420 között kelt iratok többsége ismert volt a történeti kutatás számára, mert korábbi forráskiadványokban már közölték szövegüket, de az eredeti iratok őrzési helyéről nem volt tudomásunk. Nagy Gábor táblabíró (1770 –1861) volt az, aki Fejér György Codex diplomaticus Hungariae című forráskiadványában közölte az okleveleket a 19. század első felében, ekkor még biztosan eredeti tulajdonosánál voltak. A családi levéltár 1945-ben kisebb pusztulást szenvedett, majd az Országos Levéltárba került, mert utolsó tulajdonosának, Radvánszky Kálmánnak nem volt módjában a könyvtár és a levéltár megfelelő őrizetéről gondoskodni. A most megvásárolt iratok ennek a levéltárnak a részei voltak, de hogy miképpen kerültek ki a gyűjteményből, azt nem lehet megállapítani. Elképzelhető, hogy az 1945 utáni években, de lehetséges, hogy korábban, esetleg még a 19. században adta kölcsön a tulajdonos valakinek, és aztán nem került vissza az anyag. Tartalmukat tekintve tipikus, birtokügyekben kiadott családtörténeti dokumentumok.

Szintén középkori gyűjteményünket gazdagította Egidius de Viterbo (1472–1532) itáliai humanista 1512. április 19-én kelt levele Kasztellánfi Györgynek, melyben Egidius de Viterbo mint az ágostonosok generalis priorja konfráterként felveszi a rend világi tagjai közé Kasztellánfit. (Jelzet: HU-MNL-OL-DL 108502.)

A HU-MNL-OL-DL 94454. jelzeten vettük állományba Luxemburgi Zsigmond király 1409-ben kiállított oklevelét, amelyben az uralkodó tudatja, hogy megjelent előtte *Dobrakwcha*-i Nelepech fia, Benedek, aki bemutatta I. Lajos király 1365. december 19-én kelt kettőspecséttel megerősített oklevelét, amelyben nevezett apját, *Nelepech*-et és testvéreit, *Goyzlaus*t és Miklóst mentesíti a Magyarországon és Szlavóniában fekvő birtokaik után járó marturina fizetése alól. Zsigmond a kérésnek eleget tesz, és 1409. január 7-én kiadott, kettőspecsétjével megerősített oklevelében átírja I. Lajos oklevelét. Az oklevél anyaga pergamen, a benne foglaltakat függőpecséttel erősítették meg, amiből következik, hogy csak pergamenre

írhatták (privilégiális formában állították ki). Az oklevél nyilvántartásaink szerint a Pongrácz család bashalmi levéltárába tartozott (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), amely a második világháborúban feltehetően jórészt megsemmisült, viszont a levéltár 14 középkori irata a Román Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattárába került (fényképeik jelzete: DF 280251–280264.). Jelen oklevél létezését magyar közgyűjteményben mindeddig csupán egy, a Magyar Nemzeti Levéltár Diplomatikai Levéltárában a HU-MNL-OL-DL 94454. jelzeten őrzött fekete-fehér fénykép tanúsította, amely felvételt még 1945 előtt készítették a családi levéltár 1526 előtt keletkezett okleveleiről.

Mályusz Elemér hagyatéka elsősorban a neves történész kutatásait tartalmazza. A 15–20. sz. időkört felölelő hagyatékban találhatók többek között a Bezegh család iratai; Hajnik Imre hagyatékának egy része, Mályusz Elemér oklevélmásolatai, regesztái, középkori és kora újkori oklevelek, levelek, továbbá az 1848–49-es szabadságharcra vonatkozó iratok kivonatai. Az anyagban fellelt eredeti középkori iratokat a HU-MNL-OL-DL 108954–108959, a többit egy külön fondban, a HU-MNL-OL-P 2370 jelzeten helyeztük el.

Címereslevél-gyűjteményünk 2023-ban is gyarapodott egy újabb tétellel: I. Ferdinánd címereslevele Trangus Mártonnak (1563. dec. 3.), ezt a HU-MNL-OL-R 64-1.-1109. jelzeten vettük állományba.

A 20. század első felének izgalmas mikrotörténeti forrásaként szolgáló Gróf Eszterházy Móric húgainak, Valentinának, Idának és Marynek leveleit nevelőjükhöz, Guszich Viktorhoz (1910–1930) a HU-MNL-OL-P 2256-207.-1. jelzeten helyeztük el.

2023-ban véglegesen állományba vettük a második világháborút, és az azt követő időszakot kutatók számára megkerülhetetlen fontosságú Szovjetunióba került magyar hadifoglyokra és internáltakra vonatkozó kartotéklapok digitális képeit (HU-MNL-OL-X 10874).

Iratajándékozás

Tekintettel arra, hogy 2023-ban kevés lehetőségünk volt vásárolni, az állomány gyarapításában nagy jelentőséggel bírtak az iratajándékozások. A kisebb gyűjtőterületi forgalom miatt számos régebbi iratajándékozásunkat is állományba tudtuk venni.

Az Országos Levéltárban már bent lévő Tisza család iratanyagához kaptunk ajándékként egy nagyobb kiegészítést, amelyet HU-MNL-OL-P 1462-IIII.-(5-11.) jelzeten vettünk állományba. Az 18–20. századi időkörű, 0,12 ifm terjedelmű anyagban táviratok, számlák, hivatalos levelezés, családtagokkal folytatott magánlevelezés, egy Szakoly pusztával kapcsolatos tanúkihallgatás (18. sz.), valamint egy kiskönyv található, amelybe bélyegméretű rajzokat ragasztottak. Szintén már állományunkban lévő iratanyaghoz, a Gosztonyi családhoz kaptunk egy kisebb kiegészítést (0,02 ifm), amely Gosztonyi Jánoshoz és Reviczky Józsefhez kapcsolódó második világháborús iratokból, a Gosztonyi család 19. századi levelezéséből és Gosztonyi Tibor 1944. évi Kéripusztával kapcsolatos nyilatkozatából áll (HU-MNL-OL-P 1923-3.). Az Elek család iratanyaga is bővült: Elek Endre naplótöredékét, Elek Tibor Magyarországon élő családtagjaihoz írt leveleit, 1956-os diszszidálásáról írt feljegyzéseit, továbbá gyászjelentéseket, orosz nyelvű leveleket tartalmazó irategyüttest a HU-MNL-OL-P 2215-11. jelzeten vettük állományba.

Címereslevél-gyűjteményünk két értékes ajándékkal is gazdagodott: I. Ferenc József 1904. március 1-jén kelt címereslevelével, amelyben a kelenföldi nemesi előnevet és címert adományoz Röck Gyulának és lányának, Blankának (HU-MNL-OL-R 64-1.-1114.), valamint I. Lipót 1659. február 21-én kelt címereslevelével Bene Mihálynak, ez utóbbi mellett a címerkérő folyamodvány, valamint Heves és Külső-Szolnok vármegye bizonyságlevele is megtalálható (HU-MNL-OL-R 64-1.-1112.-[a-c]).

Családi fondtöredékeinket gyarapították a Dienes család iratai (HU-MNL-OL-P 2257-763.-1.). Az Ugocsa vármegyei Csetefalva, Hetény, Batár stb. helységben birtokos Dienes családhoz kapcsolódó, 1731–1780 évkörű iratanyag elsősorban Dienes Istvánhoz és Dienes Ádámhoz köthető (nemeslevél, örökvallás, tanúkihallgatási jegyzőkönyv, szerződés), terjedelme: 0,01 ifm.

Kis terjedelme miatt szintén a családi fondtöredékek között (HU-MNL-OL-P 2257-764.-1.) helyeztük el a Szőcs család iratait (0,06 ifm), amely Dr. Szőcs Lajos igazolási perét (1945–1947), Dr. Szőcs László második világháborús naplóját (1944–1945), Soulavy Hilda második világháborús feljegyzéseit, leveleit és Soulavy Hilda háztartási naplóját (1980–1983) tartalmazza – ez utóbbi forrástípus az életmódtörténet szempontjából érdekes, és eléggé alulreprezentált a levéltári iratanyagban.

Hegedűs Pál (1861–1944) magyar királyi altábornagy iratai a személyi fondtöredékeket gyarapították: a 0,06 ifm terjedelmű, 1910–1950 évkörű iratanyagban első világháborús naplók és feljegyzések, a királypuccsokhoz kapcsolódó iratok, a „kassai vörös napokra" vonatkozó dokumentumok és személyes iratok találhatók. (HU-MNL-OL-P 2256-210.-1)

A szintén a személyi fondtöredékekben elhelyezett ifj. Balogh András iratanyaga (HU-MNL-OL-P 2256-211.-1.) az 1956-os események utáni megtorláshoz kapcsolódik. Az 1957-ben kelt dokumentumok áttekintésével tanulmányozhatjuk a vádiratot, idézést és ítéletet ifj. Balogh András és nyolc társa ellen fegyverrejtegetésért.

Terjedelme miatt ugyancsak a személyi fondtöredékekben helyeztük el Selényi Zoltán (1924–1974) második világháborús hadifogságban keletkezett, levélformában írt naplóját, amely műfaja és témája (francia hadifogságban volt) miatt is kiemelkedő jelentőségű forrás. A „naplóban" szereplő, összemásolt, 1945. július 23. és augusztus 30. között kelt levelek címzettje a levélíró édesanyja, akinek a hadifogságból feltehetően nem tudta elküldeni azokat. A franciaországi Châlons-sur-Marne-ban felállított hadifogolytáborban írt feljegyzésekből számos információ kiderül a tábor működéséről, a munkafeladatokról, a kosztról, a naplóíró egészségügyi állapotáról, kórházi kezeléséről, és hazautazásának útvonaláról (HU-MNL-OL-P 2256-212.-1.).

Huszadik századi forrásaink több, nagy jelentőségű személyes hagyatékkal bővültek. Ajándékként került hozzánk Maléter Pál özvegyének, Gyenes Judithnak az iratanyaga. Az 1907 és 2017 közötti évkörű, 0,24 ifm terjedelmű, HU-MNL-OL-P 2386 törzsszámon elhelyezett hagyaték elsősorban különféle levelezéseket tartalmaz, emellett számos, az 1956-os forradalom különböző évfordulóihoz, kilakoltatásához, Történelmi Igazságtételi Bizottsághoz, valamint munkahelyi ügyeihez kapcsolódó iratok találhatók benne. Ugyancsak találhatók az iratanyagban Maléter Pálra vonatkozó dokumentumok (személyi iratok, Gyenes Judithoz írt levelei 1953–56 között, gépelt kéziratban fogsága alatt írt feljegyzései).

Csikós Györgyné született Marton Ernesztina hagyatéka fontos és értékes adatokat tartalmaz az 1946-tól a Gulágon raboskodó, és ott „Erikának" hívott Marton Ernesztina életére, a fogság előtti, alatti és utáni tevékenységére. Főleg levelek és fényképek, de anyakönyvi kivonatok, iskolai füzetek, bizonyítványok, anyagi kárpótlásra vonatkozó kérelmek is az iratanyag részét képezik. Az 1917–2010 évkörű, 0,36 ifm terjedelmű anyagot a HU-MNL-OL-P 2390 jelzeten vettük állományba.

Átvétel

Átvétellel került a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának tulajdonába a HU-MNL-OL-R 13-5.-4. jelzeten elhelyezett Belső-Szolnok vármegye 1776. évi törvényszéki jegyzőkönyve, amely a vármegyei törvényszék 1776-ban tárgyalt perügyeit tartalmazza. Az 1746 db lefolytatott per főleg nemességigazolásokat, lopásokat, orgazdaságokat, jogtalan fogva tartásokat, szökéseket és adóbehajtásokat tárgyalt. Legtöbb esetben a tanúvallomásokat és a perben hozott ítéleteket is lejegyezték. A kötetet Budapest Főváros Levéltára adta át 2023. február 23-án a Magyar Nemzeti Levéltárnak.

Vác Város Levéltárától kaptuk Spaur Ilona 1890. évi levelezését, amely Spaur Ilka nagyanyjához írt leveleit, Spaur Rudolf Spaur Ilkához írt két levelét, illetve Spaur Ilka és Rudolf által gr. Batthyány és Eszterházy grófné számára küldött táviratot tartalmazza. Az anyagot a HU-MNL-OL-R 309-II.-(339-354.) jelzeten vettük állományba. Szintén Vác Város Levéltárából vettük át Batthyány Ilona (1850–1880) kiadási könyvét, az 1870–1879 évkörű kötetet a HU-MNL-OL-R 319-2492. jelzeten helyeztük el.

Reprodukció

Digitális másolatban megőrzött iratgyarapodásaink közül kiemelkedik a leleszi konvent oklevele (amely magában foglalja Zsigmond király oklevelét). A konvent Zsigmond királynak tett jelentése szerint *Kenes*-i Péter királyi emberrel kiküldték Jakab papot a vizsgálatra, és Szabolcs megyében megtudták, hogy Losonci Bánfi László fia Zsigmond jobbágyai a királyi parancsban részletezett dolgokat Apáti birtokon valóban elkövették. Az 1427. július 18-án kelt oklevél digitális felvételeit a HU-MNL-OL-X 10815-75. - DF 296068. jelzeten vettük állományba.

2023-ban 14 db, digitális másolatban megőrzött címereslevéllel is gyarapodtunk. Közülük kiemelkedik Báthori Zsigmond címereslevele Deidricius (*Deidrich*) Györgynek, amelyben az adományozott evangélikus lelkészt és költőt nemesi rangra tudományos munkája elismeréséül emelték. A szöveget növényi ornamentikával gazdagon ékesített, festett, aranyozott keret övezi. Az 1592. május 1-jén kelt oklevél felvételeit a HU-MNL-OL-X 10815-77. jelzeten helyeztük el.

II. Rákóczi György 1657. szeptember 12-én kelt címereslevelének digitális másolatát a HU-MNL-OL-X 10815-76. jelzeten gyarapítottuk be. Az adomány Barcsay Ákos titkos tanácsos (későbbi fejedelem) „Purcsul Locsperdiként" említett bohócának és gyermekeinek szól. Az említett név első tagja a disznó román megfelelőjére (porc) emlékeztet, a Locsperdi pedig talán a mai szószátyár régi formája. A szövegtől balra kalligrafikus örvénymotívum található, a címert szokatlan módon az irat közepére helyezték négyzet alakú, aranyozott keretben. További érdekessége az oklevélnek, hogy az a bécsi Dorotheum aukciósház 2016. június 22-i kéziratárverés (*Autographen*) 130. tételeként már felbukkant, azonban akkor az oklevél közepén a címer helye ki volt hagyva, még nem volt megfestve, tehát a címerfestmény (sajnos) 2016 és 2023 közt került az oklevélre.

Mária Terézia nemesség- és címeradományozását Pilaszenovith Jakab, István, Fülöp és János részére; Mária Terézia birtokadományozását Pilasenovics Dávid, György és Márk részére a HU-MNL-OL-X 10815-18.-(1-2.) jelzeten vettük állományba.

Művészettörténetileg is érdekes Mária Terézia 1744. június 14-én kelt címereslevele Blum-Fronius Jánosnak, amelyben a címerfestményen különösen aprólékos kidolgozással ábrázolták a vadvirágos mezőt (HU-MNL-OL-X 10815-64.).

Szintén digitális másolatként vettük állományba II. József cigányrendeletét. Az 1783-ban keletkezett, 59 pontból álló irat inkább ajánlásgyűjteménynek tekinthető, semmint kötelezően előírt szabályozásnak. A Magyar Királyi Helytartótanács a törvényhatóságoktól kért javaslatokat, és ennek alapján állították össze a leiratot. Az egyes törvényhatóságokat sem kötelezték valamennyi pont betartására, hanem átvehették a rendeletből mindazokat a részeket, amelyek megoldásul szolgáltak gondjaikra. A magyar nyelvű ötoldalas nyomtatvány eddig ismeretlen volt a téma kutatói előtt, csupán latin nyelvű változata volt közismert. A nyomtatvány nyomdahibás, 1783 helyett tévesen 1743 szerepel rajta. A magyar fordítás nem teljes, a leirat 12. pontja kimaradt belőle (HU-MNL-OL-X 10815-66.).

A nehéz gazdasági helyzet ellenére 2023-ban gyűjteményünk számos értékes irattal gyarapodott, elsősorban korábban beérkezett anyagaink elhelyezésével. Nagylelkű adományozóink iratajándékait ezúton is köszönjük. Reméljük, a jövőben nagyobb vásárlóerővel rendelkező piaci szereplőként léphetünk fel a papírrégiségi piacon, és ezáltal gyűjteményünk még több maradandó történelmi értékű irattal bővülhet.

Benke Tamás

Beszámoló a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság 2023. évi tevékenységéről

2023 a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság *jubileumi éve* volt, melynek során a Társaság megalapításának 140. és újjáalakulása (kezdetének) 40. évfordulóját ünnepeltük.[1] Az év fő jellegzetességét, illetve fejleményét, *egyfelől* abban ragadhatjuk meg, hogy a korábbiakhoz képest kiugróan sok konferencia szervezésében vettünk részt; *másfelől* abban, hogy a Társaság teljeskörűen visszaszerezte a Turul folyóirathoz fűződő jogait. Tekintettel a Turul visszaszerzésének nagy jelentőségére, ezzel beszámolónk végén, külön foglalkozunk; minek okáért az év eseményeinek most következő, megszokott leírásából kihagytuk, és a beszámoló végére csoportosítottuk át, a Turullal kapcsolatos legtöbb mozzanatot.

Első félévi *felolvasóüléseink* sorozatát, idén is Társaságunk elnökének, Pandula Attilának előadása nyitotta meg, *Mortuáriumok a lőcsei idősebb Szent Jakab Plébániatemplomban (basilica minor)* címmel. Elnökünk az előadás során több jeles, Lőcsén eltemetett személy között, Thurzó (III.) Szaniszló nádor (1576–1625) síremlékét is bemutatta. 2023. február 23-án Körmendi Tamás tagtársunk, az ELTE BTK TTI Történelem Segédtudományai Tanszék vezetője, valamint a Nemzetközi Heraldikai Akadémia (Académie Internationale d'Héraldique) tagja tartott előadást, *A magyarországi nemzetségek címerhasználatának főbb tendenciái a középkorban* címmel. Március 30-án Gyulai Éva, a Miskolci Egyetem oktatója – ugyancsak nagyra becsült tagtársunk – előadását hallhattuk, címe: *A nagylucsei Dóczy család a 16–17. században* – amely a család kihalásáig tekintette át a Dóczyak történetét és rokoni kapcsolatait. 2023. április 25-én, Kedden Benke Tamás (az MHGT pénztárnoka, amatőr családkutató) tartott előadást *A Benke-család történetének kérdései* címmel.[2] Május 25-én Biró Aurél, Budapest Főváros Levéltárának főlevéltárosa tartott felolvasóülést, *A trianoni békediktátum hatása a zászlóinkon* címmel. Előadónk, elsősorban leíró jelleggel mutatott be nyolc Szűz Mária-ábrázolású zászlót, melyek ábrázolásai Magyarország trianoni megcsonkítására is utalnak, mintegy az ellen tiltakozva. A félév utolsó előadását Barabássy Sándor tagtársunk tartotta, *Héderfájai és Makfalvi Barabássy család történelmi monográfiája – a dokumentumok és a családi levelesláda anyagának tükrében* címmel. A kiválóan érdekes, kronológiailag és eszmeileg is nagyívű, ám helyes arányérzékkel felépített, lendületes családtörténeti áttekintést, Barabássy Sándor (az előadással megegyező című) könyvének rövid bemutatása zárta (melynek egy dedikált példányát Előadónk az MHGT Könyvtára részére adományozta).[3]

Második félévi programunk nyitánya, 2023. szeptember 28-án, Csermelyi Józsefnek, az Evangélikus Országos Levéltár munkatársának előadása volt, *A bécsi Erdődy levéltár és annak oklevélsorozata* címmel. Előadónk igen részletesen tárgyalta az egykor Galgóc várában, jelenleg pedig a bécsi Haus-, Hof- und Staatsarchivban őrzött (jogilag ma is a gr. Erdődyek tulajdonában lévő) középkori oklevelek Bécsbe kerülésének, valamint feltárásának és kutatásának történetét. Kitért az iratok Magyar Nemzeti Levéltár által (2014-el kezdődően) készített digitális másolataira, valamint azok feldolgozási szempontjaira is. Október 26-án alelnökünk, Jánokiné Újváry Zsuzsanna tartott előadást, *A Pálffyak hősi halottai a hazáért a 16. században* címmel, melyben az 1520 és 1720 között leperdült két század folyamán, a törökellenes harcokban elesett kilenc *erdődi* Pálffy-családtagról emlékezett meg. 2023. november 30-án, felolvasóülés helyett *előadóestet* tartottunk, melynek szervezésébe a Magyar Családtörténet-kutató Egyesület (MACSE) is bekapcsolódott. Ez alkalommal három előadás hangzott el: **[1]** Nagy Sándor (BFL főlevéltáros, az MTA-Lendület – Magyar Családtörténeti Kutatócsoport és a MACSE tagja): *Genealógia és történettudomány – Családtörténet és személyes történelem.*

1 Mint arra a 2021. és 2022. évről szóló beszámolókban már kitértünk, mindkét évszám meghatározása némileg önkényes.

2 Az előadás, a Társaság szokásaitól eltérően, nem a hónap utolsó csütörtökén volt, hanem a II. Lajos király által Benke Tamás részére, Nyárhida mezővárosban, 1523. április 25-én kiállított házmentesítő kiváltságlevél *(litterae exemptionales)* kibocsátásának évfordulóján (bár a gregorián naptárreform miatt itt csak formális évfordulóról beszélhetünk). (Az 1523. évi oklevél 1731. évi hiteles átiratának 1868. évi egyszerű és 1901. évi hiteles másolata megtalálható a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának Diplomatikai Levéltárában a 108 370. szám alatt.) A kétórás előadás a Szent Margit Gimnázium Apor Vilmos termében volt (1114. Budapest, Villányi út 5–7.); az elnökletet br. Gudenus János József (genealógus, az MTCSE alapítója, az MHGT r. tagja) látta el.

3 *Barabássy Sándor:* Héderfájai és Makfalvi Barabássy család történelmi monográfiája. A dokumentumok és a családi levelesláda anyagának tükrében. (Heraldika Kiadó, Bp. 2022.)

[2] Örsi Julianna (társadalomkutató, MHGT alelnök és MACSE tag): *Családkutatás – családfakutatás, társadalomkutatói szemmel.*
[3] Ari Ilona (MACSE elnök, MHGT tag): *Családfák egy amatőr családtörténet-kutató szemével.*

Az évet Menyhárt Csaba (Dorog helytörténetének avatott kutatója) előadása zárta, december 14-én, *A sikabonyi Angyal-család* címmel. Ez alkalommal tagtársunk a felvidéki eredetű Angyal-családnak két, Dorogon megtelepedett tagjáról, valamint leszármazottaikról beszélt. Előadónk az Angyal-család teljes történetét, monografikus igénnyel kívánja feldolgozni. Reményünk van arra, hogy művét az MHGT adhatja majd ki a legközelebbi években.

Az év fő rendezvénye *jubileumi konferenciánk* volt, melyet *MHGT 140 – Jubileumi konferencia a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság megalakulásának 140. és újjáalakulásának 40. évfordulója alkalmából* címmel tartottunk, a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának Nagyolvasójában, 2023. október 9-én, 9 órai kezdettel. A rendezvény fővédnöke Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes volt. Megnyitó beszédet mondott Tomka Gábor, a Nemzeti Múzeum főigazgató-helyettese és Pandula Attila MHGT elnök. Az egész napos konferencia két szekcióra oszlott. Délelőtt *Kutatások a történelem segédtudományai tárgykörében* címmel, címertani, genealógiai, társadalomtörténeti, falerisztikai és funerológiai előadásokat hallhattunk; a délutáni (*Az MHGT történetéből* című) szekció pedig kifejezetten Társaságunk történetével, elsősorban jeles személyiségeivel foglalkozott. A konferencia mindkét szekcióját Pandula Attila elnök vezette. A rendezvény programján a következő előadások szerepeltek:[4]

[1] Beke Margit: *A Lónyay-család rangemelési, örökbefogadási és halotti címerei 1871–1917 között.*
[2] Benke Tamás: *Br. Radvánszky Béla, az MHGT alapítója.*
[3] Bódy Bence: *A galaci Buda család házassági kapcsolatrendszere a XVII. században.*
[4] Gyenes László: *Kállay István, az újraalapító elnök.*
[5] J. Újváry Zsuzsanna: *Kumorovitz Lajos Bernát.*
[6] Kovács Rudolf Zoltán: *Szemelvények Áldásy Antal és Szentpétery Imre életéből.*
[7] Körmendi Tamás: *Tendenciák a magyarországi nemzetségek címerhasználatában a középkorban.*
[8] Metzger Soma: *Segédtudomány és társadalomtörténet. Középbirtokosi családi reprezentáció a 18. században.*
[9] Pandula Attila: *Az MHGT újjáalakulása és előzményei.*
10. Péri Ákos: *„Különféle kalárisokról…" A perzsa Nap és Oroszlán-rend Magyarországon.*
[11] Rainer Pál: *Észrevételek az 1848/49-es honvédség és nemzetőrség egyenruházatához és felszereléséhez.*
[12] Rácz György: *Vajay Szabolcs emlékezete.*
[13] Tóth Zsolt: *A hadisírkutatás morális aspektusai.*

A kellemes helyszín, az előadások változatossága, valamint az MHGT múltjának és egykori jelentős tagtársaink követésre méltó jellemvonásainak és teljesítményeinek felelevenítése, különleges légkört teremtett; így ez a találkozó örömteli és inspiráló emlékként foglal helyet, az elmúlt évtizedek meg-megújuló, hasonló emlékkonferenciái sorában – azt a reményt ébresztve, hogy a következő, immár 150. jubileumot, ugyancsak illő módon ülheti majd meg az MHGT; tovább szőve a Társaság megmaradásának és megújulásának, egyéni életünkön messze túlnyúló szövetét.

Társaságunk, a teljesen saját rendezésű jubileumi mellett, további három konferencia szervezésébe kapcsolódott be. Budapest Főváros Levéltára (BFL) és a Magyar Családtörténet-kutató Egyesület volt partnerünk (és fő kezdeményező!) a 2023. június 8-án, a BFL Gárdonyi Albert előadótermében tartott *Együtt a kutatókért! – a kutatás támogatása források és gyakorlati példák bemutatásával* című konferencia szervezésében, melynek levezető elnökei [Haraszti Viktor (a BFL főigazgató-helyettese), Hunyady László (a MACSE alapító elnöke) és Kollega Tarsoly István (történész, a Tarsoly Kiadó alapítója)], valamint előadói között, tagtársaink is jelentős arányban megtalálhatók voltak. A konferencia elején Kenyeres István, a BFL főigazgatója mondott köszöntőt, majd a következő előadásokat hallhattuk:[5]

[1] Ari Ilona: *Egyesület a családtörténeti kutatások szolgálatában. (A MACSE bemutatása.)*
[2] Kárpáti Attila István: *Budapest Főváros Levéltára telekkönyvi és ingatlan-nyilvántartási gyűjteménye.*
[3] Kollega Tarsoly István: *„s kitántorgott Amerikába másfél millió emberünk" – Kivándorlók nyomában.*
[4] Kónya Zsuzsanna: *Értékes információk a MACSE honlapján.*
[5] Körmendi Tamás: *Mire jó a heraldika?*
[6] Ogoljuk-Berzsenyi Anett: *Források a családfák száraz adatai mögött lévő történet kibontakoztatásához. Mi található a múzeumokban, könyvtárakban? (1. rész)*
[7] Marosi Eszter: *Források a családfák száraz adatai mögött lévő történet kibontakoztatásához. Mi található a múzeumokban, könyvtárakban? (2. rész)*
[8] Pandula Attila: *Az MHGT bemutatása.*
[9] Rácz György: *Ük-ük-ükapám a honfoglalás korában. Meddig tudom visszavezetni a családom történetét?*
[10] Szabó Dorottya: *Anyakönyvek a világhálón.*

A konferenciát a *Vadházasság Pesten – válás Budán. Egy budai orvos mozaikcsaládja a 19–20. században* című könyvet[6] bemutató pódiumbeszélgetés zárta; a művet és a mögötte meghúzódó kutatást, a szerző, Nagy Sándor (BFL főleváltáros), valamint dr. Hermann István (a BFL tudományos főigazgató-helyettese) ismertette.

Az ELTE BTK TTI Történelem Segédtudományai Tanszékével közösen szervezett *Fejérpataky-emlékkonferenciára,* egykori elnökünk, Fejérpataky László halálának 100.

4 A konferencia meghívója: https://www.mhgt.hu/jubileumi-konferencia-2023-1009/ (letöltés: 2023. dec. 31.) A konferencia előadásainak szerkesztett anyagát folyóiratunk közli. A meghirdetett programhoz képest, a konferencia folyamán kisebb eltérések (előadói „helycserék") fordultak elő; valamint betegség folytán Gyenes László és Rainer Pál tagtársainknak sajnos nem állt módjukban előadásukat megtartani.

5 A konferencia meghívója: https://www.mhgt.hu/bfl-macse-mhgt-konferencia-meghivo-2023-0608/ (letöltés: 2023. dec. 31.)

6 *Nagy Sándor:* „Vadházasság" Pesten – válás Budán. Egy budai orvos mozaikcsaládjának története a 19–20. században. (Budapest Főváros Levéltára – BTK TTI, Bp. 2023.)

évfordulója alkalmából került sor, az ELTE BTK Kari Tanácstermében, 2023. június 9-én, 10 órai kezdettel. A konferencia elején Körmendi Tamás tanszékvezető, valamint Pandula Attila MHGT elnök mondott köszöntő beszédet. Ezt követően négy előadás hangzott el, melyek Fejérpataky László munkásságát ismertették és méltatták:[7]

[1] Debreczeni-Droppán Béla: *Fejérpataky László, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója.*

[2] Körmendi Tamás: *Fejérpataky László, az oklevéltan és a címertan tanára a Budapesti Tudományegyetemen.*

[3] Pandula Attila: *Fejérpataky László, a lovagrendi heraldika megalapozója a magyarországi historiográfiában.*

[4] Rosta István: *Fejérpataky László életének utolsó évei, halála, nyughelye.*

A bensőséges hangulatú megemlékezést kötetlen beszélgetés zárta.

Ugyancsak jelentős esemény volt a *Magyar Érdemrend megalapításának centenáriuma alkalmából szervezett konferencia,* melyet a Magyar Falerisztikáért Alapítvány, az MHGT, a Magyar Nemzeti Múzeum és a Magyar Numizmatikai Társulat tartott, a Nemzeti Múzeum Dísztermében, 2023. szeptember 25-én, 9 órai kezdettel. Ennek az eseménynek – az MHGT-jubileumhoz hasonlóan – Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes volt a fővédnöke; a Múzeum részéről Tomka Gábor, a további szervezők nevében pedig elnökünk köszöntötte a résztvevőket. A programban 12 előadás szerepelt:[8]

[1] Demeter Márton: *Kitüntetések viselése a XX. században, különös tekintettel a Magyar Érdemrendre.*

[2] Gödölle Mátyás: *A Magyar Érdemrend és kitüntetettjeinek ábrázolásai portréfestményeken (Horthy – Bethlen – Teleki).*

[3] Hajdú Gergely: *A Magyar Érdemrend kitüntetéstokjai 1921–1945 között.*

[4] Holmár Zoltán: *Különleges érdemrendek a nyíregyházi Kállay Gyűjtemény rendjel-gyűjteményében.*

[5] Maruzs Roland: *A Magyar Érdemrend posztumusz adományozásai 1939–1945.*[9]

[6] Mézes Ádám: *Kitüntetések személyi anyagokban az Éremtár gyűjteményében.*

[7] Németh Szilvia: *A csehszlovák katonai kitüntetések létrejötte és fejlődéstörténete (1918–1938).*

[8] Ogoljuk-Berzsenyi Anett: *A Magyar Érdemrend adományozásai az egészségügyi dolgozók körében.*

[9] Pallos Lajos: *A Magyar Köztársasági Érdemrend, 1946–1949.*

10. Pandula Attila: *A Magyar Érdemrend visszaállítása, 1990–1991.*

[11] Rainer Pál: *A Magyar Érdemrend egyik kitüntetettjének életútja: dr. Ambrózy Árpád magyar királyi hadbíró altábornagy.*

[12] Sallay Gergely Pál: *„Si Deus pro nobis quis contra nos 1922" – A Magyar érdemrend, 1922–1945.*

Kora délután a konferencia résztvevői, külön tárlatvezetés során tekintették meg a Magyar Érdemrend történetét bemutató időszaki kiállítást, mely a Múzeum Kupolacsarnokában volt.[10] A rendezvényt Pandula Attila MHGT elnök felszólalása zárta. A kiállításhoz szorosan kapcsolódó konferencia, tárgyánál fogva, illő ünnepélyességgel ment végbe; számos érdeklődő jelenlétében.[11]

Az előbbi konferenciák mellett, számos további rendezvény is volt, melyre felhívtuk tagjaink figyelmét, illetve amelyek során az MHGT tagjai is megnyilvánultak. Ezek közül kiemelhetjük a következőket:

[1] a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum (MKVM) részéről Bakó Bálint r. tagunk, továbbá Balogh László zászlógyűjtő tagtársunk által szervezett, *Vexillológiai Nap 2023* című rendezvényt, mely a mondott múzeumban volt, 2023. április 22-én;[12]

[2] a Magyarországi Evangélikus Egyház és az Evangélikus Országos Gyűjtemény által, *br. Radvánszky Albert egyetemes felügyelő emlékére* (megválasztásának 100., a kommunista diktatúra általi eltávolításának 75. és halálának 60. évfordulója alkalmából), 2023. október 13-án rendezett konferenciát és kiállítást;[13]

[3] a Szlovák Falerisztikai Társaság (Slovenská Faleristická Spoločnosť) által, a Tallinni Lovagrendi Múzeum (Tallinna Rüütliordude Muuseum) közreműködésével Tallinnban, 2023. október 22–23-án szervezett *8. Nemzetközi Falerisztikai Konferenciát,* melyen főtitkárunk mellett Gyenes László és Szigeti Krisztina MHGT tagok vettek részt;[14]

[4] végül pedig Horváth Hilda tagtársunk *Lépj be! – Palotáktól lakásokig Magyarországon 1896–1945* című könyvének[15] bemutatóját, mely 2023. december 14-én volt Budapesten.[16]

A 2022. november 7-én tartott *Aranybulla-emlékülés,* valamint a 2022. május 19-i *MHGT–MTCSE előadóest* kedvező tapasztalataiból kiindulva, elnökünk szorgalmazta, hogy minden évben tartsunk ezekhez hasonló tematikus

7 A konferencia meghívója: https://www.mhgt.hu/fejerpataky-konferencia-2023-0609/ valamint a róla szóló rövid beszámoló https://www.mhgt.hu/beszamolo-konferenciarol-2023-0609/ megtalálható az MHGT honlapján; utóbb hivatkozott helyről a rendezvény videófelvételei is elérhetők. (Letöltés: 2023. dec. 31.)

8 A konferencia meghívója: https://www.mhgt.hu/magyar-erdemrend-konferencia-2023-0925/ (letöltés: 2023. dec. 31.)

9 Ez az előadás, az előadó akadályoztatása folytán, nem hangzott el.

10 A jelenlévők szakértő hozzászólásai igen érdekessé tették e múzeumi sétát.

11 A 2022. évi funerológiai konferenciához hasonlóan, ezúttal is *szóba került* konferenciakötet megjelentetése, melyre azonban megint csak nem került sor. Az előadók számára a Turul folyóiratban nyílt lehetőség munkáik közlésére.

12 A konferencia meghívója: https://www.mhgt.hu/vexillologiai-nap-2023-0422/ (letöltés: 2023. dec. 31.)

13 A konferencia meghívója: https://www.mhgt.hu/radvanszky-albert-konferencia-2023-1013/ (letöltés: 2023. dec. 31.)

14 A konferenciáról Ogoljuk-Berzsenyi Anett MHGT főtitkár közölt beszámolót, a Turul 2023. évi 3. füzetében.

15 *Horváth Hilda – Somlai Tibor:* Lépj be! Palotáktól lakásokig Magyarországon 1896–1945. (Corvina Kiadó, Bp. 2023.)

16 Meghívója: https://www.mhgt.hu/konyvbemutato-2023-1214/ (letöltés: 2023. dec. 31.)

rendezvényt; tehát *előadóestet,* illetve *tematikus előadást.* 2023-ban mindkettőre volt példa.

2023. november 30-i felolvasóülésünket, kétórás *családkutatási előadóestté* bővítettük, melyet ezúttal másik társszervezetünkkel, a MACSE-vel közösen rendeztünk. A három előadást fentebb már érintettük. Az előadóest tetszést aratott, ám megjegyzendő, hogy sem az MHGT, sem a MACSE nem fordított kellő gondot annak meghirdetésére – illetve más, a családkutatók által előnyben részesíthető rendezvények is voltak ugyanabban az időpontban. Így a rendezvényen a vártnál kevesebben vettek részt.[17]

Valósággal tömegesen vonzotta az érdeklődőket, 2023. március 23-án, az 1848–1849. évi magyar polgári forradalom és szabadságharc kitörésének 175. évfordulója alkalmából szervezett *emlékülésünk,* melyet a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum Színháztermében tartottunk. Az ülés egyedüli programpontja Hermann Róbert előadása volt, *Mítoszok és legendák 1848–1849-ből* címmel.[18] A rendkívül érdekes, csaknem kétórás előadást számos kérdés mellett, élénk eszmecsere követte, jelenlévő vendégeink és tagtársaink részvételével. Az est (nyilván az előadó kvalitásából adódóan is) fényesen beigazolta a hasonló rendezvények létjogosultságát, ami az elnökséget a megkezdett szervezőmunka folytatására inti!

A 2022. évről szóló beszámolóban megemlékeztünk a *Falerisztikai Munkacsoport* megalakulásáról, mely 2023 nyaráig (tehát tárgyévünkben is!) folytatta munkáját. Fentieken kívül további szakmai programot, *kirándulást,* 2023-ban nem szerveztünk.

Társaságunk belső működése szempontjából, *testületi üléseink* érdemelnek figyelmet, melyeket 2023-ban is az előírt számban és formában tartottunk meg – leszámítva azt a körülményt, hogy tavaszi rendes közgyűlésünket ősszel egy újabb, rendkívüli is követte. Elnökségi üléseinket online formában, míg a közgyűléseket személyes jelenléttel tartottuk.

A *2023. március 3-i elnökségi ülésen* egyeztettünk az *Együtt a kutatókért!,* a Fejérpataky- és a jubileumi konferencia, valamint az 1848–49-es emlékülés előkészítéséről. A székhely-ügyről röviden volt szó. Könyvelőnk megbízási díjának emelésével, az MNL-lel kötendő együttműködési megállapodással, a NEA 2021. és 2022. pályázatok lezárásával, a Turul folyóirat helyzetével (lásd alább!), a honlap-szolgáltató civil szervezeteknek szóló akciójával, tagsági ügyekkel, valamint a beérkezett adományokkal is foglalkozott az elnökség. Elnök úr jelezte, hogy 2023. március 6-án Iváncsán, meg fogja koszorúzni Fejérpataky László néhai MHGT elnök sírját. A koszorú beszerzését a pénztárnok vállalta (a Társaság pénztára terhére). Tagtársunk, Nyáry Éva festőművész nagylelkű felajánlását is tárgyalta az elnökség. A művésznő elkészítené az MHGT alapítója és első elnöke, br. Radvánszky Béla, reprezentatív portréfestményét, a Társaság székhelye (tanácsterme) számára.[19] A pénztárnok, csatlakozva a felajánláshoz, vállalta, hogy megtervez és saját költségén elkészíttet egy, a képhez méltó díszkeretet. A felajánlás feltételéül Nyáry Éva azt szabta, hogy a székhely illetékesei járuljanak hozzá írásban a festmény elhelyezéséhez. A székhely-ügy rendezetlensége folytán, a felajánlások megvalósítása, sajnos későbbi időre marad.

A *március 20-i* elnökségi ülésen ismét a pályázatokról, valamint az azokkal kapcsolatos beszerzésekről, az *MHGT 140* konferenciáról, továbbá az 1848–49-es emlékülésről és az áprilisi Vexillológiai Napról volt szó. Könyvelőnkkel az éves díj emeléséről szóló megállapodás megszületett, így az elnökség engedélyezte megbízási szerződésének módosítását. Az ülés fő tárgya a Turul helyzetének rendezése volt (amire alább térünk ki).

Július 10-i ülésén az elnökség főként az őszi részleges tisztújítás előkészítésével foglalkozott; összehívta ezen közgyűlést és megválasztotta a jelölőbizottság tagjait. Az elnökség tárgyalt az őszi konferenciák szervezéséről, illetve az azokon való részvételről (a Magyar Érdemrend centenáriuma, *MHGT 140,* tallinni falerisztikai konferencia). Tagfelvétel is történt. A Turul ügyét az elnökség röviden érintette. A beérkezett adományokért köszönetet mondott. Az elnökség felkérte az illetékeseket a Magyar Nemzeti Levéltárral kötendő együttműködési megállapodás előkészítésének folytatására.

A 2023-as év utolsó elnökségi ülése *október 31-én* volt. Az elnökség elfogadta a pénztárnok által, a küszöbön álló Közgyűlésre előkészített 2023. évi költségvetést, valamint megvitatta és – megfelelő kiegészítésekkel – elfogadta a 2024. évi NEA-pályázatnak, a pénztárnok által előkészített költségtervét. Az elnökség tudomásul vette egy tag kilépését, majd tárgyalt egy tagtársunk részére, munkája elismeréseként ajándékozandó Turul példányok ügyében, valamint előzetesen jóváhagyta és a közgyűlés elé terjesztendőnek ítélte a folyóirat szerkesztőségi névsorát és szervezeti és működési szabályzatát; továbbá megtekintette a folyóirat (pénztárnok által elkészített) új weboldalát, illetve annak formázását. Az elnökség tárgyalt a Turul *Magyar Érdemrend* és *MHGT 140* konferenciákhoz kapcsolódó esetleges különszámairól, az azokba szánt közlemények összegyűjtésének állásáról.[20] A WM 100GB-os felhő-tárhelyének új szolgáltatóhoz való átköltöztetéséről is döntött az elnökség.[21] Ismét szó volt az MNL-lel kötendő együttműködési megállapodásról. Elnökünk megköszönte a Társaságot a tallinni falerisztikai konferencián képviselt tagtársak munkáját. Az elnökség több adományért is köszönetet mondott, így Sajókaza Község Önkormányzatának, könyvadományáért,[22] mely a pénztárnok révén került a Társaság

17 Az előadóest meghívója megtalálható felolvasóüléseink 2023./II. félévi programjában: https://www.mhgt.hu/felevi-program-2023-0901/ (letöltés: 2023. dec. 31.)

18 Az emlékülés meghívója: https://www.mhgt.hu/negyvennyolcas-emlekules-2023-0323/ (letöltés: 2023. dec. 31.)

19 A művésznő a kép elkészítését ingyen, adományképpen vállalta.

20 A kéziratok összegyűjtésében Gyenes László titkár segített a főszerkesztőnek.

21 Erre azért volt szükség, mert a korábbi tárhelyünket fenntartó cég bejelentette, hogy a továbbiakban nem foglalkozik felhő-tárhely-szolgáltatással.

22 Falukönyv – Sajókaza. Szerk. H. Petkovics Katalin. (Sajókaza Község Önkormányzata, Sajókaza 2009.) E könyvet Lévai Ákos, a sajókazai Művelődési Ház munkatársa bocsátotta Könyvtárunk rendelkezésére.

könyvtárába, aki 2023. október 6-án, az MHGT nevében, megkoszorúzta alapító elnökünk, br. Radvánszky Béla sírját.[23]

Az év első, *rendes közgyűlését* 2023. május 30-án, 17 órakor tartottuk, a Magyar Nemzeti Múzeum Lapidáriumában. Az elnök beszámolt a Társaság 2022. évi működéséről, felemlítve a *Castrum Doloris* konferenciát és az *Aranybulla 800* emlékülést is. A 2023-as év már lefolyt eseményei közül az 1848–49-es emlékülést és a Vexillológiai Napot emelte ki. Kitért a nemzetközi együttműködésekre (elsősorban a Szlovák Genealógiai és Heraldikai Társasággal, valamint a Szlovák Falerisztikai Társasággal fennálló kapcsolatra). Méltatta az MHGT *Falerisztikai Munkacsoportjának* megalakulását és működését. A Nemzeti Címerbizottság munkájára is kitért, mely a megelőző időszakban, főként online formában folytatta működését. Ezt követően a pénztárnok előadta a 2022-es pénzügyi évről szóló beszámolóját. A közgyűlés mindkét beszámolót elfogadta. Technikai okok miatt azonban a pénztárnok nem tudta előterjeszteni a 2023. tárgyévi költségvetési tervet.[24] Emiatt a közgyűlés nem tárgyalhatta meg a költségvetést, hanem azt a soron következő rendkívüli, részleges tisztújító közgyűlés elé utalta. Utóbbira azért volt szükség, mert Kökényessy Szilárd alelnök, valamint dr. Szeidlné dr. Németh Mariann felügyelőbizottsági tag (2023. május folyamán) lemondott. A Közgyűlés megtárgyalta a tartandó újabb Közgyűlés napirendjét, és javasolta, hogy e gyűlés 2023. augusztus 16-án legyen. A Turul folyóirat helyzetéről az elnök és pénztárnok beszámolt; ám mivel az SZMSZ-tervezet, és a megerősítendő szerkesztőségi névsor nem állt rendelkezésre, ezekről nem született határozat.

A *rendkívüli, részleges tisztújító közgyűlésre* végül is nem nyáron, hanem csak 2023. november 3-án került sor, 17 órai kezdettel, ugyancsak a Lapidáriumban. Ennek oka az volt, hogy a Turul SZMSZ előkészítése, a vártnál tovább tartott, valamint a tisztújításhoz szükséges jelölőbizottságot is csak július 10-i ülésen hívta össze az elnökség.[25] A közgyűlés egyhangúlag jóváhagyta a pénztárnok által benyújtott 2023. évi költségvetési tervezetet. Eszerint a Társaság 600 ezer forintot csoportosít át Turul folyóirat új bankszámlájára, amit a pénztárnok 400 ezer forintos magánadományával, egymillió forintra egészít ki. Ez lesz az új biztonsági tartalék, illetve indulótőke. Ezt követően a közgyűlés tartózkodás és ellenszavazat nélkül megerősítette a Turul folyóirat eddigi főszerkesztőjét, valamint a szerkesztőség tagjait. A Turult így Rácz György főszerkesztő, valamint Avar Anton, Kovács Eleonóra, Körmendi Tamás, Laczlavik György, Neumann Tibor és Soós István szerkesztőségi tagok szerkesztik továbbra is (az új Turul SZMSZ-nek megfelelően, határozatlan ideig). Majd a közgyűlés, ugyancsak tartózkodás és ellenszavazat nélkül, elfogadta a Turul folyóirat szervezeti és működési szabályzatát. A közgyűlés elfogadta az MHGT gyűjteményeinek védelméről szóló elnöki előterjesztést is. Végül sor került a részleges tisztújításra. A jelölőbizottság (Huberth Kristóf, Németh Márk Botond, Péri Ákos Ájbek) részéről Huberth Kristóf tagtársunk ismertette a tavasszal megüresedett két tisztségre beérkezett jelöléseket. Mindkét tisztségre egy-egy jelölés érkezett. Az alelnöki tisztségre Örsi Juliannát, a Felügyelőbizottság tagjául pedig dr. Szigeti Krisztina tagtársunkat jelölték, akik a jelölést elfogadták. A titkos szavazás a mandátumvizsgáló- és szavazatszámláló bizottság irányításával folyt le (Bakó Bálint, Benke Tamás, Kovács Rudolf Zoltán). A közgyűlés Örsi Juliannát (15 igen és 0 nem szavazattal, egy tartózkodással) alelnökké, dr. Szigeti Krisztinát pedig (16 igen szavazattal, nem szavazat és tartózkodás nélkül) felügyelőbizottsági taggá választotta. A szavazás eredményét Kovács Rudolf Zoltán hirdette ki. A közgyűlés tetszéssel fogadta az új tisztségviselőket, akik írásbeli tisztség-elfogadó nyilatkozataikat megtették. A közgyűlés végén röviden szó volt a következő év legfőbb megoldandó kérdéséről: a székhely-problémáról; majd az elnök arra buzdította a Tagságot, hogy műveiket, kiadványaikat, az MHGT Könyvtára részére adományozzák (a fent mondott határozat értelmében).

Az MHGT rendes *tagjainak létszáma* 2023. január 1-én 167 fő volt, ez az év végére 166-ra változott (2023. december 31-i állapot). A tiszteletbeli tagok létszáma mindvégig 1 fő volt; pártoló tagunk nincs. Az év folyamán a be- és kilépések nagyjából kiegyenlítették egymást. (Halálozás, hála Istennek, nem történt.) 2023. január 1-jével változott a tagdíj 1500-ról 3000 forintra.[26] Ez bevételeink *mérsékelt* növekedését eredményezte – ugyanis, bár nagy kilépési hullám nem volt, szép számmal akadtak, akik 2023-ra tagdíjat nem fizettek. (Közülük a legtöbben már 2022-re is tartoztak, amikor még csak 1500 forint volt a tagdíj.) Az elmúlt évek tapasztalatai szerint a nem fizető tagok közül számosan abban a hiszemben vannak, hogy tagságuk automatikusan megszűnik (azokra az évekre, melyekre nem fizetnek). Ez súlyos félreértés, melyet sajnos az eddig évente kétszer e-mailben kiküldött, valamint honlapunkon állandó jelleggel megtalálható tagdíj-fizetési tájékoztatás,[27] és a számos, névre szóló fizetési felszólítás sem tudott eloszlatni. A jelenség hátterében az állhat, hogy egyesek még arra sem veszik a fáradságot, hogy kilépésük tényét, pár sorban megírják az egyesület vezetőségének[28] – hanem nyilván azt remélik, hogy tagságuk önmagától

23 A koszorúzásra az elnök szóbeli felhatalmazásával került sor. A koszorút a pénztárnok saját költségére készíttette el.

24 A közgyűlésre szánt dokumentáció összeállításakor a pénztárnok a költségvetési terv oldalát véletlenül nem illesztette bele a tagságnak kiküldött PDF fájlba és így az a nála lévő, nyomtatott változatba sem került bele. Emiatt a költségvetési tervet sem a tagság nem kapta meg, sem a pénztárnok nem tudta ismertetni a közgyűlés helyszínén – mivel ott pillanatnyilag semmilyen formában sem állt rendelkezésére.

25 Márpedig az Alapszabály 6. §. 6.2 (8) bekezdése szerint a jelölőbizottság, a tisztújító közgyűlés tervezett időpontja előtt legkésőbb 60 nappal hívandó össze; vagyis ha a jelölőbizottság megalakulását az azt összehívó elnökségi üléssel egyidejűnek tekintjük, a tisztújító közgyűlést legkorábban 2023. szept. 8-án lehetett volna megtartani.

26 A 12./2022.(05.24.) számú közgyűlési határozat értelmében.

27 Tagdíj-fizetési leírás honlapunkon: https://www.mhgt.hu/tagdij/ (letöltés: 2023. dec. 31.)

28 Több esetben a pénztárnoknak telefonhívás után saját kezűleg kellett írásban rögzítenie a kilépés tényét, mert a kilépő tagtárs kérésre sem volt hajlandó semmiféle írást küldeni saját kilépéséről. Holott egykor, belépésével minden tag vállalta, hogy *a Társaság céljainak megvalósulásához hozzájárul*. Legalább annyit *megtehetne* tehát a kilépni akaró tag, hogy pár sorra méltatja az egyesületet, jelezve szándékát.

szűnik meg, vagy „szünetel" – vagy esetleg meg sem szűnik.[29] Ez a helyzet a következő években nem lesz tartható. A 2024. évi tagrevízió várhatóan érezhető (10–27% közé tehető) létszám-csökkenéssel jár majd. Reméljük, hogy az újonnan csatlakozók révén, a tagdíj-fizetési morál, valamint a Társaság iránti felelősségérzet, javulni fog!

A Társaság *vagyoni helyzete* annak ellenére is stabil maradt, hogy a Turul céljára 600 ezer forintot különítettünk el felhalmozott tőkénkből. A 2023-as NEA pályázat keretében könyvelőnk megbízási díját, valamint egy új, erős kameraállvány beszerzését fedeztük, az előadás-videók készítéséhez. Általában véve elmondható, hogy az elmúlt években, a NEA-pályázatok, nagyon hasznosan járultak hozzá működési költségeink fedezéséhez.

2023-ban, az előző évekhez képest, még nagyobb, összesen 99 937 forintos SZJA 1% felajánlásban részesült egyesületünk. Tagtársainktól az év folyamán összesen 66 431 forintnyi adomány érkezett, tagdíj-felülfizetés formájában (hét adományozótól). Hálásan köszönjük kedves tagtársaink, támogatóink nagylelkű adományait!

Könyvtárunk helyzete a 2023-as évben is a megelőzőekhez hasonlóan alakult. A számos gyarapodás közül kiemelendő Kápolnai Kázmér tagtársunk nagy értékű könyvadománya, valamint Barabássy Sándor, Keresteš Péter és Kubinyi Jenő tagtársaink szép kiállítású családtörténeti monográfiái.[30] A *Webes Munkacsoport* (WM) 2023-ban is ellátta alapvető tevékenységét, vagyis rendezvényeink megörökítését. A 2022. végén regisztrált felhő-tárhely továbbra is üzemel; miáltal a nyers rendezvény-videók néhány napon belül elérhetővé válnak Videótár[31] oldalunkon; azonban a vágási munka tekintetében továbbra sincs előrelépés. Benke Tamás WM-koordinátor ugyan részletes videó-vágási útmutatót készített,[32] és felhívást intézett az MHGT tagságához, kérve további segítőtársak csatlakozását,[33] azonban ez eredménytelen maradt. Honlapunk[34] és Facebook oldalunk,[35] a megelőző évekhez hasonlóan, rendben üzemelt. A pénztárnok időközben létrehozta a Turul folyóirat weboldalát is.[36] Az MHGT WM tevékenységének lanyhulása, a munkacsoport újjászervezését teszi szükségessé, melyre a WM koordinátorainak tervei szerint, 2024 elején kerül sor – egyes fiatal tagtársak *célzott* felkérésével.

A Társaság történetéről szóló ismertető füzet kiadására, a 2024 tárgyévi NEA pályázat keretében (az elmúlt években beérkezett SZJA 1%-felajánlások igénybevételével) végre lehetőség nyílhat.[37] Az MHGT székhelyének ügyét – mint legégetőbb problémát – ugyancsak rendezni fogjuk. (Ezt az átveendő Turul-példányok raktározása is megköveteli.) Egyéb távlati terveink – különös tekintettel a kiadói tevékenység szélesítésére – változatlanok. (Több monográfia, illetve forráskiadvány kiadásáról volt szó az elmúlt években; ezekre vonatkozólag eddig is folytak, s jelenleg is folyamatban vannak tárgyalások, illetve előmunkálatok.)

* * *

A Turul folyóirat átvételéről

Érdekes és egyáltalán nem kierőszakolt egybeesés, hogy a 2023-as, *jubileumi évben* került sor a Turul folyóirat MHGT általi „visszavételére". A folyóirat helyzetének gyökeres megváltoztatása, illetve ennek szándéka, búvópatakként már évek, sőt évtizedek óta jelen volt az újjáalakult MHGT-ben, és csupán az események váratlanul összeállt láncolata hozta magával, hogy az átvétel egyáltalán megtörténhetett (és véletlenül, éppen 2023-ban).

Régóta és sokakat foglalkoztatott a Turul kérdése Társaságunkból – nem csak a mindenkori vezetőséget. A legkülönfélébb célkitűzéssel, vérmérséklettel, indíttatással álltak a kérdéshez, azonban olyannyira eredménytelenül, hogy külső szemlélő számára úgy is tűnhetett, az MHGT, a lappal kapcsolatosan, egyáltalán *semmit sem csinált*. E látszólag (s talán *valóban!*) cáfolhatatlan észlelet mögött azonban egy 140 éves szervezetnek, a maga történetéből, hagyományaiból s tagjai egyéni gondolatvilágaiból álló, összetett eszmei rétegrendje húzódott meg, amely (kívülről passzívnak ható) komplexum belső folyamatai, olykor olyas hirtelen és meglepő eredményekre vezetnek, mint amilyen például az MHGT újjászerveződése, vagy a Turul visszaszerzése volt. Amilyen váratlan (és külső szemlélő számára szinte megmagyarázhatatlan) volt tehát az MHGT 2023. évi fellépése a Turul visszaszerzése ügyében, épp annyira *természetesnek, sőt magától értetődőnek* kell vennünk azt, ha ismerjük Társaságunk szinte irracionális, sztochasztikus működésmódját, melyben, a mérhetetlenül passzív felszín mögött, felmérhetetlen lehetőségek és erők húzódnak meg, az elődeinktől örökölt eszmei aranytartalékoknak köszönhetően.

Mégis nehéz feladat összegezni a Turul körül végbementeket; különösen, ha az *MHGT szemszögéből* próbáljuk magyarázni, elbeszélni. (Márpedig mi egyéb szempontot tekinthetne az MHGT tisztségviselője?) Addig egyszerű a dolgunk, míg csak a tényszerű történéseket összegezzük – mert azok önmagukért beszélnek, azokban sok vitatható nincsen. (Még

29 Egyes volt tagok Wikipédián megtalálható életrajzukban, annak ellenére tüntetik fel magukat MHGT-tagként, hogy tagságuk réges-régen megszűnt már – amiről akkor hivatalos értesítést kaptak.

30 *Peter Keresteš:* Dejiny rodu Keresztes z Babosdöbréte a Nimnice. ([szerzői kiadás], Nyitra, 2022.); A Kubinyi család arcképcsarnoka leszármazási táblákkal. Szerk. Kubinyi Jenő. ([szerzői kiadás] Bp. 2023.); (Barabássy Sándor könyvét ld. fentebb!)

31 A Videótár aloldal honlapunkon (ahonnan az *aktuális félév* felvételei elérhetők): https://www.mhgt.hu/videotar/ (letöltés: 2023. dec. 31.)

32 Elérhető a WM aloldaláról: https://www.mhgt.hu/webes-munkacsoport/ illetve a következő közvetlen linken: https://www.mhgt.hu/ACTUAL/documents/szabalyzatok/MHGT_video_vagasi_utmutato.pdf (letöltés: 2023. dec. 31.)

33 A felhívás honlapunkon: https://www.mhgt.hu/webes-munkacsoport-felhivas-2023-0715/ (letöltés: 2023. dec. 31.)

34 Az MHGT honlapja: https://www.mhgt.hu/

35 Az MHGT Facebook oldala: https://www.facebook.com/mhgt1883

36 A Turul folyóirat honlapja: https://turul.mhgt.hu/
Az MHGT honlapjával, és a Turul új weboldalával kapcsolatos fejleményekre, alább részletesebben kitérünk.

37 E történeti összefoglalót – mely a Társaság jelenéről is körképet nyújt majd – 2024. második felében, mint *éves programfüzetet* tervezzük kiadni.

ha ellenérzést kelthetnek is.) Ha azonban a történtek mögötti *összefüggéseket, kiváltó okokat,* és az álláspontokat, az egyes esetekben elfoglalt „tárgyalási pozíciókat" alátámasztó (nyílt vagy burkolt) *érvrendszereket* vesszük tekintetbe, olyan tömkelegbe jutunk, melyből semmiképp sem lelhetünk olyan kiutat, mely saját magunk, vagy mások oktalan (és káros) bántására ne vezetne. Másként szólva, a tények előadhatók, de nem interpretálandók, mert ezúttal – Karinthyt parafrazeálva – *a tények értékéből az interpretáció sokat levon(na).*[38]

Azt adjuk tehát elő az alábbiakban, *ami történt,* tényszerűen, minden további magyarázat, értelmezési kísérlet nélkül. Tisztában vagyunk azzal, hogy mindaz, *ami történt,* nem csak egyféleképpen értelmezhető – valamint, hogy *látszólag* vannak logikailag kitüntetett, *magától értetődő* értelmezési lehetőségek is – melyek azonban nem mindig felelnek meg az általunk (ti. az MHGT által) *helyesnek vélttel.* Ugyancsak előfordulhat, hogy egy tényközlés, mely valahol *ténylegesen elhangzott* – valótlanságot tartalmazott. Mégis, mivel *de facto elhangzott,* tehát *maga a tényközlés, objektíve megtörtént,* előadjuk – anélkül, hogy a benne foglalt esetleges tévedést (avagy célzatos hazugságot) lelepleznénk, magyarázgatnánk. Elegendő ugyanis azt látunk, *ami történt,* a maga egymásutánjában – annál is inkább, mivel általában is elmondható, hogy világunkban az *események továbblendítője* nem mindig a *kifogástalan igazság,* a teljes tényvalóság (maradéktalan, és megfelelő *korrekciós faktorokkal* kiigazított) átlátása – hogy finoman fogalmazzunk.

Mi tehát az *elhangzott kijelentéseket* és *megvalósult tényeket* nyújtjuk – értelmezési keret nélkül. Úgy van az, hogy aki Társaságunk szándékait illetően kételkedik, nyilván sosem tudnánk meggyőzni „igazunkról" (ezért ezzel nem is próbálkozunk); akinek pedig *van szeme a látásra, füle a hallásra,* az ítélje meg a tényeket a *maga feje szerint* – segítségre nem szorul.[39]

Hogy egyáltalán foglalkozunk az átvételi folyamat leírásával, annak oka mindenekelőtt, ennek az eseménysornak a jelentősége az MHGT életében; azután, hogy a tényadatokat a feledékenység mohától megóvjuk; végül, hogy mindezt Társaságunk utánunk jövő nemzedékei elé példaként állítsuk – nem mintha minden ízében követendő volna, hanem, mert hatásos ellenszere lehet a *Mit miért nem tudunk megcsinálni?* alapállású gondolkodásmódnak, ami mindeddig *eredménytelenségünk záloga* volt. (S amelynek árnyékában, természetszerűleg, *sok mindent,* amit egyáltalán érdemes volt szakterületünkön megtenni, *mások* csináltak meg, nem *mi*.)

A tények:

[1] A br. Radvánszky Béla által (naplója tanúsága szerint)[40] már 1878 óta megalakítani szándékozott, s ténylegesen 1882-től megszerveződő MHGT fő célkitűzése eredetileg (is) a történelem segédtudományainak terjesztése volt, *egy folyóirat,* valamint egy nemzedékrendi zsebkönyv-sorozat révén. Erről tanúskodik a Társaság Budapesten, 1882. február 10-én kelt (és nyomdailag sokszorosított) tagtoborzó ívén található felhívás is.[41]

[2] A Társaság működésének első időszakában (mely az 1883. február 25-i alakuló közgyűléstől, a feloszlást kimondó 1951. február 27-i közgyűlésig terjedt), a Társaság folyóiratának kiadója mindvégig az MHGT volt. Ez a helyzet akkor sem változott, amikor a II. világháborút követő években, a folyóirat a „Turul" főcímet elhagyva, és a korábbi alcímet[42] főcímmé „előléptetve" jelent meg.

[3] Az MHGT újjászervezése az 1980-as évek elején indult. Jelképes okokból a formális újjáalakulás időpontjául az 1983-as évet kívánták kijelölni az érdekelt (és félig-meddig illegalitásban szervezkedő) szakemberek (és amatőrök). A szervezkedés egyik vezetője, Kállay István Aczél Györggyel tárgyalt az MHGT lehetséges újjáalakulásáról. Aczél ekkor ellenezte az MHGT önálló szervezetként való újjáalakulását.[43]

[4] Feltehetőleg ennek folyományaként, az MHGT nem önállóan, hanem mint a Magyar Történelmi Társulat Archeográfiai, Heraldikai és Genealógiai Szakosztálya „alakult újjá". A szakosztály alakuló ülése az ELTE BTK Tanácstermében volt, 1983. május 3-án. A szakosztály elnöke Kállay István, titkára Pandula Attila lett.[44]

---

38 „A darab értékéből az előadás sokat levon." Karinthy Frigyes: Így írtok ki!

39 Egyébként sem képzelhetjük (az események résztvevői lévén), hogy *teljes objektivitással* volnánk képesek bármiféle magyarázatot leírni.

40 Herman Ottó Múzeum (Miskolc) – Helytörténeti Dokumentumtár – Radvánszky-hagyaték – 2008.36.1.: Báró Radvánszky Béla kéziratos naplója, 11. kötet (1882. jan. 1. – 1882. máj. 14.), p. 6.: „[Budapest, 1882.] Jan 9. Ma Nagy Imrével, b. Nyáry Albert és Deák Farkassal conferentiát tartottam az alakitandó »Heraldikai Társaság« ügyében. Kifejtettem nézeteimet és felolvastam az *általam még 1878ban fogalmazott alapszabály és ügyrend tervezetet*. Egy pár csekély módosítással elfogadták azt. Megállapodtunk abban is hogy néhány nap múlva kiket hívunk meg egy szélesebb körü tanácskozmányra." Nota bene: Az MHGT első (1882. évi) alapszabálynak 32–33. §-ában megtalálható a folyóirat-alapítás szándéka is: „A társaság a 2. §-ban elősorolt tudományágak művelése, fejlesztése és terjesztése céljából egy – rendes időközönként megjelenő – folyóiratot alapít. (…) Ezen folyóirat a társaság hivatalos közlönye, mely a tudományos cikkeken kívül értesítést hoz a társaság ügyeiről, üléseiről, és általában figyelemmel kíséri a többször említett tudományágak mozgalmait." Így joggal feltételezhetjük, hogy ezen kitételek, már Radvánszky 1878-as fogalmazványában is benne lehettek (valamilyen formában).

41 Részletek a szövegből: „Felhivás egy magyar heraldikai és genealogiai társaság ügyében. (…) a történelem társtudományai (…), mint szaktudományok annyira fejlődtek, hogy ezeknek folytatólagos műveléséről és terjesztéséről gondoskodnunk kell. Jelen irodalmi viszonyaink között az említett tudományok terjesztését csakis társulás utján érhetjük el. Ennélfogva elérkezettnek láttuk az időt, egy Heraldikai és Genealogiai Társaság alakitására. A társaság célja egy rendes idő szakonként megjelenő folyóirat által terjeszteni az emlitett tudományokat. (…) Ezen kivül a társaság koronként egy nemzedékrendi zsebkönyvet fog kiadni (…)" Országos Széchényi Könyvtár – Kisnyomtatványtár, raktári jelzet: Kny.D 4.258.

42 Ezen alcím: „A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság Közlönye".

43 Pandula Attila mostani elnök szóbeli közlései alapján.

44 Az alakuló ülés időpontja Gudenus János József tagtársunk szíves közlése (e-mail, 2022. máj. 11., 20:06). Vö.: *Vass Henrik:* Beszámoló a Magyar Történelmi társulat 1983. évi tevékenységéről és az 1984. évi munkatervéről. Századok 118. (1984) 571., 573.

[5] A következő években a *proto-MHGT* továbbra is mint az MTT szakosztálya létezett. A Századok folyóirat rendszeresen beszámolt működéséről – egészen az 1990-es évek végéig.[45]

[6] A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság, önálló jogi személyként, az 1989. május 29-én tartott Közgyűléssel alakult újjá, mely új Alapszabályt is elfogadott, tartalmilag megerősítve az 1883. évi célkitűzéseket. A mondott Alapszabály 2. §-a *(A Társaság tevékenysége és célja)* szerint:

„A Társaság 1883-ban alakult és jogfolytonosság alapján folytatja tevékenységét (…). A történelem segédtudományai iránt érdeklődőket és tudományos művelőit tömöríti. Célja e tudományok művelése, fejlesztése, eredményeinek ismertetése (…). Ennek érdekében rendszeres összejöveteleket tart, munkacsoportokat szervez (…). *Újból megjelenteti az 1950-től szünetelő Turul című tudományos folyóiratát,* kiadványokat jelentet meg, (…) könyvtárat tart fenn tagsága részére. Illetékes hatóságoknak és szervezeteknek szakvéleményt ad és javaslatokat tesz a történelem segédtudományai köréből."[46]

[7] Az MHGT ezen, 1989. évi újjáalakulást követően, önálló adminisztratív hátterét csak nagy nehezen volt képes létrehozni. Erről tanúskodik a tagnyilvántartás is, melynek első dokumentumai 1996 nyarán keltek.[47] Egyik Tagtársunk szerint, az egyesületként önállóvá (különálló jogi személlyé) vált MHGT, tényleges működését csak 1996-ban, az Astoria Szállóban kezdte meg.[48] Ez összevág más tagtársaink[49] személyes visszaemlékezéseivel is.

[8] Hogy az MHGT-t, egészen az 1990-es évek végéig, formálisan az MTT szakosztályának *is* tartották (mintegy *kettős természetet* tulajdonítva neki!), kiderül a Századok korabeli közleményeiből. Részlet egy 1999. évi MTT főtitkári beszámolóból: „A kettős státuszú, egyrészt teljesen önálló, másrészt a Társulat szakosztályaként működő Heraldikai és Genealógiai Társaság sikerekről is, gondokról is beszámolt. Siker, hogy a ciklus első két évének bizonytalanságai után havi rendszerességgel helyreálltak a főleg genealógiai tárgyú felolvasó ülések, a Forrástudományi [sic!] és Dokumentációs Szakosztály is folyamatosan tartott genealógiai, archontológiai és módszertani előadásokat."[50]

Ebből látható, hogy az 1999-ben még MTT-szakosztálynak *is* tartott MHGT-n *belül,* még ekkor is működött a *Forráskutatási és Dokumentációs Szakosztály.*[51] Ennek már 1992-ben is találjuk nyomát;[52] feltehetőleg 1989–1992 között jöhetett létre.

[9] Több, az MHGT-hez is erősen kötődő személyiség, köztük Fügedi Erik és Vajay Szabolcs, már az MHGT formális újjáalakulását követően, az 1990-es évek elején, nemzetközi gyűjtést és komoly szervezőmunkát folytattak a Turul folyóirat újraindítása érdekében – amely, mint fentebb láttuk, az 1989-es alapszabály 2. §-a szerint, az MHGT célkitűzése volt.[53]

[10] A folyóirat létesítése érdekében három szervezet, az MHGT, a Magyar Országos Levéltár és a Magyar Történelmi Társulat, Budapesten, 1992. május 31-én kötött megállapodást, melynek címe: *Pro Memoria*. Részlet az okmányból, mely a szervezetek közötti feladatmegosztást határozza meg:

„A *Magyar Történelmi Társulat* a kiadás tekintetében illetékes, amelynek ügyintézését Pandula Attila technikai szerkesztő végzi, a Társulat illetékeseivel egyetértőn.

A *Magyar Országos Levéltár* a kezdeményezők rendelkezésére bocsájtja az 1950-ben megszűnt folyóirat raktáron lévő példányait az erre vonatkozó előírásoknak megfelelő módon, továbbá helyiséget biztosít a megjelenő számoknak évente kétszeri szétosztására, könyvcsere-partnerei részére pedig ötven TURUL-példányra fizet elő.

A felújult *Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság* a hagyományok folytonosságának letéteményese, amit a nagyközönség számára az újrainduló folyóirat bejegyzett neve is szavatol."

A lap szerkesztésében résztvevő munkatársakat, a *Pro Memoria,* ekként sorolja fel:

„Nyulászíné Straub Éva a kéziratok kezelését, Pandula Attila a technikai szerkesztést, Rainer Pál pedig az előfizetőkkel való kapcsolattartást végzi mint elsődleges feladatkört, egymással szoros együttműködésben."

(A felsorolt három személy, a későbbiekben egyaránt kimutatható az MHGT tagjaként.)[54]

[11] A Turul folyóiratot a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, Bp., 1992. november 27-én kelt határozatával (B/SZI/1655/1992. számon) nyilvántartásba vette. A folyóirat alapítójaként az MHGT-t, kiadójaként az MTT-t, a szerkesztőség elérhetőségeként pedig az Országos Levéltár Bécsi kapu téri épületének címét és telefonszámát jegyezték be. A folyóirat tárgyköre itt: „heraldikai, pecséttani és családtörténeti témájú tudományos cikkek közlése".[55]

---

45 Válogatás az 1985–1991. közötti „híradásokból": *Rozsnyói Ágnes:* A Magyar Történelmi Társulat hírei. Századok 119. (1985) 886.; *Mucsi Ferenc:* Magyar Történelmi Társulat hírei. Századok 120. (1986) 581–582.; *[szerző nélkül]:* A Magyar Történelmi Társulat hírei. Századok 121. (1987) 1010.; *Szabolcs Ottó:* A Magyar Történelmi Társulat igazgatóválasztmányának beszámolója. Századok 121. (1987) 1236–1237.; *Rozsnyói Ágnes:* A Magyar Történelmi Társulat tisztújító közgyűlése (1991. április 13.). Századok 125. (1991) 597–598.; *Szakály Ferenc:* Főtitkári beszámoló (1991. április 23.). Századok 125. (1991) 610.

46 Az újjáalakuló közgyűlésen elfogadott Alapszabály másolata megtalálható a kurrens pénztárnoki iratok között. (Kiemelés tőlem.)

47 A legkorábbi *eredeti és datált* belépési nyilatkozat Nyáry Éváé (45. sz. tag), kelt Bp., 1996. jún. 3-án. (A többi nyilatkozat később kelt, vagy datálatlan.) A nyilatkozatok megtalálhatók a kurrens pénztárnoki iratanyagban.

48 Zsigray Zsolt hozzászólása Szücs János Facebook posztjához az MHGT Facebook-oldalán: „A társaság tényleges újjáalapítása pedig 1996-ban történt meg az Astoria szállóban." Lásd: https://www.facebook.com/mhgt1883/posts/ pfbid02SXS9879ih QT7nQEPQLpqSQpbPGFtJbXvuqwp43b1xyefsg7Ncabag JUsckUtGUpYl (letöltés: 2023. dec. 31.)

49 Pl. Gudenus János József és Pandula Attila.

50 *Hegyi Klára:* Főtitkári beszámoló a Magyar Történelmi Társulat helyzetéről és 1995–1999 közötti tevékenységéről. Századok 133. (1999) 886.

51 Tehát a „szakosztály szakosztálya"!

52 Rövid hírek, közlemények. Turul 66. (1993) 32.

53 „Fügedi Erik és Vajay Szabolcs vezetésével 1991-ben indult kezdeményezés az 1883 és 1950 között 64 évfolyamban megjelent heraldikai és genealógiai szakfolyóirat, a társadalomkutatás irányába bővítendő, korszerű igények szerinti felújítására és a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság újjáalakulására [sic!]. 1992. május 31-én három, a szakmában érdekelt intézmény [sic!], a Magyar Történelmi Társulat, a Magyar Országos Levéltár és a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság képviselői együttműködési megállapodást írtak alá a közlöny kiadására." *Bodrits István:* A Turul újjászületése. Magyar Könyvszemle 113. (1997) 239.

54 A „Pro Memoria" okirat másolata megtalálható a kurrens elnöki iratok között.

55 A bejegyző végzés fénymásolata ugyancsak a kurrens elnöki iratok között van.

[12] A folyóirat első, mutatvány-jellegű száma [1951–1992. évi egyetlen füzet (65. évfolyam)] is 1992-ben jelent meg. Ezt nagyrészt a Vajay Szabolcs által toborzott nemzetközi támogatók finanszírozták, akiknek (részleges?) névsora a folyóirat 1993. évi ún. „Aranykönyv" rovatába is bekerült.[56]

[13] Hogy a Turul kiadásának kezdeményezése az MHGT berkeiből indult, az Szakály Ferenc MTT főtitkárnak egy 1991. évi beszámolójából is világos – mely azonban Társaságunkat még mindig MTT-szakosztályként értékeli: „Merőben más körülmények között (…) működik az Archeográfiai, Heraldikai és Genealógiai Szakosztály. (…) A hosszú nevű szakosztály, amely maga is több munkacsoportból áll, a (…) családtörténeten túlmenőleg általában is sokat tett a segédtudományok fellendítése érdekében. Kár, hogy színvonalas tudományos közleményeket tartalmazó, vaskos kiadványának a Magyar Heroldnak megjelentetése akadozik, s a tervezgetés stádiumában rekedt meg a Turul című folyóirat újraindítása is."[57]

[14] Az MTT, a folyóirat 1992-es újraindulását követően, igyekezett – a *bokros* nehézségek közepette is – biztosítani a Turul (és a Századok) finanszírozását, ügyvitelét. Érdekesen világítja ezt meg a következő Századok-idézet, 1995-ből: „A Nyitott Társadalom Alapítványnak két kiadványunkat köszönhetjük. Amennyire tudom, a Századok, a Turul, a Tanári Tagozat és néhány megyei szervezetünk is ilyen célzott támogatásokkal erősítette magát. Ezek a támogatások teszik lehetővé, hogy működjünk. Az Akadémiától érkező költségvetési összeg mellé olyan támogatókat is találnunk kellett, akik a fennmaradásban segítik a Társulatot. Még Benda Kálmán segítségével értük el azt, hogy a Soros Alapítvány fontosnak ítélje a Társulat létét, és már második éve – összesen másfél millió forinttal – támogasson minket. Ebben az évben 400 ezer forint erejéig sikerült bekerülnünk a társadalmi szervezeteknek abba a körébe, amelyet az Országgyűlés e célra fenntartott alapja támogat. Ezeket a pénzeket bérre, honoráriumra és rezsiköltségre is felhasználhatjuk. A jövőben az ilyenfajta támogatásokat kell szaporítanunk."

Majd, a Turulra térve:

„Az elmúlt ciklusban a Társulat egyharmad részben egy újjászületett folyóirat gazdája is lett: a Turulé. (…) Hosszabb szervező munka eredményeként, külföldön élő magyarok adományaiból gyűlt össze 1991-re az a pénzösszeg, amely az 1951-ben tevékenységét felfüggesztő Turul feltámasztásához, pontosabban az első, összekötő szám megjelentetéséhez szükséges volt. További egyeztetések után 1992 nyarán írta alá a Magyar Történelmi Társulat, a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság mint a lap eredeti kiadója és a Magyar Országos Levéltár azt a pro memoriát, amelyben a Társulat mint kiadó és a folyóirat pénzügyeinek kezelője szerepel, a Heraldikai és Genealógiai Társaság a felelős szerkesztőt (…), az Országos Levéltár pedig a szerkesztőt (…) és a szerkesztés tárgyi feltételeit biztosítja."[58]

[15] Ezt követően a folyóirat státuszában hosszú ideig nem következett be érdemi változás. Annyi történt, hogy az MHGT „kikopott" az MTT-ből, mint szakosztály – a Századok ilyen irányú közlései a 2000-es évek elejétől megszűnnek. A Turult az 1992–2010 közötti két évtizedben, az MTT adta ki és értékesítette, a szerkesztés pedig az Országos Levéltárban folyt, nagyrészt Nyulászíné dr. Straub Éva munkájával.[59]

[16] 2010-ben a folyóirat addigi szerkesztője leköszönt. Ezt követően a laphoz (akkor) kötődő három szervezet, ún. szerkesztőbizottságot állított fel, a laphoz fűződő egyes jogok gyakorlására, illetve az ennek érdekében való kapcsolattartásra. Ezen szerkesztőbizottság, alakuló ülését 2010. április 26-án, reggel 08:50-kor tartotta, az Országos Levéltárban. Az ülés jegyzőkönyve szerint „A jelenlévők megállapítják, hogy a TURUL szerkesztőbizottságát a MOL főigazgatója, az MHGT elnöke, továbbá az MTT főtitkára között 2010. január-április között folytatott többszöri írás- és szóbeli levélváltások és eszmecserék alapján, a három szervezet konszenzusával hozzák létre. (…) A Turul főszerkesztőjévé dr. Rácz Györgyöt, a MOL főosztályvezetőjét nevezik ki. (…) A főszerkesztő a szerkesztőségre vonatkozó javaslatát a szerkesztőbizottsághoz április 30-ig beterjeszti. (…) Szerkesztőbizottság következő ülését 2010. május 11-én 8 órakor tartja, ahol dönt a szerkesztőségre vonatkozó javaslat elfogadásáról."[60]

[17] A szerkesztőbizottság 2010. május 11-én a mondott ülést megtartotta, amikor is a (főszerkesztő által benyújtott) szerkesztőségi névsort jóváhagyta, valamint saját ügyrendjét (egy gépelt oldal terjedelemben) megállapította. Az ügyrend értelmében: „A Turul az 1883. évi első számában Radvánszky Béla által, illetve az 1951–1992. évi kötetben Kubinyi András által megfogalmazott alapelveknek megfelelően működik, vagyis a történeti segédtudományok művelését tűzte ki céljául. (…) A Szerkesztőbizottság tagjának megbízatása megszűnik (…) a delegálást követő 3. év december 31-én".[61]

[18] Az új főszerkesztő, a folyóirat 2010. évi első számában fejtette ki szerkesztői koncepcióját.[62]

[19] A 2010-es években a folyóirat rendszeresen a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelent meg. Az erre vonatkozó pályázatokat rendszerint az MTT adta le; a pályázati

56 A Turul Aranykönyve. Turul 66. (1993) 1–2.

57 *Szakály Ferenc:* Főtitkári beszámoló (1991. április 23.). Századok 125. (1991) 610.

58 *Rozsnyói Ágnes:* Beszámoló a Magyar Történelmi Társulat 1995. május 20-án megtartott tisztújító közgyűléséről. Századok 129. (1995) 1207., 1215.

59 Határozottan rámutatunk azonban, hogy a folyóirat újraindulásakor korántsem volt egyértelmű, hogy a lap gazdasági adminisztrációját hosszabb távon mely szervezet (vagy vállalat) fogja ellátni. Habár a címlapon kiadóként folytonosan az MTT szerepelt, a Turul 1993. évi (66. évf.) 1–2. füzetében (tehát az újraindulás utáni második folyóirat-számban) a 36. oldalon, a következő szerkesztőségi közlemény szerepelt: „Felhívjuk olvasóink figyelmét arra, hogy megszűnt TURUL MULTI-INVEST GRAPHIC Kft 1053 Budapest, Kecskeméti u. 2. V. 31. címünk. Kérjük, hogy leveleiket a következő címre küldjék: TURUL SZERKESZTŐSÉG Magyar Országos Levéltár 1014 Budapest I., Bécsi kapu tér 4." Ez alapján nem egészen jogosulatlan a feltételezés, hogy (talán az MHGT adminisztratív elégtelensége folytán) a folyóirat kiadását vagy szerkesztését, az újraalapítók (talán éppen Vajay, hisz Fügedi ekkorra már elhunyt), esetleg vállalkozásba tervezték (volna) kiszervezni. (Erre nézvést Vajay Szabolcs Fehérvárcsurgón őrzött hagyatéka szolgálhat majd adatokkal.)

60 A szerkesztőbizottság alakuló ülésének jegyzőkönyv-másolata a kurrens MHGT elnöki iratanyagban található.

61 Ezen szerkesztőbizottsági jegyzőkönyv, valamint az annak mellékletét képező ügyrend másolata, az MHGT kurrens elnöki iratanyagában van.

62 *Rácz György:* A Turul megújulása 18 esztendő után. Turul 83. (2010) 1–2.

dokumentumok összeállítását azonban a főszerkesztő végezte.[63]

[20] A folyóiratszámok Internetes közzététele ezekben az években változatosan alakult. A szerkesztőbizottság 2010. május 11-i ülésén, Kollega Tarsoly István MHGT alelnök „tájékoztatta a jelenlévőket, hogy a www.turul.hu [domainnév] megvásárlását anyagi okok miatt nem vállalja az MHGT, de megvásárolják a www.turul1883.hu domainnevet, ahol majd a Turul anyagát szolgáltatni lehet. Ennek részleteit később dolgozzák ki."[64] Tudomásunk szerint azonban sohasem regisztrálta az MHGT a turul1883.hu domainnevet; hanem ezekben az években, az MHGT (mhgt1883.hu domainnév alatt működött) honlapján tették közzé digitálisan a folyóiratszámokat. Ez a honlap azonban 2016–2017 körülre eléggé elhanyagolt állapotba jutott; bár a Társaság féléves programjainak, valamint a Turul számainak közzététele 2016-ban *még* megtörtént.[65] Az oldalt utoljára 2017-ben lehetett szerkeszteni, utána a CMS adminisztrátori jelszó megváltoztatása, majd elvesztése miatt, szerkeszthetősége végérvényesen megszűnt.[66]

[21] Az MTT már 2016 végén azzal a kérdéssel fordult az MHGT elnökségéhez, hogy utóbbi hozzájárulna-e ahhoz, hogy a Turul online közzétételére, az MTT dedikált honlapot hozzon létre. A kérdésben az MHGT elnöksége, 2016. december 1-i ülésén határozott: „a Magyar Történelmi Társulat felkérte az elnökséget, hogy döntsön arról, hogy a Turul digitalizált számait felteheti-e a saját honlapjukra [sic!]. Erről az elnökség szavazott és 6 fő igen, tartózkodás és nem szavazat nélkül egyhangúlag elfogadta a javaslatot és megadja az engedélyt a Turul lapszámainak közlésére, elsősorban a népszerűsítés és a kutatás megkönnyítésének elősegítése érdekében."[67]

[22] Az MTT ezt követően – tudomásunk szerint pályázaton nyert pénz felhasználásával[68] – létrehozta a turulfolyoirat.hu weboldalt, a folyóirat részére. (Ugyanekkor hasonló weboldal készült a Századok számára is; formavilágában mindkettő az MTT honlapjához igazodott.)

[23] A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) 2014. december 1-jén kelt, CE/30099-3/2014. számú sajtótermék-nyilvántartás-módosító végzése, híven rögzíti a lap akkori jogi státuszát. Eszerint a Turul kiadója az MTT, alapítója az MHGT, szerkesztőségi címe megegyezik Rácz György levéltárbeli elérhetőségeivel, a folyóirat internetes címe pedig: http://www.mhgt1883.hu/.[69] Legkésőbb 2018-ra azonban már rendelkezésre állt az MTT által létrehozott új turulfolyoirat.hu oldal is.[70] 2022. június 4-én utóbbi webcím volt feltüntetve, az NMHH közhiteles sajtótermék-nyilvántartásában.[71]

[24] A 2017-től szerkeszthetetlenné vált mhgt1883.hu weboldal, az MHGT új, mhgt.org domainnevű honlapjának (2019. évi)[72] létrehozása után, 2020 végén megszűnt.[73] Az új honlap később a Magyar Humángenetikai és Genomikai Társaságtól (2021. évben)[74] átvett mhgt.hu domainnéven is elérhetővé vált. Az új honlap szerkesztésére, az MHGT *Webes Munkacsoportot* (WM) hozott létre. Ennek alakuló ülése 2020. február 21-én volt.[75] A WM tevékenységeinek koordinálásával az elnök Benke Tamás és Ogoljuk-Berzsenyi Anett elnökségi tagokat bízta meg.[76]

[25] A Turul folyóirattal kapcsolatban, a 2010-es években, valamint azután is, egészen 2022-ig, az MHGT testületi ülésein, aránylag kevés szó esett. Az elnök szokott volt, a közgyűlésen, éves beszámolójában, röviden kitérni arra, hogy „a Turul számai az elmúlt évben is hiánytalanul megjelentek." E monotóniát csupán két, aránylag jelentéktelen változtatás törte meg. Egyfelől, 2014-től Pandula Attila (2013-ban megválasztott) elnök lett a Turul szerkesztőbizottságának MHGT által delegált tagja.[77] Másfelől, az MHGT Közgyűlése, 2019. május 20-án, röviden foglalkozott a Turul korábbi felelős szerkesztőjének, Kovács Eleonórának az elmozdításával (melyet

63 Rácz György személyes közlései, valamint az MHGT elnöki iratanyagában lévő okmány-másolatok alapján állítható ez.

64 Ld. a mondott ülés jegyzőkönyv-másolatát, a kurrens elnöki iratanyagban. A turul.hu domainnév, akkor (és azóta is), egy tatabányai magáncég tulajdonában volt (és van).

65 Ld. Benke Tamás MHGT r. tagnak, a Társaság elnökségéhez intézett, 2017. jan. 25-én kelt emlékiratát (25. oldal), a kurrens elnöki iratanyagban.

66 Ld. Benke Tamás 2020. febr. 20–21-én kelt emlékiratának 1. oldalát, melyet az MHGT Webes Munkacsoportjának 2020. febr. 21-i, alakuló ülésére készített, az MHGT honlapján (valamint a kurrens pénztárnoki iratanyagban): https://www.mhgt.hu/ACTUAL/documents/webes_munkacsoport/wm_ulesek/2020-0221/2020-0221_WM_munkaanyag.pdf (letöltés: 2023. dec. 31.)

67 A 2016. dec. 1-i MHGT elnökségi ülés hiteles jegyzőkönyvének 2. oldalán; a kurrens elnöki iratok közt.

68 Erről a 2023. máj. 4-i egyeztetésen az MTT képviselői személyesen tájékoztatták az MHGT részéről jelenlévőket.

69 A végzésnek egy eredeti példánya a kurrens elnöki iratok közt van.

70 Ld. Benke Tamás fent hivatkozott, 2020. febr. 20–21-i emlékiratának 1. oldalát.

71 A Turul folyóiratnak az NMHH online sajtótermék-adatbázisából lekérdezett adatlapja, kinyomtatva megtalálható a kurrens elnöki iratok között. A lekérdezést a https://sajtopub.nmhh.hu/sajto_kozzetetel/app/search.jsp oldalon indítottuk, 2022. jún. 4-én, 21:49-kor.

72 Az új honlap-tárhelyet 2019. ápr. 30-án rendelte meg az egyesület. Az oldal 2019. máj. 13-án vált elérhetővé. (A pénztárnoknak a webmester. mhgt@gmail.com honlap-adminisztrátori e-mail címről folytatott levelezése szerint.)

73 Azáltal, hogy a tárhely-előfizetést, utolsó, 2020. dec. 9-i lejáratát követően az elnökség megszüntetni rendelte; ld. a 11./2020. (11. 09.) sz. elnökségi határozatot.

74 A Társaság 2021. évi számviteli bizonylatai (bejövő számlák) szerint, az mhgt.hu domainnév tulajdonosváltásával kapcsolatos első szolgáltatói díjtételt 2021. ápr. 30-án, az utolsót pedig a domainnév átadását követően, 2021. okt. 15-én egyenlítettük ki. Az átvételi folyamat tehát csaknem fél éven át húzódott.

75 Ld. az ülés emlékeztetőjét, az MHGT honlapján: https://www.mhgt.hu/ACTUAL/documents/webes_munkacsoport/wm_ulesek/2020-0221/2020-0221_WM_emlekezteto.pdf (letöltés: 2023. dec. 31.). Az alakuló ülésen az MHGT öt tagja vett részt: Benke Tamás, Gyenes Attila Dávid, Huberth Kristóf, Kovács Rudolf Zoltán és Ogoljuk-Berzsenyi Anett.

76 Az elnök ez irányú, hiteles magánokirati formában kiállított meghatalmazásai 2020. febr. 12-én és 2022. máj. 5-én keltek. Megtalálhatók a kurrens elnöki és pénztárnoki iratanyagban.

77 Ld. az elnök erről szóló, 2014. feb. 25–26-án kelt leveleit, „MHGT – E – 2014./1." és „MHGT – E – 2014./2." számmal jelölve, a kurrens elnöki iratanyagban. Az elnök, 2014. febr. 25-én kelt levelében, az elnökség döntésére hivatkozik: „A »Turul« (…) szerkesztőbizottsági tagságát, elnökként, magam kívánom betölteni! A 2014. február 24-én tartott elnökségi ülésen is így határoztunk." Az ügyre vonatkozólag, a mondott elnökségi ülés jegyzőkönyvében, csupán csak a következő *megállapítás* olvasható (2. oldal, 15. pont): „Elnök úr a Turul szakfolyóirat szerkesztőbizottságából Kollega Tarsoly István alelnököt visszahívta, és helyette saját magát delegálta."

a főszerkesztő kezdeményezett). A Közgyűlés a főszerkesztő döntését, formális határozathozatal nélkül tudomásul vette; ám az elhangzott hozzászólásokból kiviláglik, hogy a jelenlévők a Turul ügyeit illetően, további tájékozódást, és nagyobb ellenőrzést tartottak volna, az MHGT szempontjából, kívánatosnak.[78]

[26] Fentiek alapján, nem alaptalanul állítható, hogy az MHGT 1992–2022 között, tagjain keresztül élénken részt vett ugyan a Turul folyóirat szerkesztésében; azonban a lap jogi státuszát és ügyvitelét illető döntéseket *önállóan* nem hozott, illetve ezen kérdések iránt különös érdeklődést nem mutatott. Ez az állapot, az első Pandula-elnökség 2017. évi leköszönésétől kezdődően kezdett, nagyon lassan, megváltozni; párhuzamosan a Társaság anyagi erőforrásainak, adminisztratív képességeinek bővülésével, valamint új honlapjának létrehozásával. 2018 elejétől kezdődően, a Társaság elnöke és pénztárnoka, rendszeresen folytatott magánbeszélgetéseket, melyeknek visszatérő témája volt a Turul folyóirat helyzete. A további évek fejleményeit jelentős részben e két elnökségi tag együttműködése, koncepciójának formálódása határozta meg.

[27] A Társaság adminisztrációjának nagyarányú fejlesztését sürgető pénztárnokot, az elnökség 2019. február 8-án felelőssé tette a testületi ülések jegyzőkönyveinek hitelesítésért;[79] miáltal a továbbiakban a pénztárnok felügyelte az összes jegyzőkönyv elkészítését és végezte el azok hitelesíttetését. Ebből adódóan, a továbbiakban a pénztárnok kezén ment át az MHGT hivatalos (pénzügyi és belső adminisztrációval, valamint hatósági bejelentésekkel kapcsolatos) ügyiratainak túlnyomó része; másként szólva, jelentős részben az ő kezében összpontosult ezek előállítása, hitelesítése és kezelése. A pénztárnoknak, a Társaság ügyei fölött így nyert széles körű áttekintése tette lehetővé, hogy amikor a főszerkesztő felkérte az MHGT elnökségét, az MHGT éves tevékenységéről szóló, Turul folyóiratba szánt beszámolók írására, a pénztárnok vállalja magára a feladatot.[80] Ennek következtében, a pénztárnok évente néhány alkalommal levelet váltott a főszerkesztővel. E levelek némelyikében, *előre jelezte,* hogy az MHGT a Turul folyóirathoz fűződő jogai visszaszerzésére készül – mint távlati, egyes vezetők által fontolgatott célkitűzést. A mondott jelzéseket, a főszerkesztő tudomásul vette, esetenként udvarias modorban kifejezve értetlenségét, a célkitűzést illetően.

[28] A Turul-téma, a főszerkesztő és a pénztárnok közötti levelezésben, utóbbi részéről merült fel először. A pénztárnok 2021. február 8-án (14:08-kor) írt levelében, a folyóiratnak az MHGT újonnan felállítandó könyvtára részére való biztosítása, valamint az MHGT székhely-kereső tapogatódzása kapcsán, a következő jelentéktelen(nek szánt) megjegyzés szerepelt:

„Vannak, akik a Turul – levéltárosok általi – »elvételét«/meghódítását is gyanakodva nézik; bár történeti/szakmai/financiális oka van, hogy újjáalakulása óta, mindvégig három szervezet közös lapjaként jelenik meg, hiszen az MHGT is az MTT szárnyai alól indult újra, és működése az elmúlt évtizedekben, aránylag, jelképes volt."

A főszerkesztő erre a következő napon (2021. február 9., 11:02), néhány tényszerű észrevétellel reagált:

„Az MHGT székhelye azért lett a MNM, mert az alapító Fejérpataky László ott dolgozott a levéltári osztályon. Miután a levéltári osztály 1927-től ténylegesen, 1934-től jogilag is az OL-ba került, a Turul szerkesztőség és a kiadás is átkerült a Bécsi kapu térre, csak az MHGT ülések maradtak a múzeumban. De a közgyűléseket pl. az Akadémián tartották. Ezt összefoglaltam a honlapon: https://turulfolyoirat.hu/tortenetunk/"

Ezt követte, ugyancsak 2021. február 9-én (13:39-kor), a pénztárnok válasza, melyben a következőket írta: „Érdeklődéssel olvastam (…) okfejtésedet a székhely és a Turul folyóirat kapcsán. (…) A folyóirat státusza, története, (…) nincs közvetlen összefüggésben az akut székhely-kérdéssel. A folyóirat (…) sorsát csak példaként hoztam fel. (…) Ahogy az elmúlt években jeleztem, és ezzel Pandula elnök úr is egyetértett legutóbbi személyes beszélgetésünkkor, mi mindennél fontosabbnak tartjuk a lap fennmaradását, és semmilyen romboló vagy szűk látókörű, önző szándék nincs [sic!] bennünk e kérdésben. Minden erőmmel azon voltam az elmúlt években, hogy a Társaság anyagi helyzetének megerősödéséhez hozzájáruljak. (…) A financiális helyzetünk megerősödése lehetővé teszi (…) azt is, hogy a Turul fenntartását, ideális esetben, teljességgel saját zsebből fedezzük. Úgy vélem – bár az MHGT későbbi alapítású, mint az MTT – nem lehet és nem is szabad a presztízs-szempontokat a Társaság működési koncepciójának, távlati terveinek megfontolásából kihagyni. Ebből adódóan, garantálható, és jelen helyzetben is megáll, hogy az MHGT vezetésének sosem lehet más célkitűzése, mint az, hogy a Turul folyóirat teljességgel az MHGT hatáskörében (és neve alatt) jelenjen meg. Hogy ez nem volt lehetetlen a múltban, nyilvánvaló; hogy pedig ismét lehetővé válhat, abban tényszerű körülmények és lehetőségek folytán, lehet bízni! Jelenleg azonban messze nem tart ott az MHGT, hogy ezt a kérdést napirendre vegyük. Nem szakad ki még a zsebünk az éves bevételektől, adminisztratív szempontból is utcahosszal el vagyunk maradva, ideális önmagunkhoz képest. Én mindezt azért szerettem volna ismét kijelenteni, mert – saját magamtól függetlenül – azt hiszem, az MHGT nem létezhet [célok nélkül, nem] tenghet-lenghet bele a vakvilágba, ha korrekten munkálkodnak Tagjai; ha pedig célokat tűz maga elé, a Turul az egyik első kérdés, amibe mindenkor bele fog botlani. (Nem tartanám szerencsésnek, ha más orgánumot kellene, egy később fellendülő MHGT tevékenység publikálási fórumául találnunk.[81]) Mindenesetre az

78 Ld. a Közgyűlés jegyzőkönyvének 10–11. oldalát (6. napirendi pont), a kurrens elnöki iratanyagban.

79 3./2019. (02. 08.) sz. elnökségi határozat.

80 A pénztárnoktól az első ilyetén beszámoló, a 2019-es évről jelent meg: *Benke Tamás:* A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság 2019. évi tevékenységéről. Turul 92. (2019) 192. A főszerkesztő a 2019. nov. 11-i (*Családok, címerek, történetek* című) MHGT-konferencia alkalmával az MHGT több elnökségi tagjával, így Kovács Eleonóra alelnökkel és Benke Tamás pénztárnokkal is tudatta, hogy a Turulban efféle beszámolókat közölni lehetne. Az elnökség 2019. nov. 19-i ülésének 5. napirendi pontjában foglalkozott a kérdéssel. Ekkor vállalta a pénztárnok a 2019. évi összefoglaló megírását. (Ld. az elnökségi ülés jegyzőkönyvének 7. oldalát, a kurrens elnöki iratanyagban.)

81 Efféle alternatív orgánumra volt példa: az MHGT egyes felolvasóüléseinek anyaga 2004-ben önálló füzetként jelent meg, „A Magyar Heraldikai és

én szándékom ebben a kérdésben tisztességes, és, azt hiszem, érthető. Nincsenek olyan elfogultságaim, sem személyekkel, sem szervezetekkel kapcsolatban, amelyek bármi módon veszélyeztetnék akár az MHGT, akár a Turul létét, működését. (Meg aztán, a status quo megváltoztatása eleve közös megállapodást követel majd.)"

[29] Mint látni fogjuk, ezeket a leveleket, a főszerkesztő és a pénztárnok között, a 2021–2022 évek folyamán továbbiak követték, anélkül, hogy a pénztárnok elállt volna az általa az MHGT-nek tulajdonított (fenti levelében „tisztességesnek" nevezett) „visszavételi szándék" ismételt hangoztatásától, a főszerkesztő pedig ezen, diszkréten megfogalmazott igénynek, a lehetőségekhez mérten legudvariasabb megkerülésétől.

[30] Miként az MHGT 2022. évéről szóló (e folyóiratban közölt) beszámolóban olvasható,[82] a 2022. január 19-i elnökségi ülés, 5. napirendi pontjában *(Az MHGT kiadói tevékenysége),* tárgyalta a pénztárnok indítványát, mely (részben) arra vonatkozott, hogy az MHGT, elvi alapon [tudniillik: saját eredeti (1883. évi) célkitűzéseihez ragaszkodva![83]], távlati célkitűzésként, határozatban deklarálja, hogy a Turul feletti, mindennemű kiadói és egyéb jogot, vissza akar szerezni, és hogy ennek előkészítésére és végbevitelére, a megfelelő elnökségi tagokat kérje fel. Az indítványnak azonban az elnökség nem adott helyt.

[31] Ezen a ponton *kellett volna* – jó MHGT-szokás szerint – megakadnia az egész folyamatnak; ámde a pénztárnok *elvi hajthatatlansága* továbblendítette azt.

[32] A pénztárnok, a főszerkesztő kérésére leadván az MHGT 2020. évi tevékenységéről szóló beszámoló korrektúráját, ismét felvetette a folyóirat kérdéskörét. A levélváltás során, a két fél, részletekbe menően megvitatta a lap helyzetét, anélkül, hogy álláspontjaik lényegesen közeledtek volna. A levelek terjedelme (valamint egyéb szempontok) nem teszik lehetővé, hogy részletesen ismertessük a bennük kifejtett nézeteket. Nagyon erősen sarkítva, úgy összegezhetjük ezen levelek tartalmát, hogy a főszerkesztő a pénztárnoknak a Turullal kapcsolatban tisztán elvi alapon megfogalmazott igényeit azzal utasította vissza, hogy az MHGT nem csinált semmit a folyóirat érdekében. Erre a pénztárnok terjedelmes levéllel válaszolt, melyben újra előadta nézeteit, melyek veleje az volt, hogy az MHGT-nek inherens elvi célkitűzése kell legyen a Turulhoz fűződő jogok visszaszerzése, és ezt semmilyen szempont sem írhatja felül.[84] Egyúttal felkérte a főszerkesztőt, hogy a folyóirat majdani (a pénztárnok által, levelében *kikerülhetetlennek* tartott és nevezett) átvétele alkalmával, az MHGT-t a lap visszaszerzésében segítse, vagy ha ezt elvi okokból nem teheti, legalább ne akadályozza.[85]

[33] Az előbbi, ingerült hangvételű levélváltás után – *mely kifejezetten elvi természetű volt, minden közvetlen gyakorlati vetület nélkül* – a pénztárnok és főszerkesztő közötti levelezés jó ideig szünetelt. A levelezésnek annyi kézzelfogható eredménye lett, hogy a főszerkesztő, a Turul folyóirat alcímét, a 2022. évfolyam első füzetétől, az ABC-rendnek megfelelőbb, *A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára és a Magyar Történelmi Társulat Közlönye* alakra változtatta.[86]

[34] Ezt követően a 2022. május 24-i rendes közgyűlés foglalkozott a Turul ügyével. Ennek részletei is megtalálhatók a 2022. évi beszámolóban. A közgyűlés a jogász dr. Szeidlné dr. Németh Mariannt hatalmazta fel adatigénylésre és tárgyalásra, a folyóiratot illetően. Elsősorban pénzügyi elszámolás igényléséről volt szó, a folyóirat bevételeit illetően. Ezen elszámolás-igénylés ötlete, indítványozása, magától dr. Szeidlné tagtársunktól (az MHGT felügyelőbizottságának tagjától) eredt; arra őt az MHGT elnöksége nem biztatta fel. Sőt, inkább az elnökség mulasztásaként tűnhetett fel a közgyűlésen résztvevők számára az, hogy az elnökség ilyen elszámolást korábban nem igényelt – amire a jelenlévő elnök és pénztárnok, kitérőleg válaszolt; ugyanakkor a közgyűlés egyhangúlag támogatta dr. Szeidlné tagtársunk ötletét, és meghatalmazását.

[35] Dr. Szeidlné dr. Németh Mariann volt tehát az első az MHGT részéről, aki a Turul (pénzügyi) adminisztrációjának átvilágítása ügyében, végre a tettek mezejére lépett, és a közgyűlést követő hónapokban (2022 nyarán), személyes érintkezésbe lépett a főszerkesztővel, valamint az MTT pénzügyi referensét is megkereste. Ennek eredményeként, egy *egyetlen* papiros-oldalra kinyomtatott táblázathoz jutott hozzá, mely 2000–2022 tárgyévekre (23 adatsoron) tartalmazta az MTT Turul folyószámlájának, és a folyóirat gazdálkodásának legelemibb mutatóit.[87] A főszerkesztővel dr. Szeidlné tagtársunk mintegy két és fél órás, kimerítő eszmecserét folytatott, saját ügyvédi irodájában.

Genealógiai Társaság füzetei I." címmel (Heraldika Kiadó, Bp., 2014.). Ennek előszavában (p. 4.) Bertényi Iván akkori elnök írta: „Társaságunk tagságának nagy része vidéki, s csak ritkán adatik meg számára az a lehetőség, hogy budapesti előadásokon részt vegyen. Ezért már régebben felmerült az igény, hogy a – Turulban, más szaklapban, könyvben stb. teljes egészében történő publikálás előtt – adjuk közre az egyes, általunk gondozott témákról elhangzó előadásoknak legalább rövidített szövegét, hogy azok is tudomást szerezhessenek a havi előadásainkon elmondottakról, akik nem tudják rendszeresen látogatni felolvasóüléseinket."

82 *Benke Tamás:* Beszámoló a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság 2022. évi tevékenységéről. Turul 96. (2023) 147–148.

83 Az 1883. évi célkitűzésekhez való ragaszkodást (ami így logikailag magában foglalja a Turul folyóirat kiadásának igényét is!), mint láttuk (s idéztük), implicit már az 1989-es (újjáalakulás-kori) Alapszabály (2. §-a) is tartalmazta, majd (a pénztárnok indítványára) a 2022. máj. 24-i közgyűlés, az Alapszabály preambulumába explicit is beiktatta: „A Társaság Közgyűlése az első alapszabályt 1989. május 29-i alakuló ülésen fogadta el, *ragaszkodva az eredeti (1883. évi) célkitűzésekhez.* Jelen alapszabályt az *eredetileg kitűzött célok elérésének igényét megerősítve,* az új Polgári Törvénykönyv előírásaihoz igazodva, a korábbi alapszabályok helyett fogadta el a Közgyűlés." (Kiemelések tőlem.)

84 Ezen, 19 gépelt oldalra terjedő levelet, a pénztárnok 2022. márc. 7-én, 11:41-kor küldte el.

85 Az egész levelezés 2022. márc. 1. és 2022. márc. 11. között folyt.

86 Az alcím név-sorrendjének megváltoztatását, végeredményben a pénztárnoknak egy (az ún. „társkiadó" szervezetek közötti állítólagos paritást firtató) megjegyzése váltotta ki; amely megjegyzés a 2022. márc. 7-én, 11:41-kor elküldött levél végén szerepelt.

87 A táblázatban szereplő adatok: Év, Értékesítés bevétele, Elnyert pályázati összeg, Honorárium/Megbízási díj, Egyéb szolgáltatás (tördelés/nyomda), Egyéb kiadás, Bankköltség, Bankszámla záróegyenlege.

[36] A pénztárnokot 2022. július 29-én telefonon felkereste dr. Szeidlné dr. Németh Mariann, és (vázlatosan) tájékoztatta tárgyalásai eredményeiről.[88]
[37] 2022. második felében az MHGT elnökségének is meg kellett volna hallgatnia dr. Szeidlné dr. Németh Mariannt, tárgyalásai eredményeiről, valamint az üggyel kapcsolatos esetleges javaslatairól. Dr. Szeidlné többször jelezte az elnöknek, hogy mivel döntési joga nincs, nem intézkedhet az MHGT esetleges pénzügyi követelései tekintetében. Ezért kívánta tehát vizsgálata eredményeit a Társaság elnöksége elé tárni.
[38] Mivel az év végi események (funerológiai konferencia, Aranybulla-emlékülés) megszervezése jelentős erőfeszítést igényelt, így nem került sor arra, hogy tagtársunk az elnökségnek beszámoljon tárgyalásai eredményeiről. Így az ügy 2022 második felében „pihent".
[39] Ekkor váratlan esemény történt. A 2022. november 7-én tartott Aranybulla-emlékülést követően, a pénztárnok és az előadást tartó főszerkesztő között rövid beszélgetésre került sor. Ennek tartalma, nagy vonalakban felidézve, a következő volt. A főszerkesztő érdeklődött, hogy az MHGT akar-e „valóságos" (érdemi) lépéseket tenni a TURUL átvételére? A pénztárnok igennel felelt. Ha így van, akkor nem érdemes az időt húzni, hanem „elkezdhetnénk dolgozni" végre az ügyön – mondotta a főszerkesztő. Konkrétan, hogyha az MHGT „annyira" át akarja venni a Turult, akkor miért nem száll be a munkába, és adja le az MHGT a folyóirat kiadására szóló 2023. évi pályázatot? – kérdezte. Erre a pénztárnok jelezte, hogy nyitott a javaslatra, s valószínűleg nem okozhat gondot az MHGT-nek a pályázat leadása, mert több pályázati rendszerben (NIR, EPER, NKA) érvényes regisztrációval rendelkezik a Társaság. Azonban a munka megkezdése előtt meg kellene vizsgálni, megfelel-e az MHGT a pályázati feltételeknek, mert ha nem, úgy a pályázatot azonnal leadni nem tudja. Ezután személyes találkozót beszéltek meg, hogy tisztázzák a tényeket és teendőket, hogy ez alapján mérlegelhetővé váljon, hogy az MHGT egyáltalán képes-e a pályázatot (már a 2023. évre) leadni.
[40] Ezen találkozóra 2022. december 8-án, 14:00-kor került sor,[89] a Levéltár Bécsi kapu téri épületében, Rácz György szobájában.[90] A főszerkesztő tájékoztatta a pénztárnokot a korábbi pályázatok mibenlétéről, valamint számos oldalról elemezték a Turul körüli helyzetet és a lehetőségeket.[91] A megbeszélés végén a pénztárnok kijelentette, hogy meglátása szerint a lehető leghamarabb el kellene érni, hogy a Turul folyóirat kiadási pályázatait, az MHGT nyújthassa be, és kész minden tőle telhetőt megtenni ennek érdekében. Az elnököt, valamint az elnökséget, a fejleményekről tájékoztatja. Ajánlkozott arra is, hogy a folyóirat átvétele után, annak technikai és pénzügyi háttérmunkáiba, be fog kapcsolódni. Kérte a főszerkesztő segítségét, támogatását mindehhez. A főszerkesztő erre támogatólag válaszolt.
[41] A pénztárnok Pandula Attila MHGT elnököt 2023. január 11-én, személyesen tájékoztatta az előbbi tárgyalás eredményéről. A helyzetet részletesen értékelve, az elnök és pénztárnok egyetértett abban, hogy a lap átvételére rendkívüli lehetőség, „történelmi pillanat" nyílt. Ennek fényében szükségét látták, hogy a lap átvételének további adminisztratív lépéseit, tisztázzák. Ez további tájékozódást tett szükségessé. Ekkor kialakított véleményük szerint, a lapot, ha csak egy mód van rá, az MHGT részére át kell venni; vagyis mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy 2023-ban már az MHGT adhassa le erre nézvést a pályázatot, ill. szerezhessen erre (esetleg további) forrást. Az MHGT 2023. évi költségvetésében 600 ezer forintos tartalék elkülönítését látták szükségesnek, a Turul körüli esetleges váratlan kiadások fedezésére. Az elnök felkérte a pénztárnokot a pályázatok ügyében, azonnali további tájékozódásra, és mielőbbi jelentéstételre.
[42] A pénztárnok, a főszerkesztőtől megkapott korábbi NKA pályázati dokumentumot, valamint a korábbi évek NKA és PKÜ kiírásait átvizsgálta. Majd, 2023. január 23-án, telefonon megkérdezte e két pályáztató szervezettől, hogy mikor várható a következő folyóirat-kiadási pályázatok kiírása, milyen feltételeknek kell (várhatóan) megfelelni a részvételhez (különös tekintettel a külön bankszámla szükségességére, a közhasznú státusz követelményére, az előfeltételként felmerülhető gazdasági és statisztikai beszámolókra, és arra, hogy a lap kiadójaként be kell-e jegyeztetni az MHGT-t). Így megtudta, hogy csakis a folyóirat *kiadója* nyújthat be NKA (ill. PKÜ)[92] pályázatot (az eddigi gyakorlat, kiírások és a pályázatot kiíró szervezetek intenciói szerint); valamint, hogy nincs feltétlenül szükség külön bankszámla nyitására, a folyóirat-kiadási pályázatokhoz. Ugyancsak tájékozódott (a létező, illetve kifejlesztés alatt álló[93]) online pályázati platformokat illetően is.
E telefonos tájékozódás során a pénztárnok sem az NKA-tól, sem a PKÜ-től nem kapott érdemi választ arra, hogy a legközelebbi folyóirat-kiadási pályázatok kiírása mikorra várható. A megkérdezett felek e kérdésre azt válaszolták, nem tudják előre megmondani, mikor fognak új pályázatokat kiírni. A pénztárnok, e határozatlan válaszok hallatán megkérdezte tőlük azt is, hogy vajon a megelőző évek gyakorlatát kívánják-e folytatni? A tájékoztatást adó személyek erre sem tudtak határozott választ adni, de mind az NKA, mind a PKÜ munkatársa hangot adott azon vélekedésének, hogy a soron következő pályázatok kiírásai a megelőző éviektől nem fognak lényegesen eltérni.
[43] Ezután a pénztárnok (ugyancsak 2023. január 23-án) az NMHH folyóirat-nyilvántartási osztályával egyeztetett telefonon; és azt a tájékoztatást kapta, hogy mivel a Turul folyóirat hatóságilag nyilvántartott alapítója az MHGT, így harmadik fél hozzájárulása nélkül is, azonnal jogosult rendelkezni,

88 E telefonhívást követően dr. Szeidlné tagtársunk beszkennelte és e-mailben elküldte az MTT-től kapott, egyoldalas pénzügyi táblázatot a pénztárnoknak (2022. aug. 2-án 09:40-kor).
89 Tehát nem sokkal az aznapi MHGT-felolvasóülés előtt.
90 1014. Budapest, Bécsi kapu tér 2–4., II. em. 56.
91 A főszerkesztő ezen tájékoztatása, főbb tényeiben megegyezett azzal a tényvázlattal, amit dr. Szeidlné korábban a pénztárnokkal közölt.
92 NKA = Nemzeti Kulturális Alap; PKÜ = Petőfi Kulturális Ügynökség.
93 A PKÜ épp akkor fejlesztette KPTR (Kulturális Pályázatok Támogatáskezelő Rendszere) nevű online rendszerét, mely még nem volt nyilvánosan elérhető.

a lap adatainak megváltoztatásáról (tehát új kiadó bejegyzéséről is).[94] Az ehhez benyújtandó okmányok mibenlétéről is tájékoztatást kapott.[95]

[44] A pénztárnok 2023. január 25-én, ismét személyesen referált az elnöknek. Közölte, hogy a legfőbb feltétel, melyet a pályázatok leadásához teljesíteni szükséges, az, hogy az NMHH bejegyezze az MHGT-t, a Turul kiadójául. A főszerkesztő korábbi közlése szerint pedig a megelőző évek első negyedében (február-március folyamán) jelentek meg a folyóirat-kiadási pályázatok (ami, a pályázatkezelő szervezetek tájékoztatása fényében, *valószínűsíthetően* 2023-ban is így lesz). E két értesülés fényében az elnök, mint a Társaság önálló képviseletre jogosult tisztségviselője, úgy látta, hogy azonnal kezdeményezni szükséges a változásbejegyzést az NMHH-nál, ha biztosítani akarjuk, hogy az MHGT adhassa le a 2023. évi folyóirat-kiadási pályázatot. Ezért az elnök (a pénztárnok élénk helyeslése mellett) úgy döntött, hogy nyomban kiállítja az ehhez szükséges (pénztárnok által már korábban előkészített) okmányokat.

[45] Az elnök által 2023. január 25-én hitelesített NMHH változásbejegyzési kérelmet, a pénztárnok (megfelelő előzetes archiválást követően) 2023. január 31-én, postai úton elküldte az NMHH részére.[96]

[46] Az MHGT elnöke, egy (szintén 2023. január 25-én kelt) levélben tudatta az MTT elnökével, hogy „megismerve az elmúlt évek pályázati kiírásait – múlhatatlanul szükséges, hogy a TURUL folyóirat kiadójául, a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóságnál, az MHGT-t bejegyeztessük. Ezt a legközelebbi napokban elvégezzük, remélve, hogy az NKA és/vagy Petőfi Kulturális Ügynökség által feltehetőleg hamarosan kiírandó folyóirat-kiadási pályázatokon így részt vehetünk." Egyúttal felkérte az MTT vezetését, a folyóirat átadás-átvételéről az MNL bevonásával folytatandó tárgyalások megkezdésére. Jelezte, hogy a még nyitott kérdéseket „kölcsönös megegyezéssel kívánjuk, méltányosan és megnyugtatóan rendezni!" Ezt a levelet 2023. január 27-én, elsőbbséggel postázta a pénztárnok.[97]

[47] Fenti fejleményekről 2023. január 29-én írásban tájékoztatta a főszerkesztőt a pénztárnok, felkérve őt, hogy az MTT-t ő is tájékoztassa a lapot illetően szándékainkról (melyekben 2022. december 8-án személyesen megállapodott vele); a lapkiadási pályázatokat továbbra is figyelje; továbbá az MNL-lel és MTT-vel, a Turul átadás-átvételéről folytatandó tárgyalásainkon, mint a lap első embere, legyen jelen és a megállapodást segítse.

[48] A változásbejegyzéssel kapcsolatban, 2023. február 7-én, telefonon kereste meg a pénztárnokot az NMHH illetékese, aki arról érdeklődött, hogy a turulfolyoirat.hu oldalt a továbbiakra nézvést miért nem kívánjuk bejegyeztetni, a Turul folyóirat weboldalául? A pénztárnok jelezte, hogy a mondott oldalt a későbbiekben működtetni kívánjuk, ám mivel a domainnév jelenleg még nem került át az MHGT kezelésébe, így afölötti rendelkezési jogunkat okiratilag igazolni nem tudnánk; ezért hagytuk ki a weboldalra vonatkozó kitételt bejelentésünkben. Jelezte, hogy amint a folyóirat weboldala átkerül az MHGT kezelésébe, annak címét, külön eljárásban, az NMHH-nál be fogjuk jegyeztetni.

[49] Mivel semmilyen további aggály sem merült fel, így az NMHH, 2023. február 7-én, Kedden kelt, CE/2291-2/2023. számú határozatával, a Turul egyedüli kiadójaként bejegyezte az MHGT-t.[98]

A változásbejegyző végzés indoklásában a Hatóság, az Mttv.[99] 203. §. 1. pontjára hivatkozva, megállapította, hogy a folyóirat alapítója „»az a természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, aki a sajtótermék első példányának megjelenését megelőzően a lap célját, jellegét és irányvonalát meghatározza, ezeket ellenőrzi, valamint a rendszeres megjelenés megkezdéséről gondoskodik, amely alapján a sajtótermék feletti rendelkezési jogosultság (a sajtótermék nyilvántartásba vételének bejelentése, nyilvántartásból való törlésének bejelentése vagy jóváhagyása, a kiadó megjelölése) megilleti; alapító továbbá az, akire az alapítói jog az alapítóról átruházásra kerül.« Ennek alapján a kiadó megjelölésére alapító vagy korábbi kiadó jogosult. Alapító jogosult továbbá az alapítói jogok átruházására. A fentiek értelmében a kiadóval szemben az alapítói jogok gyakorlója többlet jogosultsággal rendelkezik, a sajtótermékkel összefüggésben, így különösen a sajtótermék hatósági nyilvántartás szerinti adatait – a sajtótermék címének, elnevezésének kivételével – önálló nyilatkozatával (kiadó hozzájárulása, felek közötti megállapodás hiányában is) megváltoztathatja."

[50] Az MTT részéről, Hermann Róbert elnök 2023. február 13-án e-mailben válaszolt elnökünk tárgyalási felkérésére, és javasolta, hogy beszéljünk meg konkrét tárgyalási időpontot. Sérelmezte, hogy a kiadói jogokat az MHGT egyoldalúan visszavette, de konstruktívan állt a tárgyalásokhoz.

[51] Rácz György főszerkesztő is e-mailben reagált tájékoztatásunkra.[100] Őt is némileg „meglepte" az új helyzet, hogy az MHGT részéről – egyébként vele mindvégig szorosan együttműködve – ténylegesen végrehajtottuk a változásbejegyzést.

[52] Az MHGT lépésének híre végigfutott a szakmai körök „értesítési láncolatán", és – szerencsére nem túl intenzív – pletyka-folyamatot indított meg. (A felmerült híresztelésekre alább visszatérünk.)

[53] Az MHGT (lényegében a 2021/2022. évi NEA-pályázatok lezárása, valamint egyes elnökségi tagok megbetegedése miatt) 2023. évi első elnökségi ülését aránylag későn, 2023. március 3-án tartotta. A pénztárnok már korábban értesítette az elnökséget a Turul körüli fejleményekről, azonban nem kellő terjedelemben. Az ülésen mind az elnök, mind a pénztárnok

94 E jogi tényről az elnök, a pénztárnok, és több jogértő MHGT tag, így dr. Szeidlné tagtársunk is, már korábban (a pénztárnok 2021. óta) tudomással bírt; csakhogy az elnök és pénztárnok szükségesnek látta ezen értesülést, az NMHH által követett gyakorlat alapján is ellenőrizni.

95 A pénztárnok a 2023. jan. 23-án folytatott telefonos tájékozódásairól rövid kézi jegyzetet készített.

96 Expediáltatott a 76. pénztárnoki levél-lajstromszám alatt.

97 Expediáltatott a 75. pénztárnoki levél-lajstromszám alatt.

98 A végzést ld. a Turul folyóirat új weboldalán: https://turul.mhgt.hu/TURUL/dokumentumok/NMHH_hatarozat_2023-02-07.pdf (letöltés: 2023. dec. 31.) Az okmányt az NMHH, keltének napján postázta Szegedről, az MHGT székhelyére, ahová is 2023. febr. 10-én érkezett meg. (Érkeztetve a 80. pénztárnoki levél-lajstromszám alatt.)

99 A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény.

100 Levele 2023. febr. 13. 14:03-kor érkezett a pénztárnok címére.

kimerítően referált a történtekről. A pénztárnok határozati javaslatot terjesztett elő, felhatalmazást kérve a további lépések megtételére. Az elnökség az elhangzott (szóbeli) tájékoztatást köszönettel fogadta, a megtett lépéseket helyeselte; azonban, mivel a pénztárnok nem nyújtotta be időben és írásban nem indokolta meg határozati javaslatát, az elnökség arra kérte fel a pénztárnokot, hogy részletes írásbeli jelentést terjesszen elő a Turul körüli helyzetről, és ennek részeként tegye meg újólag határozati javaslatát. E beadványt a hó vége előtt tartandó újabb ülésén kívánta kiértékelni az elnökség.
Az elnök és pénztárnok javasolta az elnökségnek azt is, hogy a folyóirat számára, pénzügyeinek elkülönítésére, az MHGT nyisson új bankszámlát. A pénztárnok, megvizsgálva a piaci ajánlatokat, a MagNet Bank Zrt.-nél javasolta megnyitni ezt a számlát. Az elnökség határozatban hatalmazta fel az elnököt és pénztárnokot, az új számla megnyitására, és hogy arra 50 ezer forint nyitóegyenleget vezessenek át, az MHGT (OTP Banknál vezetett) eddigi folyószámlájáról.

[54] A pénztárnok már az elnökségi ülés előtt előkészítette a MagNet Banknál a számlanyitást.[101] A szükséges okmányok előkeresése után – bírva az elnökség 2023. március 3-án megadott hozzájárulását is – az elnökkel 2023. március 8-án kezdeményezték, a MagNet Bank Astoriánál lévő fiókjában, egy CIVIL folyószámla megnyitását, az MHGT (illetve a Turul folyóirat) részére.[102]

[55] Az új folyószámla könyvelésének többletmunkáját (valamint az elmúlt két évi áremelkedést) figyelembe véve, a pénztárnok új árajánlatot kért a Társaság könyvelőjétől, majd miután erről az elnökség – fenti ülésén – döntött, 2023. március 16-án a Társaság megállapodott a könyvelővel, a megbízási szerződés módosításáról.

[56] A pénztárnok elnökségnek szóló részletes jelentését és határozati javaslatát (melynek írását 2023. február 14-én kezdte el), 2023. március 19-én véglegesítette, majd benyújtotta. A dokumentum összeállítása során, adatgyűjtés közben szerzett tudomást az NKA 2023. február 9-én kiadott, alábbi közleményéről, miszerint a 2022. tárgyévi NKA-pályázatokon megítélt összegek kifizetése (részben?) megakadt:
„A múlt év végén az általános gazdasági környezet és szabályozási kötelezettségek miatt nem került sor teljes körűen a 2022. évi pályázati felhívások alapján hozott támogatási döntések támogatói okiratainak kibocsátására. A döntéseket szervezetünk továbbra is érvényesnek tekinti, azok az Alap kötelezettségvállalással terhelt maradványában kaptak helyet. Előreláthatólag 2023 márciusától áll módunkban a támogatói okiratok kibocsátását megkezdeni. Az elnyert támogatási összegek kiutalására – egyéb pénzügyi költségvetési szabályozókat figyelembe véve – 2023. év második negyedévétől kezdődően kerülhet sor."[103]

[57] A mondott előterjesztésben a pénztárnok javasolta, hogy az MHGT képviselői, a következő (még fennmaradt) kérdésekben folytassanak tárgyalást, az MTT illetékeseivel, a folyóirat átvétele kapcsán:

1. A tőke felosztása (és átutalása az MHGT új számlájára).
2. A fizikai folyóirat-példányok felosztása.
3. A turulfolyoirat.hu honlap és domainnév átvétele.
4. Az előfizetői adatok átvétele.
5. Az MTT pénzügyi és egyéb (a továbbiak szempontjából hasznosítható, érdekkel bíró) dokumentációjának átvétele/lemásolása, az MHGT irattára részére.
6. MTT által kívánt tartalmi/fennmaradási garanciák, egyebek.

[58] Az MHGT elnöksége 2023. március 20-i ülésén megtárgyalta a pénztárnok – immár részletesen kifejtett – határozati javaslatát. Az elnökség, az elnök javaslatára, jegyzőkönyvileg köszönetét fejezte ki a pénztárnoknak, majd egyes kisebb módosításokat eszközölve az eredeti javaslaton, szó szerint a következő határozatot hozta: „Annak érdekében, hogy a TURUL folyóirat átadás-átvételének további lépései, mihamarabb és kellő eredménnyel végbemehessenek; valamint az eddig történt lépéseket tudomásul véve és jóváhagyva, az MHGT elnöksége meghozza a következő pontokból álló határozatot:

1. Az elnökség megállapítja, hogy a TURUL folyóirat kiadói jogait az MHGT, jogérvényesen birtokolja és gyakorolhatja.
2. Az elnökség megállapítja, hogy a lap kiadását, az MHGT teljességgel önállóan kívánja ellátni. A szerkesztés munkája azonban, az MNL támogatására és személyi állományára támaszkodva valósítható meg. Ennek érdekében, az MNL-lel az együttműködési megállapodást, az MHGT elnökségének, mielőbb meg kell kötnie.
3. Az elnökség megállapítja, hogy mivel a lap egyedüli kiadója az MHGT lett, az eddig létezett háromoldalú szerkesztőbizottságot, az MHGT megszűntnek tekinti. (Ugyancsak érvénytelennek tekinti a három korábbi társkiadó között létrejött összes eddigi megállapodást, különös tekintettel a Budapesten, 1992. május 31-én kelt „Pro Memoria" kezdetű okmányra.) A TURUL-hoz fűződő kiadói (és mindennemű egyéb) jogok gyakorlására, ennélfogva a továbbiakban kizárólag az MHGT Közgyűlése, mint a Társaság legfőbb döntéshozó szerve, jogosult. A kiadással kapcsolatos adminisztrációt, ügyvezetést, az MHGT illetékes elnökségi tagjai (mindenekelőtt az elnök és pénztárnok) látják el. A lap szerkesztését a főszerkesztő irányítja, a szerkesztőség személyi állományát, a lap szakmai irányvonalát, ugyancsak a főszerkesztő határozza meg – az MHGT elnöksége és Közgyűlése egyetértésével és jóváhagyásával – szem előtt tartva a lap (és az MHGT) alapításakor kitűzött célokat. A lapot a főszerkesztőnek olyan módon kell szerkeszteni, hogy annak szakmai presztízse, akadémiai akkreditációja (tudományos minősítése), továbbra is fennmaradjon.
4. Az elnökség – illő köszönetnyilvánítás mellett – kijelenti, hogy továbbra is dr. Rácz Györgyöt tekinti a TURUL főszerkesztőjének, őt e minőségében kéri fel munkája folytatására. Az elnökségi felkéri a főszerkesztőt, hogy állítsa

101 2023. jan. 23-án telefonált a bank ügyfélszolgálatára, azonban nem lévén megelégedve az ott kapott tájékoztatással, 2023. feb. 9-én és 2023. márc. 1-jén személyesen is felkereste a 1111. Budapest, Bartók Béla út 34. szám alatti MagNet bankfiókot.

102 A számlatulajdonos neve, a bank előírásai miatt, meg kell egyezzen az egyesület nevével.

103 Közlemény az NKA honlapján: https://nka.hu/kiemelt-kategoriak/hirek/kozlemenyek-hirek/kozlemeny-12/ (letöltés: 2023. dec. 31.)

össze a TURUL szerkesztőinek (szerkesztőségének) névsorát, és terjessze azt az MHGT legközelebbi elnökségi ülése elé. Az elnökség javasolja, hogy a következő Közgyűlés határozatilag erősítse meg dr. Rácz Györgyöt a főszerkesztői székben.

5. Az elnökség felkéri a TURUL főszerkesztőjét, az MHGT elnökét, valamint a pénztárnokot (továbbá mindazon MHGT elnökségi tagokat, akik ebben részt tudnak és kívánnak venni), hogy készítsék el a TURUL körüli ügyvitel részletszabályait meghatározó szervezési és működési szabályzat (SZMSZ) tervezetét. A szabályzatnak lehetőség szerint rövidnek, lényegre törőnek és egyértelműnek kell lennie.
   E tervezetet, elkészülte után, az elnökség, ki kívánja adni véleményezésre dr. Szeidlné dr. Németh Mariann és dr. Szigeti Krisztina jogász Tagtársainknak. A jogászi szakvélemény alapján, az elnökség elvégzi a tervezeten az esetleg szükségesnek mutatkozó javításokat. Az elnökség, miután a végleges tervezetet elkészítette és határozatilag elfogadta, azt a soron következő Közgyűlés elé terjesztheti, jóváhagyásra.
6. Az elnökség kijelenti, hogy a Magyar Történelmi Társulattal, a TURUL átadás-átvételével kapcsolatban még fennálló kérdések rendezésére, a legközelebbi jövőben, tárgyalásokat fog folytatni. Ez alkalommal szükséges rendezni a TURUL eddigi bankszámláján lévő tőke sorsát, a meglévő folyóirat-példányok (mint tárgyi vagyon) felosztását, a turulfolyoirat.hu weboldal (és domainnév) MHGT részére való átadását, valamint az előfizetői adatok átadását. Az elnökség, lehetőség szerint, ezen tárgyalási folyamatba is be kívánja vonni – különösen a pénzügyi kérdések tekintetében – fent mondott két jogász Tagtársunkat, azaz dr. Szeidlné dr. Németh Mariannt és dr. Szigeti Krisztinát.
7. Az elnökség felhatalmazza az elnököt és a pénztárnokot, hogy a TURUL további pénzügyi adminisztrációjához, új „CIVIL" típusú bankszámlát nyissanak, a MagNet Bank Zrt.-nél, és ezen bankszámlára, a Társaság vagyonából, 50 ezer forintot, azonnal átcsoportosítsanak. Az elnökség javasolja, hogy a Társaság 2023. tárgyévi költségvetésében, összesen (az említett, 50 ezer forintot is beleszámítva) 600 ezer forintos biztonsági tartalékot tüntessen fel, lehetséges kiadási tételként, a TURUL 2023. tárgyévi kiadási költségeinek, vészhelyzet esetén való fedezésére. Ezen vésztartalék csak azon esetben használható fel, hogyha a folyóirat részére nem lehet állami támogatást szerezni, a 2023. évben.
8. Az elnökség felkéri az elnököt, a pénztárnokot és a TURUL főszerkesztőjét, hogy folyamatosan figyelje a tudományos folyóirat-kiadási pályázatokat, és lehetőleg (ha a pályázati feltételek lehetővé teszik) minden releváns pályázatra nyújtsanak be, az MHGT nevében, pályázatot. Ezen pályázatok nevezési díját, az elnök jogosult azonnal utalványozni.
   Az elnökség továbbá felkéri az elnököt, a pénztárnokot és a TURUL főszerkesztőjét, hogy keressenek további támogatási lehetőségeket, a folyóirat anyagi fennmaradásának biztosítására."

[59] E határozatot követően, az elnök és pénztárnok, e-mailben felkérte az MTT vezetését, valamint a főszerkesztőt, hogy a fentebb megírt kérdésekben, legyenek kedvesek az MHGT delegátusaival, személyesen tárgyalni.[104] Az előbbi határozat értelmében jelezték, hogy a tanácskozásra az MHGT jogi szakértőit is szeretnék meghívni.

[60] Az MTT részéről a felkérésre Hermann Róbert elnök és Csukovits Enikő főtitkár válaszolt. Időpontot sikerült egyeztetni, azonban a főtitkár jelezte, hogy jogászok jelenlétét nem tartja szükségesnek; abban az esetben pedig, ha az MHGT jogászokat kíván hozni a (későbbi) tárgyalásra, úgy az MTT „jogi képviselője is jelen lesz." Ezen felvetésre, az MHGT részéről az elnök és pénztárnok (rövid tanácskozás után) úgy felelt, hogy az MHGT eltekint a jogászok jelenlététől.[105]

[61] Az MHGT és MTT képviselői közötti személyes találkozóra 2023. május 4-én déli 12 órakor került sor, az Országos Levéltár Bécsi kapu téri épületében, a földszinti oktatóteremben. Jelen volt Csukovits Enikő (MTT főtitkár), Hermann Róbert (MTT elnök), Pandula Attila (MHGT, elnök), Rácz György (Turul főszerkesztő), és Benke Tamás (MHGT, pénztárnok).

A tárgyalás elején az MTT főtitkára azt kérdezte, vajon mi indította az MHGT-t arra, hogy a Turul kiadói jogait átvegye, s hogy a korábbi „társkiadókkal" való szakítást, véglegesnek szánják-e? Az MHGT nevében a pénztárnok válaszolt. Leszögezte, hogy az MHGT *kikerülhetetlen akarata,* hogy a Turul feletti összes jogot visszaszerezze; s hogy ezen szándék megmásíthatatlan. Azt állította, kettős oka van annak, hogy az MHGT ezt teszi. Az egyik, tisztán elvi jellegű: az MHGT eredeti, 1883. évi célkitűzéseihez kíván hű maradni azzal, hogy a lapot visszaszerzi. Ugyanis az MHGT létrejöttének egyik fő oka, így újjáalakulásának, újbóli létezésének is egyértelmű kifejlete az, hogy a Turul folyóiratot az MHGT adja ki. A másik ok gyakorlati/pillanatnyi jellegű, és részben az MHGT-n kívül áll. Mivel a folyóirat-kiadási pályázatok egyöntetű előfeltétele, hogy a pályázónak az illető folyóirat kiadójának kell lennie, azért, ha az MHGT el akart indulni a folyóirat visszaszerzésének útján, szükségszerű volt, hogy a kiadói jogokat egyszer visszavegye. Mivel pedig az év elején – tehát közvetlenül a főszerkesztővel folytatott, decemberi eszmecseréje után – nem lehetett előre látni, hogy az NKA a pályázati forrásokat befagyasztja, tehát a 2023. évi kiírásokat, az év első három hónapjára lehetett várni; azért az MHGT-nek, ha nem akart ismét egy évet veszteni, azonnal be kellett jegyeztetnie magát kiadóként. Kifejezte azon meggyőződését, hogy az MHGT a lap egyoldalú visszavételével, vagyis azzal, hogy tárgyalófeleit kész helyzet elé állította – bár fájdalmas és udvariatlan lépés volt ez – egyúttal olyan, parttalan vitáknak is elejét vette, melyek során az MHGT könnyen alul (és *egyedül*) maradhatott

104 Az e-mailt a pénztárnok küldte el, 2023. ápr. 16-án, 14:13-kor.

105 Szükségesnek tartom ezt, kivételképpen, megokolni! Csakis azért tekintett el az MHGT az elnökségi határozatba (nem véletlenül) név szerint felvett jogász tagtársak jelenlététől (akik közül dr. Szeidlnét, a 2022. május 24-i közgyűlés – tehát a Társaság *legfőbb döntéshozó szerve* – eleve jogosította a tárgyalási folyamatban való részvételre), mert attól tartottunk, hogy az MTT által felkért jogász esetleges honoráriumát, az MTT, a Turul folyóirat tőkéjének rovására egyenlítené ki.

volna, a másik *két* tárgyalóféllel szemben. Így pedig egyes kényes kérdéseket immár szükségtelen is előhozni – ami pedig, más esetben, méltatlan és parttalan vitákat eredményezhetett volna. (Továbbá a lap helyzetének változatlanságát.)

Ezután a tárgyalófelek megtárgyalták az MHGT által javasolt hat kérdést, röviden a következő eredménnyel:

1. *A tőke felosztása (és átutalása az MHGT új TURUL számlájára):*
   A tárgyalás során az MTT képviselői kijelentették, hogy semennyi pénzt sem fognak az MHGT részére átutalni a Turul folyóiratnak az MTT által kezelt bankszámlájáról. Az MTT főtitkára jelezte, hogy konzultált az MTT jogászával, aki tudatta vele, hogy efféle igényt per útján sem tudna érvényesíteni az MHGT.
   Az MHGT pénztárnoka, utóbbi jogászi véleménnyel egyetértett; ám azt a kérdést tette fel, hogy *vajon a számlán lévő pénz, a Turul folyóirat pénze, vagy az MTT pénze?* Rácz főszerkesztő tiltakozott a kérdés ilyetén feltevése ellen. A pénztárnok azonban mindjárt meg is felelt saját kérdésére, nyomatékkal fejtegetvén, hogy – tisztán elvi álláspontja szerint – *a Turul folyóirat számláján lévő pénz, a Turul folyóiratot illeti.* Ilyenformán, minthogy a Turul kiadója immár az MHGT, a megelőző évtizedekben, a folyóirat értékesítéséből felhalmozódott, lényegében *biztonsági tartalékként* funkcionáló összeg, az MHGT új Turul folyószámlájára volna átvezetendő; hogy azt a továbbiakban is a folyóirat céljaira lehessen felhasználni. Visszautasította azon – bizonyos szakmai körökben pletykaként terjengő – nézetet, hogy az MHGT a Turul tőke „lenyúlására" törekedne, s annak „zsebretétele" után, hagyná a lapot tönkremenni. Sőt kifejtette, hogy az MHGT egyáltalában nem a pénz megszerzésére (vagy a Turul tönkretételére) törekszik; de igenis fontosnak tartja, hogy a Turul biztonsági tartalékkal rendelkezzen – és azt a pénzt, amit a főszerkesztő, évek hosszú során át, a Turul előfizetőitől „összekalapozott", a Turul céljaira szükséges fordítani.
   Az MTT főtitkára kitartott amellett, hogy a Turul tőkét az MHGT részére nem adják át.
   Vita bontakozott ki arról, hogy a Turul folyószámlán lévő pénz miből is állt össze. A pénztárnok azt vitatta, hogy mivel a pályázati pénzeket az utolsó garasig el kellett költeni, a maradvány (logikailag) csakis az előfizetési díjakból származhat. Az MTT főtitkára azonban állította, hogy százezres tételekkel támogatták a Turult. A pénztárnok megjegyezte, hogy semmilyen hiteles elszámolást sem kapott dr. Szeidlné, az elmúlt évtizedek gazdálkodásáról; hanem csupán egyetlen, egyoldalas táblázatot. Az abban lévő adatok az MHGT számára így ellenőrizhetetlenek.
   Végül a főszerkesztő által (még a megbeszélés előtti hetekben) felvetett javaslathoz igazodva, az MTT és az MHGT akként egyezett meg, hogy mivel előreláthatólag úgysem lehet 2023-ban NKA forrást szerezni a folyóirat számára, ennek az évfolyamnak a kiadási költségeit, valamint minden egyéb, a lappal kapcsolatban felmerülhető kiadást, a tőke erejéig, az MTT által kezelt eddigi folyószámláról fedezi az MTT; majd a „kiürült" számlát megszünteti. Az előfizetési díjak már az MHGT új számlájára vételezendők be.
   Az MHGT részéről ígéretet tettek, hogy a folyóirat alcíme addig nem változik, amíg az MTT a kiadáshoz anyagilag hozzájárul. (Becsületbeli rekompenzáció gyanánt.) Megjegyezték, hogy az MHGT 600 ezer forintos tőkét képez, a folyóirat kiadásának anyagi biztosítékául. A pénztárnok hangsúlyozta, hogy meglátása szerint a főszerkesztőnek van erkölcsi joga a Turul tőke felhasználása felől rendelkezni, mert ő tett az elmúlt években legtöbbet a folyóiratért. Ezzel a jelenlévők nagyjában-egészében egyetértettek. Ilyenformán az MHGT jelenlévő képviselői lemondtak arról, hogy a továbbiakban a Társaság számára a Turul-tőkét követeljék. A pénztárnok ismét jelezte, hogy a pénz felhasználásának módja jóval jelentéktelenebb, *ideig valóbb* dolog annál, mint az a nagy horderejű (és akaratunk szerint: *maradandó*) fejlemény, hogy az MHGT a kiadói jogokat visszaszerezte.
2. *A fizikai folyóirat-példányok felosztása:*
   Minthogy a folyóiratszámok mindvégig az Országos Levéltárban voltak (és vannak), s a főszerkesztő, a 2022. december 8-i megbeszélésen már kilátásba helyezte, hogy ezeket az MHGT részére térítésmentesem átadják, ez ellen az MTT képviselői sem emeltek kifogást. Ilyenformán az MHGT-nek a Turul folyóirat raktári állománya feletti kizárólagos tulajdonjogát, a tárgyalófelek elismerték.
3. *A turulfolyoirat.hu honlap és domainnév átvétele:*
   Amikor az MTT tudomást szerzett arról, hogy az MHGT egyoldalúan benyújtotta az NMHH-változásbejegyzési kérelmet, a Turul folyóirat MTT által üzemeltetett honlapját (turulfolyoirat.hu) „lekapcsolták" (elérhetetlenné tették).[106] Az MHGT jelezte, hogy meg tudná ugyan oldani saját erőforrásból új honlap fejlesztését, de annak érdekében, hogy a már elvégzett munka ne menjen veszendőbe, kész – jelképes ellenszolgáltatás fejében – átvenni az eddigi honlapot. Az MTT főtitkár kérdésére, a pénztárnok 55 ezer forintos, jelképes ellenszolgáltatást említett (melyet magánvagyonából akart fedezni, szokásához híven, hogy az MHGT pénztárát ezzel se terhelje). A főtitkár a felajánlott összeget, igencsak kevesellte. Állítása szerint több százezres költséggel, pályázati pénzből hozták létre a Turul-honlapot, s annak még a domainneve is talán többet érne a felajánlott összegnél – hiszen vannak olyan domainnevek, melyek milliós áron cserélnek gazdát. A pénztárnok, nem vitatva utóbbi tényt, megjegyezte, hogy a folyóirat részére tetszőleges új domainnév is, pár ezer forintért regisztrálható volna; az átvételnek így leginkább jelképes értéke van, a domainnév tekintetében.
   Végül a felek abban állapodtak meg, hogy az MTT megvizsgálja, milyen összeg fejében volna hajlandó a honlapot az MHGT részére átengedni; s ez alapján fognak, később megállapodni.
4. *Az előfizetői adatok átvétele:*
   A pénztárnok jelezte, hogy az előfizetői adatokat részére a főszerkesztő át fogja adni, az új előfizetői nyilvántartás

106 A régi oldal lekapcsolását a pénztárnok 2023. febr. 28-án észlelte, és ugyanazon napon e-mailben jelezte a főszerkesztőnek.

létrehozásához. Az MTT ezt ellenvetés nélkül tudomásul vette.

5. *Az MTT pénzügyi és egyéb (a továbbiak szempontjából hasznosítható, érdekkel bíró) dokumentációjának átvétele/lemásolása, az MHGT irattára részére:*
   Az MTT álláspontja szerint kevés olyan irat lehet birtokukban, mely nem számviteli jellegű, s az MHGT érdeklődésére számot tarthat, avagy ismerete később hasznot hajthat. A pályázati iratokkal a főszerkesztő (is) rendelkezik. Az MTT ezen tárgyalás alkalmával is mereven elzárkózott attól, hogy az MHGT részére bármilyen tételes számviteli adatsort, a korábbi évtizedekről, kiadjanak. A pénztárnok azonban csupán annyit igényelt, hogy az MTT Turul folyószámlájának 2022. január 1-je *utáni* összes kivonatát megkapják; vagy ha ez nem lehetséges, legalább olyan adatsort, melyben a mondott időszak Turul előfizetői befizetései hiánytalanul szerepelnek. Erre az előfizetők érdekében van szükség, hogy helyes adatok álljanak rendelkezésre, az MHGT nyilvántartásának felépítéséhez. (Ezen adatokra mindaddig szüksége van az MHGT-nek, amíg az MTT Turul folyószámlája meg nem szűnik.) Az MTT főtitkára állítása szerint nincsen akadálya, a 2022. január 1-je utáni, kért bankkivonatok átadásának, és ezt kilátásba is helyezte.
6. *Az MTT által kívánt tartalmi/fennmaradási garanciák, egyebek:*
   A pénztárnok e pontnál emlékeztetett arra a – szintén szakmai körökben forgó – szóbeszédre, miszerint egyesek azzal terveznék megtorolni azt, hogy az MHGT a Turul folyóiratot visszaszerezte, hogy a folyóirat akadémiai akkreditációját megvonnák – illetve ezt (informális csatornákon) kieszközölnék. A pénztárnok közölte, hogy ezen szóbeszédet *nagyon nem szívesen hallotta*.[107] Kifejtette, hogy az MHGT nem készül a folyóirat „lefejezésére" – mint egyesek tévhiedelmektől megkapatva állították. Sőt, az ő személyes elképzelése – melyet nem habozik a továbbiakban sem a legnagyobb eréllyel keresztülvinni – *mindenkor* az volt, hogy a lapot érintő szakmai bírálatokat azáltal lehet és szükséges elnémítani, és a méltatlanságok útjait bevágni, hogy a folyóirat főszerkesztőjét hivatalában meghagyjuk, és lehetőség szerint az egész nagyra becsült szerkesztőségi kollektívát, munkája folytatására kérjük fel – a főszerkesztő által. A *teljes változatlanság,*[108] meg fogja fosztani a bírálni szándékozókat érveiktől. A főszerkesztő sértetlenségére a pénztárnok a fent mondott, 2022. december 8-i megbeszélésen, személyes garanciát vállalt – mármint, hogy mindent el fog követni ennek érdekében. Ugyancsak hivatkozott az MHGT elnökségének, azonos értelmű, 2023. március 20-i határozatára. Kifejtette, hogy az MHGT, a lap hosszú távú (meghatározatlan ideig való) fenntartására készül; erre, valamint a főszerkesztő megtartására, bárkivel szemben írásbeli garanciát kész a Társaság adni. Kifejtette ezután, hogy az MHGT közgyűlése, határozatilag megerősítheti majd a főszerkesztőt, és az általa benyújtandó szerkesztőségi névsort. Pár szóban bemutatta a Turul számára megalkotandó szervezeti és működési szabályzat alapelveit. Ennek is fő elve a stabilitás. Tehát hosszú távon, *elvi szemszögből sem* tart elfogadhatónak önkényes, ad-hoc személyi változtatásokat, „basáskodást". Rámutatott, hogy a főszerkesztő, az elnökség és a Társaság közgyűlése, egymást kiegészítő jogosítványokkal rendelkezik majd; ám minden lényeges – főleg személyi – kérdésben, az utolsó szót, az MHGT közgyűlése mondja majd ki. Ezáltal pedig – *minthogy a közgyűlés a Társaság legfőbb döntéshozó szerve* – a Turul folyóirat, *mintegy a Társaság szívébe, középpontjába lesz (az új Turul SZMSZ elképzelt rendelkezései szerint) bebetonozva* – úgy, hogy onnan többé eltávolítani ne lehessen. Az előadottakat a jelenlévők helybenhagyták. Az MTT képviselői állították, hogy semmi tudomással sem bírtak azon állítólagos pletykákról, melyekre a pénztárnok utalt. A pénztárnok, az akkreditáció-megvonás tekintetében, a főszerkesztő kijelentésére hivatkozott, aki – némi habozás után – megerősítette, hogy *ilyesféle* híresztelésekről ő valósággal tájékoztatta a pénztárnokot korábban.[109] Az MTT főtitkára javasolta, hogy a TURUL főszerkesztőjének megállapítási folyamata során, a Magyar Nemzeti Levéltár (főigazgatója) egyetértési jogot gyakorolhasson. Az MHGT ezen javaslatot, azon megszorítással tartotta elfogadhatónak, hogy az MNL csakis olyan főszerkesztő-jelölt esetében gyakorolhasson egyetértési jogot, amely jelölt az MNL munkatársa. Egyéb esetben sem az MNL-nek, sem másnak, nem lesz semmiféle beleszólása a főszerkesztő megállapításába; minthogy az, ilyen esetben, csakis az MHGT belügye, és ennélfogva kizárólagosan az MHGT közgyűlése elé tartozik.
   A tanácskozást a felek azzal zárták le, hogy a függőben maradt kérdéseket, a következőkben (levelezés útján) tisztázzák, majd pedig a megállapodást az MTT jogásza, az MTT költségére, végső, írásos alakba önti; amelyet a két egyesület törvényes képviselői, majd, adott alkalommal, hitelesíteni fognak.
   Ilyenformán az – eleve előzetesnek szánt – egyeztetés, írásbeli megállapodás nélkül zárult, és arról hivatalos emlékeztető sem készült.

[62] Az MTT 2023. május 13-án tisztújító közgyűlést tartott, melyen elnöknek Fodor Pált, főtitkárnak pedig Ablonczy Balázst választották meg.[110]

[63] 2023. május 26-án, az MTT részéről Csukovits Enikő levelet küldött az MHGT vezetőinek. A tisztújítás eredményének közlése mellett, levelében a következőket írta: „A folyóirat átadás-átvétele ügyében fennmaradt kérdésekre a Társulat nevében a következő ajánlattal fordulok Önökhöz:
– Az MTT vállalja, hogy jelen, 2023-as év folyamán biztosítja a Turul megjelentetési költségeit, oly módon, hogy a folyóirat számláján lévő összegből, a korábbi gyakorlatnak megfelelően elszámolja/kiegyenlíti a főszerkesztő által

107 Ez igen méltánytalan volna a lapban korábban publikáló szakemberekkel szemben is.

108 Személyi és szakmai értelemben.

109 Ld. a főszerkesztőnek a pénztárnok részére küldött elektronikus levelét: 2023. febr. 13. (14:03); továbbá szóbeli közléseit is.

110 A tisztújító közgyűlés eredményéről szóló közlemény, az MTT honlapján: https://tortenelmitarsulat.hu/hir/741/Tisztújító+közgyűlés+május+13-án (letöltés: 2023. dec. 31.)

hozott nyomdai előkészítés- és nyomdaszámlákat (legfeljebb bruttó 1 200 000 forint értékben). – Az MTT vállalja, hogy a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság számára a Társulatnál vezetett számlán maradó összeg fejében átadja a turulfolyoirat.hu honlapot és domainnevet. Az átadásról a szerződés elkészítését a Társulat vállalja.
A Társulat a fenti ajánlatban foglaltakat abban az esetben tudja vállalni, ha arról az MTT és a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság írásban megállapodik."
[64] Az MHGT 2023. május 30-i közgyűlésén az MHGT elnöke és pénztárnoka (a főszerkesztő jelenlétében és kiegészítései mellett) beszámolt a Turul folyóirathoz fűződő jogok MHGT részére történő visszaszerzése, s a lap további (szakmai és financiális) fennmaradása érdekében tett lépésekről, valamint a további teendőkről. Mivel azonban eddigre a folyóirat körüli jogokat és feladatköröket megállapító, külön szervezeti és működési szabályzat (Turul SZMSZ) megszövegezése és elnökségi megvitatása még nem történt meg, illetve a főszerkesztő sem nyújtotta be megerősítésre a szerkesztőségi névsort, ezekről nem születhetett határozat. Mivel az elnökség és a felügyelőbizottság egy-egy tagja korábban leköszönt, világos volt, hogy az év folyamán még egy (részleges tisztújító) közgyűlést kell tartani. Ezért a közgyűlés felkérte az elnökséget, hogy a Turul SZMSZ-tervezetet erre az újabb közgyűlésre készítse elő, és juttassa el a tagsághoz. Arról is esett szó, hogy a Turul kiadásával foglalkozó Alapszabály-szakaszt, a későbbiekben módosítani kellene, hogy jobban tükrözze az új helyzetet.[111]
Megoszlottak a vélemények arról, hogy el lehet-e fogadni az MTT részéről 2023. május 26-án beérkezett ajánlatot, különös tekintettel annak a honlappal kapcsolatos kitételére. Az elnök, a közgyűlést megelőző, pénztárnokkal folytatott magánbeszélgetésében az ajánlatot teljes mértékben elfogadhatónak tartotta. A pénztárnok tájékoztatta az elnököt arról, mit írt neki az ajánlattal kapcsolatban a főszerkesztő.[112] Majd elégedetlenségének adott hangot, már ti. abban a kérdésben, hogy az MTT, a „fennmaradó" (a főtitkár levelében számszerűen meg nem határozott) Turul-tőkét, a honlap fejében kívánja beszámítani. Minthogy hiteles (általunk tételesen leellenőrizhető) elszámolás nem áll rendelkezésre, a megelőző évekről; sem pedig a Turul folyószámla aktuális egyenlegét nem ismerjük, az ajánlatot egyértelműen kiértékelni nem tudjuk. A dr. Szeidlnétől kapott táblázat szerint, a folyóirat bankszámlájának záróegyenlege, *2022 közepe táján,* 2 385 015 forint volt. (Hiszen *2022 nyarán* kapta dr. Szeidlné a táblázatot.) A főszerkesztő szerint viszont 2023 június elején 1 460 628 forint volt a számlán.[113]
A közgyűlés folyamán, a pénztárnok ismét hangoztatta ezen aggályait. Ezt követően, a közgyűlés határozatilag felhatalmazta az MHGT elnökségét, hogy a továbbiakban (ha szükségesnek mutatkozik) olyan irányban is folytathassa tárgyalásait, hogy az MTT által létrehozott, turulfolyoirat.hu honlap átvételére, ne kerüljön sor – hanem helyette új honlapot készítsen az MHGT.
[65] 2023 nyarán az elnökség megkezdte a Turul SZMSZ elvi kidolgozását. Az elnökségi tagok közül többen vitatták a pénztárnok elképzelését, azzal kapcsolatosan, hogy a közgyűlés válassza-e a továbbiakban a főszerkesztőt és a szerkesztőséget. Az elnök és a pénztárnok több elnökségi taggal személyesen, illetve telefonon tárgyalt erről a kérdésről, ám a nyáron (2023. július 10-én) tartott elnökségi ülés nem foglalkozott a folyóirat ügyével, mivel az SZMSZ-tervezet ekkor még nem volt kész. (Csupán a rendkívüli közgyűlés összehívásáról, előkészítéséről intézkedett.) A pénztárnok mindeközben igyekezett meggyőzni elnökségi tagtársait arról, hogy a közgyűlés elé utalandó a folyóirattal kapcsolatos összes, lényegi döntés, így a személyi döntések is.
[66] Az MHGT elnöke, megfontolván a korábbi hónapok eseményeit, valamint az elnökségi tagokkal folytatott egyeztetéseinek eredményét, 2023. augusztus 29-én kelt, és elektronikusan továbbított levelében[114] válaszolt az MTT (2023. május 26-i) ajánlatára (észrevételeit a 2023. május 4-i találkozó kérdései mentén csoportosítva) – ebből szemelvényeket közlünk:

1. *A fizikai folyóirat-példányok felosztása*
   „tekintetében, abban maradtunk, hogy ezeket a Levéltár az MHGT részére át fogja adni; amint az MHGT rendelkezni fog tárolásukhoz megfelelő helyiséggel. Célunk a régebbi folyóirat-számok folyamatos értékesítése; a bevételek az új TURUL folyószámlára kerülnek, így pedig csakis a folyóirat céljait szolgálják majd."
2. *Fennmaradási garanciák:*
   „2023. november 3-án tartandó közgyűlésünkön, az elnökség szándéka szerint, meg kívánjuk erősíteni dr. Rácz György urat, a főszerkesztői székben; valamint helyben hagyandjuk az általa benyújtandó szerkesztőségi névsort. (…) Hosszabb távon, a szerkesztőség személyi állományának, szerves módon kell alakulnia. Semmiféle ad-hoc »lefejezést«, drasztikus személycserét, egyáltalán nem tervezünk! (…) Összességében (…) bárminemű változtatás, kezdeményezés, a TURUL »háza táján«, a főszerkesztőtől fog kiindulni. Az elnökség ellenőrző, döntés-előkészítő szerepet kap. A lappal kapcsolatos bárminemű, végső, jogérvényes határozatot, kizárólag az MHGT Közgyűlése hozhat meg. Az MHGT Közgyűlésének egyedüli jogosítása,

111 A 2022. május 24-én elfogadott (hatályos) Alapszabály 2. §. (2) j. pontja szerint, a Társaság cél szerinti tevékenysége különösen „a Turul című tudományos szakfolyóirat megjelentetésében való közreműködés" – immár azonban nem csupán „közreműködésről" beszélhetünk; ez indokolná a módosítást!

112 Ezt az elektronikus levelet a főszerkesztő 2023. máj. 29-én, 23:21-kor küldte. Tartalmára itt nem térünk ki.

113 A főszerkesztő ezt 2023. jún. 1-én, 13:27-kor írta meg a pénztárnoknak e-mailben. – Megjegyzendő, hogy a főszerkesztő szóban többször jelezte, mind a pénztárnoknak, mind dr. Szeidlné tagtársunknak, hogy az MTT sosem szólt bele a Turul-bankszámláról történő kifizetésekbe, hanem ezek mindig a főszerkesztő utasításai szerint történtek. Elsősorban tördelési- és nyomdaköltségeket fizettek, nagyon ritkán szerény megbízói díjakat rezüméfordításra, vagy a szerkesztőség tagjainak. A főszerkesztő sosem vett fel honoráriumot. – Miután a Turult az MHGT visszaszerezte, a továbbiakban a folyóirat pénzügyeit, a Közgyűlés által elfogadott éves költségvetéssel összhangban, az MHGT elnöke és pénztárnoka intézi (természetesen a főszerkesztővel együttműködve; ld. Turul SZMSZ, D.VIII.a. pont).

114 Az elnök ezen levelét a pénztárnok 2023. aug. 31-én (18:54-kor) beszkennelve, e-mailben juttatta el az MTT részére.

a lappal kapcsolatos elvi döntések megalkotására, pedig szavatolja az MHGT-nek a laphoz fűződő jogait. Mindezen elvi sémát a 2023. május 4-i megbeszélésen is vázoltuk, és a fent írt Közgyűlésünk elé terjesztendő TURUL SZMSZ-ben (...), részletesen ki fogjuk fejteni. Fentieket, természetesen, az Önökkel kötendő írásbeli megállapodásban is készek vagyunk tanúsítani, és minderre szavatosságot vállalni. Önök azonban, a 2023. május 4-i megbeszélés alkalmával, efféle elvi biztosítékokra – emlékezetem szerint – nem tartottak igényt. Hanem csupán azt javasolták, hogy a TURUL főszerkesztőjének megállapítási folyamata során, a Magyar Nemzeti Levéltár (főigazgatója) egyetértési jogot gyakorolhasson. Mi ezzel a javaslattal egyetértettünk – azzal a megszorítással, hogy az MNL csakis olyan főszerkesztő-jelölt esetében gyakorolhat egyetértési jogot, amely jelölt az MNL munkatársa. E megszorítás mellett, a javasolt egyetértési jogot, a TURUL SZMSZ-ben (valamint az MNL-lel kötendő együttműködési megállapodásban) biztosítani fogjuk."

3. *Az előfizetői adatok átvétele:*
   „Főszerkesztő úr részünkre átadta az előfizetők jegyzékét; ez alapján mi a terjesztési feladatokat el tudjuk végezni."[115]
4. *Az MTT pénzügyi (…) dokumentációjának átvétele/lemásolása, az MHGT (…) részére:*
   „Ahogy a megbeszélésen jeleztük, 2022. január 1-jétől kezdődően, mindaddig, amíg az MTT TURUL folyószámlája meg nem szűnik, minden havi folyószámla-kivonatról, digitális másolatot szeretnénk kérni! Ennek oka, hogy az előfizetői adatokat ez alapján tudjuk csak aktualizálni! (…) mihamarabb legyenek kedvesek pénztárnokunk részére, a mondott kivonatokat elküldeni (…)!"
5. *A turulfolyoirat.hu honlap és domainnév átvétele:*
   „A májusi megbeszélésen erélyesen igényeltük a korábbi TURUL weboldal (…) átadását az MHGT részére; jelképes pénzösszeg (55 ezer forint) fejében. A megbeszélés óta e kérdésben, a véleményünk megváltozott. Beláttuk, hogy valóban az az út a helyesebb, hogyha az MHGT teljesen új weboldalt készít a TURUL számára. E döntésünket három fő szempont motiválta:
   1. A korábbi TURUL weboldal megszokottól eltérő technológiája: (…)
   2. Migráció és redesign, mint nettó többletmunka (egy teljesen új oldal létrehozásához képest): (…)
   3. Domainnév fenntartási költsége:
      A külön turulfolyoirat.hu domainnév fenntartása jogosult volt, a három társkiadó esetében (valamint a turul.hu domainnév foglaltsága miatt). Mivel azonban a lapnak immár egy kiadója van, szükségtelen a folyóirat oldalának külön középszintű domainnevet regisztrálni. Hanem a már eleve regisztrált mhgt.hu domainnevünk aldomainjeként képezzük a TURUL weboldal új domainnevét: turul.mhgt.hu. Mivel aldomain-névről van szó, a fenntartása semmibe sem kerül, emellett megspóroljuk a turulfolyoirat.hu domainnév átadás-átvételi költségét is; és az új domainnév még inkább kifejezésre juttatja, a lap »hovatartozását«. (…)
      nagyon szépen megköszönve áldozatkész és nagylelkű ajánlatukat, végeredményben új weboldal létesítése mellett döntöttünk; mely a turul.mhgt.hu domainnéven lesz elérhető."
6. *A tőke felosztása:*
   „Mivel a TURUL átvétele számunkra tisztán elvi kérdés volt, a folyóirat folyószámláján felhalmozódott tőke tekintetében is mindenkor egyértelmű volt álláspontunk. Ám mivel a pénzügyek jelentősége nem mérhető össze a lap jogi státuszában beállott változás horderejével, azért engedményekre a pénzügyi vonalon készek vagyunk. A 2023. május 4-i megbeszélésen Főszerkesztő úr áthidaló megoldása tűnt elfogadható tárgyalási alapnak. Vagyis: a TURUL folyószámlán lévő pénzt, a folyóirat céljaira kell fordítani. A kérdés: ezt technikailag, hogyan valósítsuk meg? (…) Mi – minekutána a honlap ügyében, fenti döntésre jutottunk – a tőke-felhasználás kérdésében Főszerkesztő úrral egyeztettünk. (Akinek Önök szintén eljuttatták ajánlatukat.) Ezen egyeztetés alapján, mi arra a végkövetkeztetésre jutottunk, hogy (…) végső soron, egyedül a Főszerkesztőnek lehet erkölcsi joga arra, hogy a tőke felhasználására, indítványt tegyen. (…) kérjük szépen, állapodjon meg az MTT Igen Tisztelt Vezetősége, dr. Rácz György főszerkesztő úrral, a TURUL tőke felhasználásáról (…)! Nekünk, reményeink szerint, nem lesz okunk tiltakozni, egy (a jelenlegihez hasonlóan) méltányos megoldás terve ellen, sőt örömmel várjuk azt!
   Egyéb kérdések: (…)
   Mindaddig, amíg a TURUL céljára, az MTT által kezelt folyószámláról pénz érkezik, a folyóirat címlapján a társkiadók felirata változatlan marad. (Az impresszumba viszont a törvényileg előírt adatok kerülnek.) Amely évtől a lap pénzügyeit teljes mértékben az MHGT intézi, a címlapot meg fogjuk változtatni; helyreállítva a címlapon az »első világháború előtti állapotot«. (…)
   Számítok szíves megértésükre és segítőkészségükre, hogy az átadás-átvételt lezárhassuk, egy, az MTT és MHGT között megkötendő írásbeli megállapodással!"

[67] A Közgyűlés, az elnökség és az elnök korábbi felkéréseire, valamint a tárgyalófelekkel (különösen a főszerkesztővel) folytatott egyeztetések figyelembevételével, a pénztárnok elkészítette a Turul SZMSZ tervezetét, és benyújtotta azt az MHGT elnökségének jóváhagyásra. Egyúttal továbbította a főszerkesztő által előterjesztett szerkesztőségi névsort az elnökség által való előzetes megerősítésre.[116]

[68] A pénztárnok időközben (2023 júliusával kezdődően), mint az MHGT WM egyik koordinátora, megkezdte a Turul folyóirat új weboldalának kifejlesztését, illetve az ahhoz szükséges előmunkálatokat. Ez magában foglalta a meglévő MHGT honlap (portál) korábbi, mhgt.org domainnevének megváltoztatását, a korábban már visszaszerzett, mhgt.hu

115 A főszerkesztő 2023. jún. 1-jén (13:27-kor) e-mailben küldte el a korábbi előfizetői névjegyzéket a pénztárnoknak.

116 A főszerkesztő szerkesztőségi névsorra vonatkozó előterjesztése 2023. okt. 27-én kelt. A pénztárnok, a Turul SZMSZ szövegtervezetével együtt, 2023. okt. 30-án (14:33-kor) továbbította ezt az elnökségnek.

névre (tehát az elsődleges és másodlagos domainnevek „helyet cseréltek"). Ez maga után vonta az oldal tárhely-szolgáltatójával (BlazeArts Kft.) korábban[117] megkötött támogatási szerződés megújítását is.[118] Azután a pénztárnok, a turul.mhgt.hu aldomain-néven, létrehozta a folyóirat új weboldalának kezdeményét; annak érdekében, hogy kinézetét az elnökség és a főszerkesztő véleményezhesse. A főszerkesztő észrevételei alapján, az új (turul.mhgt.hu című) Turul-weboldalon (és ennélfogva az MHGT főoldalán is), a HTTPS (HTTP over TLS/SSL) bekapcsolásra került.[119]

[69] Az MHGT elnöksége, 2023. október 31-én tartott ülésén, egyhangúlag elfogadta a pénztárnok által előterjesztett Turul SZMSZ-tervezetet, valamint a főszerkesztő által benyújtott szerkesztőségi névsort. Ezeket a soron következő közgyűlésen kívánta az elnökség előterjeszteni, végleges megvitatásra és megerősítésre.

Az elnökség úgy határozott, hogy a Turul folyóirat előfizetési díja a 2024. tárgyévre (évfolyamra) változatlanul 3000 forint maradjon; továbbá felhatalmazta az elnököt, hogy a KELLO-val (Könyvtárellátó Nonprofit Kft.) a terjesztési szerződést a Társaság nevében megkösse. Az elnökség tárgyalt a Turul *Magyar Érdemrend* és *MHGT 140* konferenciákhoz kapcsolódó esetleges különszámairól, az azokba szánt közlemények összegyűjtésének állásáról is.

Az elnökség megtekintette a pénztárnok által készített új weboldalt, annak formázását, szerkezetét – és tetszését nyilvánította. A pénztárnok ekkor jelezte, hogy a főszerkesztő korábban kifogásolta az oldal formázását, különös tekintettel annak hátterére és fejléc-képére. Jelezte, hogy a főszerkesztő javaslata szerint, a későbbiekben ezeket meg lehet változtatni. Az elnökség a tájékoztatást tudomásul vette.

[70] Az MHGT rendkívüli, részleges tisztújító közgyűlése 2023. november 3-án, 17 órakor kezdődött a Magyar Nemzeti Múzeum Lapidáriumában. Az ülés harmadik napirendi pontjában *(A TURUL folyóirat státuszának rendezése)* foglalkozott a folyóirat ügyével. A közgyűlés tartózkodás és ellenszavazat nélkül megerősítette a Turul folyóirat eddigi főszerkesztőjét, valamint a szerkesztőség tagjait. A Turult így Rácz György főszerkesztő, valamint Avar Anton, Kovács Eleonóra, Körmendi Tamás, Laczlavik György, Neumann Tibor és Soós István szerkesztőségi tagok szerkesztik továbbra is (az új Turul SZMSZ-nek megfelelően, határozatlan ideig). A közgyűlés megköszönte a főszerkesztő a szerkesztőségi tagok folyóirat érdekében végzett (és folytatandó) áldozatos munkáját. Ezt követően a közgyűlés, ugyancsak tartózkodás és ellenszavazat nélkül, elfogadta a Turul folyóirat szervezeti és működési szabályzatát – mely 27 gépelt oldalra terjed.[120] (A szöveg megfogalmazásainak szabatosabbá tételére, a Társaság jogi szakértői, szükség esetén a következő évi rendes közgyűlésen tehetnek majd javaslatot – ám ezen javaslatok, az SZMSZ-ben meghatározott alapelvek és működési rend tekintetében, lényegi módosítást már nem hozhatnak.)

A közgyűlés a 2023 tárgyévi költségvetés részeként 600 ezer forintos tőke-átcsoportosítást hagyott jóvá a folyóirat céljaira. Ezt a pénztárnok 400 ezer forintos adománnyal egymillió forintra egészíti ki.[121]

[71] *Miután* az MTT vezetősége, a fenti, immár jogérvényes határozatokról (melyeket az MHGT honlapján is közhírré tettünk),[122] értesült, elnökünk 2023. augusztus 29-i levelére, Ablonczy Balázs MTT főtitkár válasz-levelet küldött, 2023. november 16-án. Részletek e levélből: „A Turul szakmai vezetésével kapcsolatban megelégedéssel észleltük az MHGT elkötelezettségét a folytonosság fenntartására és a nagymúltú folyóirat folyamatosságának biztosítására. (…) munkatársunk szívesen állítja össze Önöknek a [Turul folyó]számla 2022–23-as forgalmát, elszámol a beérkezett előfizetői összegekkel és szívesen átadja neveiket is. A Turullal kapcsolatos, megváltozott kiadói politikát és az új domainnév tényét tudomásul vesszük. A Turul számára befutott összegek felhasználásáról egyeztettünk Rácz György főszerkesztő úrral, és arra jutottunk, hogy folyó év (2023) végéig ezeket az összegeket a Turul kiadására fordítjuk, bemutatott számlák ellenében."[123]

[72] A pénztárnok, minthogy a fenti levélre szóló választ elnök úrral egyeztetni kívánta, a főszerkesztőt megkérdezte, vajon szükségesnek látja-e az MTT vezetése a folyóirat átvételét lezáró írásbeli megállapodást, melyről mind a 2023. május 4-i találkozón szó volt, mind pedig a 2023. május 26-i MTT-levélben, úgy a 2023. augusztus 29-i MHGT-válaszlevélben is, említés tétetett. A főszerkesztő azon meglátását fejezte ki, hogy efféle írásbeli megállapodás kötése immár okafogyott. Azt ajánlotta tehát a pénztárnoknak (és általa az elnöknek), hogy a megírandó levélben, az erre vonatkozó célzásokat mellőzzék.

[73] A 2024. január 23-i elnökségi ülésen, az MHGT elnöksége áttekintette a Turul folyóirat helyzetét, és azt kielégítőnek találta. Felhívta a főszerkesztőt, hogy a 2023. évi folyóirat-számok nyomdába adása előtt, azok címlapját és tartalomjegyzékét, a Turul SZMSZ-ben foglaltak szerint,[124] az MHGT illetékeseinek jóváhagyásra mutassa be. Ugyancsak felkérte, hogy állítsa össze a folyóirat 2024. évi munkatervét, hogy azt az elnökség megvitathassa, s megerősítése után a folyóirat honlapjára felkerülhessen.

Az elnökség újólag áttekintette az MNL-lel kötendő együttműködési megállapodás szövegtervezetét és azt – részben a folyóirat érdekében is – mielőbb megkötendőnek ítélte.

---

117 Kelt: Budapesten, 2023. máj. 4-én.

118 Kelt: Budapesten, 2023. aug. 28-án.

119 A HTTPS bekapcsolására 2023. nov. 7-én került sor. A mondott weboldalak teljes elérési útja tehát a következőre változott: https://www.mhgt.hu/ és https://turul.mhgt.hu/

120 A szabályzatnak csupán a nevét módosítottuk „szervezési"-ről „szervezeti"-re, dr. Borostyán Csaba jogász Tagtársunk észrevétele alapján. A Turul SZMSZ megtalálható a folyóirat új honlapján: https://turul.mhgt.hu/turul-szmsz/ (letöltés: 2023. dec. 31.)

121 A Turul folyóirat új MagNet bankszámlájára 2023. ápr. 6-án 50 ezer, majd 2023. nov. 17-én további 550 ezer forintot csoportosítottunk át, a Társaság központi, OTP folyószámlájáról. A pénztárnok, 400 ezer forintos felajánlását, 2024. közepéig, részletekben fizeti be.

122 Rövid összefoglaló a közgyűlésen történtekről, az MHGT honlapján: https://www.mhgt.hu/kozgyules-jegyzokonyve-2023-1103/ (letöltés: 2023. dec. 31.)

123 A későbbiekben, a főszerkesztő kérésére, e határidőt, 2023. végéről 2024. március végéig meghosszabbította az MTT.

124 A Turul SZMSZ C.II. és C.III. része értelmében.

[74] 2023. január 23-án, az elnök válaszlevelet küldött az MTT főtitkárának, melyben, illő köszönetnyilvánítás mellett, a következőket írta:
„többször egyeztettünk dr. Rácz György főszerkesztő úrral, akinek elmondása szerint a Turul folyóirat 2023. évfolyama, a korábban egyeztetett módon, az Önök anyagi áldozatvállalásának köszönhetően, hamarosan nyomdába kerülhet. Mi időközben elkészítettük a folyóirat új weboldalának (https://turul.mhgt.hu/) „fapados" kezdeti verzióját (…). Hamarosan be fogjuk jelenteni az NMHH-nak ezen weboldalt, mint a folyóirat teljes szövegű online megjelenési formáját.[125] (…) 2023. november 3-i Közgyűlésünkön a Turul számára kilátásba helyezett szervezeti és működési szabályzatot elfogadtuk (…), és a korábbi Szerkesztőség tagjait, ebbéli minőségükben megerősítettük (…). Mivel az új előfizetői nyilvántartást (…) a napokban állítjuk össze, nagy szükségünk volna a 2022–2023. évi befizetések lajstromára!" Ennek közlésére kérte fel az MTT illetékeseit.[126]
Az MTT főtitkára, e megkeresésre 2024. február 2-án e-mailben válaszolt, és javasolta, hogy az MHGT közvetlenül az MTT könyvelőjéhez forduljon, a kívánt adatokért.
[75] A Turul folyóirat weboldalának tartalomfeltöltését a pénztárnok a 2023-as év végére olyan mértékig elkészítette, hogy arra hivatkozva, a 2024-es év elején lehetővé vált, a korábbi előfizetőknek postai tájékoztató levelet küldeni, felkérve őket előfizetésük megerősítésére (amihez a pénztárnok ún. *előfizetési nyilatkozat* formanyomtatványt rendszeresített).
[76] A folyóirat honlapjának nyitóoldalán a pénztárnok 2024. január 6-án *„FIGYELEM! Fontos változások!"* címmel, a következő tájékoztatást (illetve helyzetértékelést) tette közzé, a Turul Előfizetői számára:
„A 2023-as év, a Turul folyóirat tekintetében, igen fontos, adminisztratív jellegű változásokat hozott. (…)
a 2023. évben megalapításának (egyúttal a Turul megindulásának!) 140. jubileumát ünneplő Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság, újra saját, kizárólagos hatáskörében gyakorolja, a folyóirathoz fűződő jogok teljességét.
Ezzel egy korszak zárult le, a Társaság és a folyóirat történetében – amely korszak az MHGT 1951. február 27-i kényszerű feloszlásakor vette kezdetét. E kényszerhelyzetből, a reánk oktrojált megsemmisülés állapotából, a nemzedékről-nemzedékre áthagyományozódott ügyszeretet, áldozatkészség és tántoríthatatlan akarat, rögös utakon bár, de kiemelte és helyreállította Társaságunkat és annak folyóiratát. Hogy pedig azt a teljes és csorbítatlan jogot, melynek Társaságunkat, a Turul folyóirathoz kapcsolódóan, mindenkor meg kellett volna illetnie, immár visszaszereztük – azzal voltaképpen lelkét, fő létcélját adtuk vissza, egy, a XX. század viharaiban, létével együtt csaknem lelkét és célját vesztett, ámde eszmei mélységük folytán megingathatatlan alapjait híven megőrzött tudományos társaságnak.
Kellően megfontolva azon – immár történelminek nevezhető – feladatot és felelősséget, melyet az MHGT, a Turul teljes körű átvételével, újfent magára vállalt, a Társaság 2023. november 3-i Közgyűlése intézkedett egy új, teljes körű szervezeti és működési szabályzat megalkotásáról, a folyóirat számára.
A 2023. év folyamán az MHGT a folyóirat pénzügyeinek vitelére új, külön bankszámlát nyitott a MagNet Banknál; a korábbi kiadótól (Magyar Történelmi Társulat) az előfizetői adatokat átvettük, és velük az átadás-átvétel egyéb kérdéseiben is megállapodásra jutottunk. A fent mondott Közgyűlés, a folyóirat főszerkesztőjét, dr. Rácz György urat, valamint a Szerkesztőség további T. Tagjait, ebbéli minőségükben megerősítette és nagy tisztelettel felkérte munkájuk folytatására. A folyóirat forgalmazásában és kiadásában érdekelt vállalatokkal is egyeztetéseket kezdtünk; valamint a kiadás költségeinek fedezésére, pályázati források bevonására, felkészültünk.
A folyóirat előfizetéseit, terjesztését és raktározását illető adatbázis felállítása folyamatban van."[127]
[77] A pénztárnok 2024. február 2-án, 54 belföldi előfizető, majd február 5-én két külföldi előfizető részére küldött előfizetési felhívó levelet, mellékelve az előfizetési nyilatkozat formanyomtatványát, és postai válaszborítékot is.
[78] A folyóirat-kiadás MHGT berkeiben történő folytatásának szakmai igényességét a szerkesztőség azzal kívánja bizonyítani, hogy a 2024. évi egyik füzetet a szerkesztőség tagjainak tanulmányaiból állítják össze, példát adva az MHGT tagságának arra, hogy milyen tanulmányok közlésre történő leadását várják a továbbiakban. *(A főszerkesztő tájékoztatása szerint, az e füzetből terjedelmi okokból kimaradó szerkesztői tanulmányok közlése a 2025. évfolyamban fog megtörténni.)*

Ezzel, *per longum et latum* leírtuk, miképpen szerezte vissza a Turul folyóiratot az MHGT.

Nem állíthatjuk, hogy leírásunk teljes körű volt; egyes, kisebb jelentőségű mozzanatokat teljesen kihagytunk, illetve el is felejthettünk. Azt sem állíthatjuk, hogy csupán tényközlésekre szorítkoztunk volna, megokolások nélkül, ahogy pedig szándékoztuk.

Társaságunk 1883. február 25-i, alakuló közgyűlésén, alapítónk, br. Radvánszky Béla, kitért azon ellenvéleményekre, melyeket az akkori tudományos közösség egyes tagjai, az MHGT megalakítása ellen hangoztattak.[128] Alapítónk egyeneslelkűsége, világos gondolkozása és szókimondása minket is int, hogy ne haladjunk el úgy a kritikák mellett, mintha azok nem történtek volna meg!

Ebből adódóan, röviden elősoroljuk a – fentebb már érintett – Társaságunkon kívül keringett pletykákat, valamint a Tagtársainktól és a Turul előfizetőitől érkezett egyes észrevételeket. Azért is megérdemlik figyelmünket, mert ezek tanúskodnak arról a („belső" és „külső") közegről, melyben a fenti

125 E bejelentést az elnök megtette; a bejelentő lapot a pénztárnok 2024. jan. 29-én postázta, az NMHH részére. Expediálva a 106. pénztárnoki levél-lajstromszám alatt.
126 A levél datálása, sajtóhiba folytán, „2024. február 23." volt. Az elnök által saját kezűleg hitelesített levelet a pénztárnok 2024. jan. 29-én (20:42-kor), beszkennelve, elektronikusan továbbította az MTT részére.
127 E közleményt 2024. január 30-án kismértékben javította és kiegészítette a pénztárnok; a fentiekben e korrigált szövegváltozatot közöltük.
128 Radvánszky beszédének ezzel kapcsolatos mondatai az alakuló közgyűlésről szóló sajtóközleménybe is bekerültek; ld. az „Egyetértés" című folyóirat 1883. febr. 26-i számában, *„A »Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság« megalakulása"* címmel.

változások bekövetkeztek. Hogy azonban sértődést ne okozzunk, csak támogató véleményhez írunk nevet.

Előbb a „pletykákról"! Ezek – *amennyiben valósággal léteztek, s nem csak a bolhát elefánttá alakító emberi hírközlés, tódítás nagyította fel őket a semmiségből* – elsősorban abból keletkezhettek, hogy *valakik* nem értették, mi motiválja a folyóirat visszavételét. Mi ennek *kettős okát,* a 2023. május 4-i megbeszélés leírásakor megadtuk. Ám sokak számára, akik ezt nem hallották, akkor nem lehetett egyáltalán nyilvánvaló; s ha tudattuk volna is velük, bizonnyal sokan el sem hitték volna – aminthogy nem várhatjuk, hogy valaha is el fogják hinni. Ebből adódóan, a szóbeszéd, *az okot kutatva,* lényegében a következő vádakkal illethette *(volna?)* Társaságunkat:

1. *„Az MHGT a Turul tőke »lenyúlásáért« csinálja az egészet!"*
   Az MHGT nem *lopási* szándékkal fordult az MTT-hez, és a Turul folyóirat tőkéjéhez. Ezzel kapcsolatos elvi álláspontunkat, fentebb ismertettük. Minket nem egy pénzösszeg sorsa érdekelt – mert annak addig van jelentősége, amíg elköltik. Minket a Turul folyóirat, annak sorsa és eszmei értéke érdekelt, ami, reméljük, *ércnél maradandóbb!*
2. *„Személyes ambíciók miatt csinálták!"*
   Meg voltak győződve egyesek, hogy „személyes ambíciók" vezetik az MHGT-t, helyesebben: annak képviselőit, abban az értelemben, hogy majd „nagy személycseréket" hajtanak végre a Turul körül, s a saját *„csókosaikat" hozzák helyzetbe.* Szomorú tény, hogy az efféle mentalitás nem idegen Hazánk közéletétől – pláne nem a tudományos közélettől. Sajnos, *régen* sem volt az. (Függetlenül a kortól és kormányformától.) Hogyha azonban *jól megnézi* az ember, a fent elősorolt tényeket, világosan fogja látni, ki, vagy kik voltak azok a faktorok, akik az egész folyamat szálait az MHGT részéről mozgatták; ill. a folyamatot, bizonyos pontokon, előre vitték. Mármost azt kéne tehát a *nepotizmussal vádaskodóknak* megmagyarázni: ugyan *kinek, kiknek a személyes ambícióiról* beszélünk? És, végeredményben: kinek a személyes ambíciói valósultak volna meg? Hihet mindenki, amit akar, de *tényként,* lényegében véve, csupán annyi áll meg, hogy: *nem változott semmi.*[129]
3. *A folyóirat lezüllesztése, megszüntetése; az akadémiai akkreditáció kérdésköre:*
   Hogyha voltak olyanok, akik *bizonyos okokból* azt fontolgatták volna, hogy az MHGT törekvését a Turul visszaszerzésére olyan módon értéktelenítsék el, hogy a folyóirat akadémiai akkreditációja ellen áskálódnak, és annak megvonása érdekében használják fel magán-kapcsolatrendszerüket, az bizony *semmi esetre sem volt (vagy lett volna) szép szándék.* „Erkölcsileg igazolható" lehetne ugyan, ha a „sértett" lelkivilága felől szemléljük. Már akkor viszont meg kell nézni azt is, vajon a megelőző (1951-et követő) évtizedekben követett gyakorlatból, *mi mennyire* volt erkölcsileg igazolható!… Talán *jobb nem feszegetnünk* tovább eme *erkölcsi* kérdéskört! Örömmel tölt el bennünket, hogy erre a tárgyalási folyamat során sem került sor – minthogy *kész tények* előtt álltunk, a kiadói jogok MHGT részére való bejegyzését követően.
   Világos az is, hogy a folyóirat akadémiai akkreditációjának megvonása, elsősorban a megjelenő közlemények szerzőit, mégpedig közülük is a *hivatásos tudósokat* sújtotta volna leginkább. Kérdés, milyen racionális indok állt volna rendelkezésre, az akkreditáció megvonásához? Ne tettessük azonban magunkat naivnak – olyan időket élünk, amikor hallgatnak a múzsák, és feleslegesek az észérvek!
   Itt van azután az a kérdés, vajon miféle *hibbant gondolkodás* vihette volna rá az MHGT-t a folyóirat megszüntetésére, lezüllesztésére, elpusztítására, megsemmisítésére? Nehezen megfejthető! Ha viszont próbálkozunk vele: egy *további, látens vád* dereng fel előttünk – melyet én *egy ki nem mondott, de valósággal kitapintható, „negyedik pletykának", illetve vádnak tartok.*
4. *A „negyedik vád", azaz: a „politikai megrendelés" elmélete:*
   Elképzelhető lett volna ugyanis, mások fejével gondolkozva, egy olyan magyarázat, miszerint az MHGT egyszerűen *politikai megrendelést* teljesít a folyóirat átvételével. Ilyesmi történhet például azért, hogy egy lap irányvonalát *átprogramozzák,* politikai elvárásoknak megfelelően; de azért is, hogy egy *nem tetsző* lapot elsorvasszanak, „kiheréljenek", megsemmisülésre ítéljenek. Csakis ebből a – bizonyos fokig irracionális – nézőpontból volna *egyáltalán értelmezhető,* az MHGT ellen irányzott, elsorvasztással, tönkretétellel kapcsolatos, fenti, alig kitapinthatóan jelentkező, látens „vádpont". Nos, ebből a szemszögből kétségtelenül lett volna *„értelme, célja"* a Turul „tönkretételének"!
   Mérlegelve e „vádat", a püspök alakja jut eszembe, Bacsó Péter: *A tanú* című filmjéből: „Minden politika, fiam!" – Aztán később, mosolyogva: „Ne politizáljunk! Mi lesz ma vacsora?" Bizonyos nézőpontból – minden politika. No de mit érünk ezen nézőponttal? Ha egyszer minden álláspontnak vannak politikai aspektusai, ki moshatja le az MHGT-ről, azt a „vádat", hogy „politikai megrendelést teljesített" a folyóirat átvételével? Hiszen még egy cipőfűző megkötése is politikai tetté válhat – ha például az ember, egy utcai tüntetésre indul éppen, azon cipőben!
   Ahelyett azonban, hogy tovább bogoznánk e kérdés fonalát, keresztülmetsszük azt! Az MHGT, Alapszabálya szerint, *politikamentes szervezet.*[130] Ennélfogva: *politikai nyomásgyakorlásnak nem engedünk, politikai parancsokat nem teljesítünk.*
   Kiemelendő, hogy az MHGT *nem most jött le a falvédőről,* nem a Magyar Köztársaság szülötte az; de nem is a Magyar Népköztársaságé, vagy Tanácsköztársaságé! Dicsőült első elnökünk, báró Radvánszky 1883-ban, tehát formálisan még a *Magyar Királyság* égisze alatt alapította Társaságunkat. Egykori alapító- és pártoló tagjaik között sok főúr és régi magyar nemes család megtalálható volt.[131]

129 Személyek és szakmai irányvonal tekintetében.

130 Ld. a hatályos Alapszabály 2. §. (4) bekezdését!

131 Az 1883. febr. 25-i alakuló közgyűlés idején a taglétszám 305 fő volt; és e tagság mintegy háromnegyede nemesi (vagy főnemesi) rangú személy volt.

Ezt nem felejtettük el! Ámde nem politizálunk: nincsen bennünk „hűség a párthoz". Minthogy azonban Társaságunk egy néhai magyar király címerpajzsát viseli pecsétjén, s nevében ott áll a „Magyar" szó – igenis kell legyen hűség bennünk a magyar nemzethez, és a magyar nemzet- és államiságához![132] Ezért nagyon természetes, hogy részt vettek Tagtársaink, a rendszerváltoztatás időszakában folyt címervitában, s hogy ott ül elnökünk, a Nemzeti Címerbizottságban. Ez részünkről nem politizálás, hanem eszmei önazonosságunknak egy szelete – vagy prózaibban: szakmai tevékenységünk része.
Leszögezzük: az MHGT nem teljesített, nem teljesíthetett semmiféle (akár politikai, akár másféle) „megrendelést" a Turul folyóirat átvételével, mert ilyen „rendelést", „utasítást", senki emberfiától sem kapott.

Végül pár személyesebb hangnemű észrevétel:

Tagtársaink közül kevesen nyilvánítottak egyéni véleményt a Turul visszavételével kapcsolatban, azonban a testületi üléseken jelenlévők igen nagy többsége támogatta azt (általában elmondható, hogy *egyhangú* határozatok születtek).

Azért néhány egyéni vélemény is volt. Elnökünk jelezte, hogy egy tagtársunk értetlenségét fejezte ki afölött, hogy minek akarjuk visszaszerezni a Turult? (Ez még a 2022. évi rendes közgyűlés előtt volt.) Nem akarta megmondani, kinek a véleménye ez – csak azt kérdezte, ő hogyan válaszoljon az ilyen „bírálatokra"? Azt feleltem neki: nagyon egyszerűen! Kérdezze meg az illető tagtársat, hogy kutatói pályafutása során, hányszor használta a Turul folyóiratot (forrásként)! Az illető nyilván mondani fog erre egy egész számot. Az lesz a válasz a saját kérdésére. (Persze, hogyha nem mond számot, az is válasz lehet.)

Volt olyan tagtárs is, aki nem értette, mi *hasznot* hoz az MHGT számára a folyóirat visszavétele? Volt olyan is, aki a folyóirat-példányok tulajdonjogánál sokkal jelentékenyebbnek tartotta a tőke megszerzését. Én utóbbi kérdésekre, felvetésekre, valóban nem tudtam mit felelni. Nonprofit szervezet vagyunk, tehát anyagi haszonra eleve nem törekszünk. Való igaz: a Turullal anyagilag semmit sem nyertünk. Volt olyan tárgyalópartnerünk, aki azt mondta, „meg fogja bánni az MHGT, hogy a lapot elvette." Erre akkor azt feleltem: „Önnek bizonyára igaza van." Nem akartam ellentmondani – s tudtam, valóban áldozatokat fog ez a Társaságtól (így tőlem is) követelni. Ám áldozatok nélkül, ezen a téren, nincs eredmény! Azonban, ha innen, tehát a *haszonelv oldaláról* nézzük, mondjuk ki: *olcsóbban megúszta volna* a Turul kiadását, és saját működését az MHGT – ha 140 évvel ezelőtt, *meg sem alakul!* Elődeink azonban nem ezt az utat választották!

Volt olyan tagtársunk, aki úgy csatlakozott néhány évvel ezelőtt Társaságunkhoz, hogy bizonyosra vette, a Turul csakis az MHGT folyóirata. Nem tudott a három „társkiadóról". Volt olyan előfizetőnk – nem is egy! – aki abban a hiszemben volt az elmúlt években, hogy a folyóirat 2020 táján, a „COVID hatására" megszűnt.

Mégis, nékem nagy örömet és a legszebb elégtételt Raýman János előfizetőnk levele jelenti, aki ezt írta: „Végre valami olyan is tud történni, ami örömet okoz. Köszönöm, hogy átvették a Turult. Ha bármiben tudok, készséggel – szerény (…) lehetőségeim mellett – segítek."Íme, egy ügyünk iránt igaz rokonszenvet érző előfizető, aki őszintén örülni tud – annak, hogy *valami* visszakerült *oda,* ahová tartozik – ahová mindig is tartoznia kellett volna! Hogy: „Száll a Turul fészkére!"

Számomra ez a levél volt az, mely mindörökre, cáfolhatatlanul bebizonyította: megérte visszavenni a Turult! Olyan tagtársak legyenek eszmei örököseink, akik ebben nem a terhet látják, hanem – miként az armálisokban olvassuk – „örülnek s örvendeznek"; akik a *ritka megtiszteltetést és kiváltságot*[133] látják abban a feladatban, hogy nagyszerű Társaságunk tagjai lehetnek, és bekapcsolódhatnak a Turul fenntartásának, sőt *magasabbra emelésének* munkájába! Az elcsüggedés, a vereség pillanataiban jusson eszükbe az Írás: „Adtál a téged félőknek zászlót, melyet felemeljenek az igazságért."[134]

Valóban megrendítő volt, az átvételi folyamat során látni azon tiszteletet, melyet sokan a lap ügye iránt tanúsítottak – ugyanakkor látni azt a gondolkodásmódot, mely süket az elvi érvekre, és mindenben az anyagi érdeket keresi – netán a személyi érvényesülést, karrierizmust. Ne ehhez igazodjunk – ne hagyja az MHGT eredeti eszmevilágából kivetkőztetni magát később sem![135] Ha nincs olyan *előttük,* akit követésre méltónak ítéljenek – különösen *szakadék felé* tántorgó korokban! – legyen lelki erejük azokhoz példáért fordulni, akiktől ugyan tele pénzes zsákot, azonnali és megszolgálatlan befolyást, üresen lötyögő karrierizmust és plecsniket, kezükbe, zsebükbe, mellükre s irattárcájukba, nem kaphatnak – ámde jó magyarságnak mintáját: „emberségről példát, vitézségről formát" igen!

> „Vissza Magyar! ha Magyarnak akarsz tartatni:
> dücsőűlt Elődeidnek nyomdokait kövesd;
> Azt, amit bátor fegyver s ész szerze: kitompúlt
> Szív s kardok által védeni nem lehet."[136]

A tagnévsor megtalálható: HU-MNL-OL-P 568-B-9-f. (fol. 51–86.) [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Radvánszky Béla iratai, Genealógiai és Heraldikai Társasággal kapcsolatos iratok]

132 Ezt fejeztük ki az Alapszabály 2022. máj. 24-i módosításakor, azzal, hogy a 2. §. (1) bekezdésében, az „A Társaság célja (…) a nemzeti hagyományok és a nemzettudat ápolása" részt, a további félreértések elkerülése végett, a következőre módosítottuk: „A Társaság célja (…) a *magyar* nemzeti hagyományok és a *magyar* nemzettudat ápolása."

133 A jablonovei Buthor (később jablonfalvi és marsófalvi Marsovszky) család 1430. évi armálisában: „et gavisi, gaudentque et fruuntur, insuper gaudeant iidem gratia et favore regiis et de tanto singularis et specialis gratie antidoto exultent". Eredeti: HU-MNL-OL-DL 107361, hiteles másolat: HU-MNL-OL-DL 104835, közli: *Áldásy Antal:* Magyar czimeres emlékek. (Monumenta Hungariae Heraldica 3.) Bp. 1926. 26. Hasonlóképpen az 1417. évi Szirmay-armálisban: *Szirmay Gábor:* Egy családi címer története. Bp. 2016. 26.

134 Zsoltárok 60:6. Ilyen morállal minden *vereség* – csak *időleges* lehet!

135 Épp eléggé megszenvedte már a gatyára-vetkőztetés, és egyenruhacserélgetés évadát, a XX. század folyamán!

136 Virág Benedek: Gróf Gvadányi József, magyar lovas generálisnak.

E számunk szerzői

Benke Tamás pénztárnok (MHGT, Verőce)
J. Újváry Zsuzsanna PhD, ny. egyetemi docens (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bp.)
Péri Ákos Ájbek PhD-hallgató (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bp.)
Schmidt Anikó PhD, főlevéltáros, osztályvezető (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Bp.)

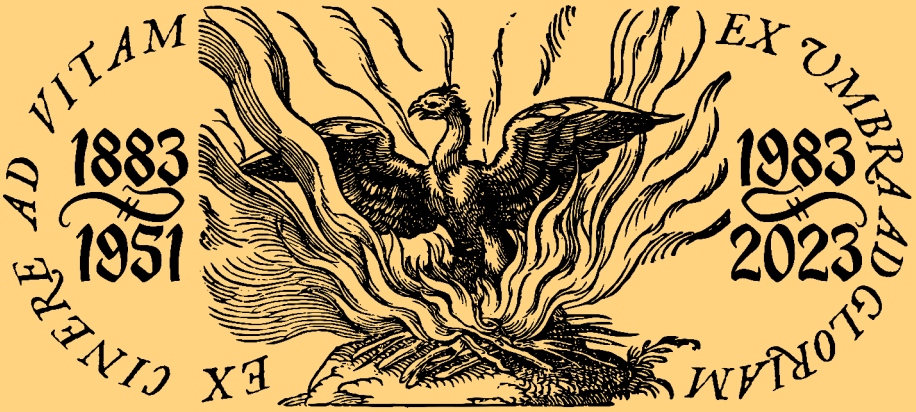

„Hamuból az életre – homályból a dicsőségre!" Főnix-embléma az „MHGT 140" konferencia meghívójáról. [A felhasznált fametszet: *Nicolaus Reusner:* Emblemata Nicolai Revsneri… (Joannes Feyerabendt, Frankfurt am Main 1581.) 98.]

TÁJÉKOZTATJUK KEDVES OLVASÓINKAT,

hogy a Turul kiadói jogait 2023-tól a folyóiratot alapító *Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság* (MHGT) vette át. A továbbiakban a Turul terjesztését is az MHGT szervezi. Az átadás-átvétellel, valamint a meglévő előfizetések további fenntartásával kapcsolatos információk megtalálhatók **a Turul folyóirat új honlapján: https://turul.mhgt.hu/**

Az új honlapon (a *Lapszámok* menüpontban) elérhetők a folyóirat megjelent számai, letölthető PDF formátumban. (Az 1883–2009 közötti lapszámok évenként egy fájlban, míg a 2010 utániak füzetenként külön-külön tölthetők le.) Ugyanitt található a folyóirat további Internetes elérhetőségeit tartalmazó linkgyűjtemény is.

Felhívjuk Kedves Előfizetőink figyelmét, hogy a kiadó-váltás eredményeként,
a folyóirat előfizetési bankszámlaszáma is megváltozott!

Kérjük szépen, hogy előfizetési díjaikat, a továbbiakban a következő bankszámlára utalják:

Bankszámlaszám: 16200223-10176344
Számlatulajdonos neve: Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság
(Szükség esetén rövidítve is írható, pl.: „Magyar Heraldikai és Gen. Társ." vagy „MHGT")
Számlavezető bank neve: MagNet Magyar Közösségi Bank Zrt.

Nemzetközi átutaláshoz szükséges, kiegészítő adatok:
IBAN (nemzetközi bankszámlaszám): HU84 1620 0223 1017 6344 0000 0000
Számlavezető bank BIC (SWIFT) kódja: HBWEHUHB

Az előfizetési díj összege a 2024. évben is változatlan.
Belföldi előfizetőink részére:
3000 forint/évfolyam (= 4 × 750 forint/füzet).
Külföldi előfizetőink részére:
európai szállítási cím esetén: 35 EUR; tengerentúli szállítási cím esetén: 40 USD.

TISZTELT SZERZŐINK, LEENDŐ SZERZŐINK!

A Turul 2020-tól megváltoztatta közlési szabályzatát. A szakirodalmi hivatkozásoknál a Századok folyóirat közlési szabályzatát alkalmazzuk. Kérjük, tanulmánya benyújtása előtt feltétlenül tájékozódjon a lap közléssel kapcsolatos elvárásairól, és a szabályzatban foglaltakat követve készítse el munkáját! A részletekről honlapunkon (**https://turul.mhgt.hu/**), a *Szerzőinknek* menüpontban olvashat. Ugyanitt található a levéltári hivatkozások szabályzata is.

E folyóiratszámunk megjelenését a Batthyány Lajos Alapítvány támogatta.